

SLOVAN

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST:
IN PROSVETO

LETO XIII. - 1915. - ŠT. 11-12. UREJA MILAN PUGELJ.
TISKA IN ZALAGA DRAGOTIN HRIBAR V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Hojnikovi otroci. Josip Kostanjevec	305	Svidenje. Ant. Batagelj	341
K zgodovini Goethejevega Fausta v slovenskem prevodu. Objavljaja Avgust Žigon	310	Listek	342
Milan Mrak. Ivo Šorli	316	Dr. Avgust Žigon: Levstikovo delo za Prešerna. Dr. Vinko Zupan: Verski problem pri Aškercu, Macharju in Kranjčeviču. — Naše slike: Planinska kočja pod Ortlerjem. Fasanska dolina v Dolomitih. Pogled z Ortlerja na Königspitze. Gospa Sveta na Koroškem. Monte Piano v Dolomitih. Partija iz Kobarida. 3 vinjete.	
Pričakovanje. Ant. Batagelj	321		
Nazadnje — Pavel Golia	321		
Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici. Spisal Anatole France. Prevel Oton Župančič	322		

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrto leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. u

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.

Planinska koča pod Ortlerjem.

Hojnikovi otroci.

Spisal Josip Kostanjevec.

(Konec.)

II.

Včeraj torej, rožnovensko nedeljo, je stari Hojnik obhajal svojo sedemdesetletnico. Nobenega ni klical, nobenega vabil, pa so vendar prišli vsi, kolikor sem vam jih mimogredé dosedaj predstavil. Nič se niso med saboj domenili, da hočejo napraviti staremu to posebno veselje, niti tisti, ki so bili v vasi, niti oni, ki so bili razkropljeni po svetu. Vsakega pa je prignala domov ena in tista zahrbtna misel in vsak se je nadejal, da pride sam in da drugi pozabi na to tako ugodno priliko. Toda kakšno razočaranje! Naenkrat kačor na povelje, so se znašli vsi tam gori in si gledali ljubeznivo iz obličja v obličje.

„Dober dan, ata, dober dan, mama,“ se je glasilo od vseh strani in hiša je oživela.

Sestri Mila in Ženka sta trčili prvi skupaj.

„Še enkrat toliko let, ata, in še več,“ je čivkala in lagala Ženka.

„Bog Vas ohrani nam, Vašim otrokom, ata, še dolgo, dolgo let,“ je pozdravila Mila in gle-

dala v tla. Nekoliko teže ji je bilo lagati kakor Ženki.

Strupeno sta se pogledali, ako bi bili pogledi sulice, bi se bili zvrnili obe k očetovim nogam.

„Pepček, vošči staremu ati lepo, kakor sem te učila doma. No, porednež, bo kaj?“ je porinila Mila svojega starejšega naprej.

Pepček je pristopil s prstom v ustih in jecal:

„Da bi dolgo zdravi bili, nič se veselili —“

„Packa, boš govoril prav?“ se je prestrašila mati. „Dolgo let se veselili, se reče.“

„Nič se veselili, malo pili,“ je drdral Pepček sedaj ves zmešan.

„Dolgo let se veselili, še po smrti vino pili,“ je popravljala mati in se sama zamotala.

Stari je sedel v svojem širokem stolu in se je zvito smehljaj.

„Po čemu ste prišli, in pa vsi?“ so vpraševale njegove oči in tudi takoj odgovarjale: „Mar bi si bili prihranili to pot.“

Na glas pa je dejal:

„Kako je že velik Pepček, brihten fant.“

Prijel ga je vrh glave z dvema prstoma in stisnil. Pepček je skremžil obraz, šlo mu je na jok.

„Malce je razcrkljan,“ je dejal smeje stari, „kakor vsi gosposki otroci.“

Ženki je zelo dobro dela ta prva brca, ki jo je dobila Mila.

„Bog daj, bog daj, sestri,“ je pozdravil tačas Tone in stopil mimo njiju k staremu:

„Še toliko časa, ata, da bomo vsi zadovoljni,“ je dejal odkritosrčno in pokazal zobe.

Sestri sta se zavzeli, nista prav razumeli, stari pa ni trenil z očesom, podal je Tonetu dva prsta desnice in vprašal smeje:

„Kje si se ga že natroškaj danes, Tone, da imaš srce na jeziku?“

Tone je dvignil rame, pa ni odgovoril ničesar.

„Kako je, Mila?“ je vprašal sestro. „Boš kmalu nehala na svet spravljati otroke? Ta tepec od Matevža se ne zbrhta, že zopet mu nekaj veka za pečjo.“

Mila je zardela in povsila oči, Ženka ji je iz srca privoščila to lekcijo in se je zakrohotala, zakaj ona ni imela drugega kot eno samo drobno glisto doma v zibelci.

Tačas pa se je prizibal Matevž od nekod in stopal naravnost k očetovemu prestolu, moleč mu začrnelo desnico:

„Hakrament, oče, danes ga pa bomo pili na Vaše zdravje. Še toliko let, kolikor ima Matijček šil in pa dret.“

„Ali si natančno preštel, koliko jih ima,“ se je smejal stari. „Ko sem šel včeraj mimo, je iskal po vseh kotih in predalih, pa ni našel ničesar.“

Ko je to izgovoril, se mu je nehote smeh ustavil, kdo ve, česa se je naenkrat domislil.

„Hakrament, kdo pravi, da jih nima,“ je popravljal Matevž hitro, „zdaj sem jih videl šila in drete, ta hip sem bil tam, polne pesti je vlačil na dan iz nekega predala.“

„Je vseeno dobro, vseeno,“ je dejal stari, to pot resno.

V tem je prišel tudi zet Korel, suh in izpit, s počasnimi vegajočimi koraki:

„Pa na zdravje, ata,“ je dejal skesano in ponižno.

„Hm, malo manj bi pil, Korel,“ mu je dejal stari, „če hočeš še kaj časa živeti.“

„Saj bi, saj bi, veste ata, pa veste skrbi, skrbi —“ je jeclal Korel in si primeknil stol.

„Kdo ti jih je nakopal na glavo? Sam... Gospodariti ne zna vsak, pa tudi noče... skrbno gospodinjo si dobil, pa —“

Korel je gledal v tla, bogve kakšne misli so ga obhajale v tem trenutku, kakšni spomini na zlate zakonske ure so ga mučili. Ženki se je pa v veselju in ponosu zaiskrilo medlo oko in veliko upanja je vzcveto v njenem srcu.

V tem je prišel tudi eksekutor.

„Zarubit sem prišel, zarubit, ata,“ je kričal že na vratih.

„Kaj boš rubil, sinko?“ je vprašal Matevž pikro.

„Leta bomo prodali, stara atova leta. Novih naj si potem kupi, ker ima denar, novih in mladih in naj živi še toliko časa, da si bo noge do kolen obrabil,“ se je smejal eksekutor, pljunil po tleh in stresel tasto roko.

„Lump,“ so se smejale tastove oči, na glas pa je rekel:

„Oj, s kakšnimi lepimi voščili me obsipate danes, nisem mislil, da imam tako dobre, tako nesebične otroke. Hvala, hvala!“

„Lump stari,“ je mislil sedaj eksekutor, „ta jih ima za ušesi.“

Hojnik ga je pogledal od strani in eksekutor v tla, zakaj videl je, da zna stari brati iz oči.

Pa tast se ni dal spraviti iz ravnotežja, ampak je govoril pobožno in zafrkljivo.

„Tako si voščimo drug drugemu iz srca in po vesti lepo, kakor bog zapove in njegovi svetniki. Pa pride kaj vmes, malenkost, mušji pik, pa kolnemo drug drugega in si želimo smrti. Tako vam povem, ni ga lepšega od ljubezni, zato ljubite se med seboj in v vaših srcih naj ne bo zavisti in nevoščljivosti.“

Nedolžno so se smejale njegove oči in bogaboječe...

Pritekel je v sobo Tinček z lepo nazaj počesanimi lasmi in z desnico, povzdignjeno kakor v blagoslov:

„Dosti vas je bog dal,“ je dejal gratulantom, „dober dan.“

Roke ni dal nobenemu, stopil je k ogledalu in si nadeval na dolge kodre mehke svetel klobuk s širokimi krajci:

„Vam sem že davi voščil, ata, ko se še niti niste umili, saj veste, kaj ne?... K maši zvoni.

gospoda, vsak pošten kristjan se ob nedeljah odzove, pojdimo torej...“

Molče so se dvignili in odpravili vsi. Stopali so v široki vrsti proti cerkvi. Veselo so pritrkavali in vabili zvonovi, solnce je sijalo kakor poleti, po zraku so plesale mušice, po glavah so pravitako plesale in rojile misli, čudne, zavite in okrogle.

Tinček je pustil žlahto naprej, da so prestopili drug za drugim s sklonjeno glavo cerkveni prag, sam pa je izginil za cerkvenim oglom in odkuril v goro.

Gori na visoko skalo je sedel, odkoder se je videlo po vsej lepi dolini, potegnil krajce klobuka na čelo, da ne bi porjavela njega čista belina, in bingljajal z nogami v veliki zadovoljnosti in prešernem zasmehu.

„Kako prihajajo,“ si je govoril, „drugi za drugim, ta tolpa beraška... in mislijo, da kaj dosežejo... Niso znali prijeti na pravem koncu, bog jih je udaril s slepoto... meni v korist... zahvaljen bodi, ki ne verujem vanj!... Vsi so odpravljeni, kakor bi že ležali v grobu...“

Prav za cerkvenimi vrati, stisnjen v kotu, je čepel Korel. Ločil se je bil od drugih, silečih v ospredje. Nizko na prsi je klonila njegova glava, vsa lepa mladost je šla mimo njegove obupane duše, tiho in po prstih, vsa razžarjena z nebeško glorijsko, a tako oddaljena, v nič se gubeča. Iz vsakega nje žarka je lila kupa bridkosti in prepoznega spoznanja, sramote in kesanja.

„O bog, ki pravijo, da si neskončno usmiljen,“ je molil v svojem srcu, „ne zavrzi mene grešnika. Za vse so me osleparili, za mladost in za srečo, za srce in za pamet, za vse veselo in brezskrbno življenje, daj, da me ne osleparijo še za tužno nadomestilo tega vsega, za zadnjo iskro upa, — za ženino doto.“

V zvoniku so še veseleje pritrkavali fantje, nadvse slovesno so peli ubrani zvonovi, po natlačenem prostoru so zvončkljali mali zvonci, so bučale orglje in se razlegale pobožne pesmi iz nepobožnih grl, se je dvigalo kadilo proti stropu in mešalo med tople solnčne pramene, sipajoče se skozi visoka okna in rdeče in zeleno pobarvana stekla...

*

Odkar se je poročila Ženka, ni bila več porgrnjena pri Hojniku dolga miza. Navadno je obedoval vsak zase, vsak v svojem priljubljenem kotu. Stari v svoji sobi, mati v kuhinji, Tinček

najčešče v sobi nad stopnicami, da se je lažje in hitreje zavalil s polnim trebuhom na posteljo v udobnejše prežvekovanje. Odkar je popustil učenje iz „zdravstvenih ozirov“, je imel to pravico in nihče mu je ni odrekal. Mati ga je celo dostikrat med takšnim sladkim spancem narahlo pogrnila čez učeno glavo s kakim lahkim pajčolanom ali kar je že bilo pri rokah, da ga niso, ubožca, nadlegovale muhe, dokler se ni okrepčal za nadaljnje delo, to se pravi: pohajkovanje po vasi, po gori in po hosti, po vinogradih očetovih, ko je že zorelo grozdje in so se debele češplje plavile po brdih.

Danes je torej mati zopet pogrnila dolgo mizo v očetovi sobi in okoli nje so sedeli vsi, kolikor jih je bilo na obisku. Zavoljo drugih ljudi, zavoljo hlapcev in dekel se je moralo tako zgoditi. Stari dekli Mici pa vendar tudi to ni bilo všeč, čutila se je menda prikrajšano, zakaj zagodrnjala je proti hlapcu Janezu: „Odkod so se naenkrat vzeli vsi, lakote lakotaste!“

Naj se vzamejo odkoder hočejo, bili so vendar veseli, vsaj na zunanje. Mati je skuhala riž na kurji juhi, nanesa na mizo govedine in prasetine, kislega zelja in krompirja. „Brambori, brambori,“ se je smejal Hojnik, „to nas vzdržuje... oh, letos ni bila letina nič kaj prida, štediti bo treba z njimi.“ Pogledal je po družbi naokoli, češ, sedaj veste, da ne boste raztresali sitnosti in moledovali zanj, ko ga ni. — Tolsto kuro, ki je dala življenje za ta praznik in ki se je tako lepo zrumenila, je pustila mati v peči za popoldne, ko bo lačen Tinček, da revež popolnoma ne omaga. Poleg drugega je stalo na mizi na velikem krožniku par grozdov, nekoliko smokev in breskev. Na to sta se spravila Pepček in Matevžev Lukec ter delila med saboj bratovsko.

Oče Hojnik ni danes štedil z vinom. Od začetka je nosil na mizo takšnega, kakoršnega je blagoslavljal včasi Matevž, a sam je imel zase pollitrsko steklenico črnine, češ, da ne sme piti belega. To steklenico je dostikrat menjal in pri vsaki menjavi je bil bolj rdeč in razposajen, da je nekoliko pozabil na dostojanstvo jubilanta. In ko je na to pozabil, je začel nositi tudi drugim boljše kapljice, one „od zida“...

Takole pod noč je bilo vse židane volje in precej glasno. Korelnu in Matevžu se je zaletavajal jezik, Tone je sedel mirno, zakrknjen sam vase, gledajoč črno izpod košatih obrvi. Semtertje je ošvrknil s pogledom Tinčka, in ko je Tinček

to opazil, se mu je hipoma zazdelo, da se bliža nevihta. Ob ugodnem trenutku se je neopazeno izmuznil iz sobe in izginil. „Mama, Tone je naktajnen,“ je dejal pohlevno materi v kuhinji. Prestrašila se je dobra mati in hitela: „Na, vzemi in skrij se, ni treba, da te še vidi.“ Položila mu je velik kos kure na krožnik in prideljala kompota. Poleg tega je prinesla še steklenico vina, najboljšega. In Tinček je odšel s tem brašnom v svojo sobo ter se zaklenil. „Tako, sedaj se pa spomni, Tone, da sem še na svetu,“ se je muzal in se zleknil na posteljo...

Mila je porabila priliko in odšla od mize k materi v kuhinjo. Že ves dan jo je nekaj tiščalo. Plaho se je približala, kakor bi ne bila domača.

„Zdaj sta z možem dobra, Mila?“ je vprašala mati. „Ne pije več tako?“

„Dobra, ne pije, nima za kaj,“ je odgovorila Mila.

„Začnita enkrat resno varčiti, prihranjeno se najde.“

„Kaj naj varčim, ko nič ni?... Saj delamo, se mučimo, kaj mislite, da ležimo?... Prosila bi Vas, mama... da mi pošljete... vrečo krompirja... in nekoliko masti... strašno je vse drago... In pa samo... samo kakih... kakih deset goldinarjev, da si kupim obleko. Tri leta že nosim to, razpada na meni, ni mogoče kupiti, ni mogoče. Za vsakega hlapca je boljše kot za nas.“

Izprva je govorila počasi, jecljaje, kakor bi prosila človeka, ki ga ni nikdar videla. A ko je bilo iz ust, je hitela, da je beseda pobijala besedo.

Mati je držala roke navskriž in molčala.

„Obe prideta na nas, kaj sta se zato omožili?“ je dejala čez nekoliko časa, gledaje v tla. „Tudi Ženka je že dopoldne beračila kot ti. In Tone in Matevž, njegova žena in otroci, vsi so nam vsak dan na glavi. Vsi mislite, da smo milijonarji. Pa odkod naj jemljem? ko so tako slabi časi, nobenega zaslužka več, vedno večji davki, večna dajanja.“

„Mati, vi imate... da bi imel vsak toliko...“ je oporekla Mila.

„Kdo pravi, da imamo? Neumni ljudje, obrekovalci, podpihivalci,“ se je raztogotila mati. „Ubogi smo kakor cerkvene miši...“

„Torej nič, mati?... Se ne smem nadejati?“ je poprosila Mila še enkrat. „Ali naj rečem očetu?“

Starka je vzkipela, toda s silo je potlačila jezo in dejala v pridigarskem tonu:

„Bog ne zadeni, Mila, ne razburjaj ga. Nič nima, revež je, na starost ne bo imel s čim živeti... Potrpi, Mila, potrpite vsi in vdajte se v božjo voljo. Božja volja je takšna, Mila. In če potrpi, nas čaka na onem svetu večno plačilo, vse dobrote nebeške. Kaj naj bo ta kratek čas tukaj? Kakor kaplja na veji smo, veter strese, pa nas ni več. Kaj bo ta svet proti večnosti in kaj bo to kratko trpljenje? Premalo imate zaupanja v boga, premalo prave vere, Mila. Vsi.“

„Mati!“ je vskliknila Mila.

Mati se je sklonila k ognjišču in popravljalala ogenj.

„Potolaži se, Mila, bo že bog dal“...

V tem je nastal v sobi hrup. Nekdo je udaril s steklenico po mizi, da se je razlegnilo po vsej hiši.

„Za tega imate vse, hinavci: Za tega lopova, ki bogu in ljudem čas krade in ima ves svet za norca... nas pa, ki smo pri hiši toliko časa hlapčevali, nas brcate od spredaj in zadaj. Vse skupaj... Pa ne pojde tako, ne bo šlo... že vemo, kje je pravica,“ je vpil Tone kakor obseden in vdaril vnovič s steklenico po mizi, da so odskočili kozarci.

Skočila sta proti njemu eksekutor in Korel.

„Ne bodi divji, Tone, kaj te je oplazilo?“

„Kaj?“ je vpil Tone vedno besneje. „Kam je izginil, da ga ubijem? Kakor kačo. Kje je?“

„Kaj ti je na poti?“ je prihitela mati.

„Pa vendar ima nekoliko prav,“ je dejal pohlevno Korel in eksekutor mu je prikimal, začudivši se tej nenadni srčnosti.

„Kdo pravi, da nima?“ je še vedno razsajal Tone. „Bomo videli, kdo bo v tej hiši ukazoval... še je pravica na svetu... še je...“

Penila so se mu usta in grizel je ustnice.

Matevž se je naslonil na okno in prijazno zrl na Toneta. Pepček in Lukec sta pobegnili, Ženka je hitela v kuhinjo. Gori nad njimi pa je prislušakaval Tinček, ki se je bil pravkar prebudil iz sladkega sna. Smehljaje je stopil še enkrat k durim in se prepričal, da dobro drže. Za vsak slučaj pa je poleg tega v svoji hrabrosti zlezal še pod posteljo.

Hojnik je vstal, tresoč se po vsem životu. Nenavadna razburjenost se ga je lotila.

„Zato človek napase to bando, da mu potem streže po življenju,“ je vpil in oči so se mu krvavo zalile. „Mati, pošlji po orožnike, tukaj nismo varni!“

Na cesti so se zbirali ljudje, poslušali, smejali se in si šepetali.

„Oh, to je prav, naj se, naj se...“

„Mene orožniki, permojduš?“ je vpil Tone. „Mene, ki sem pošteno služil cesarja?... Pa še zmirom rajši kakor očeta... takšnega... Kdo me bo, a?... Kar nam gre, nam dajte, pa bo mir... Vsakemu nekaj, vsem vse... vsakemu svoje... Kaj smo vas vprašali, da nas prifidlačite na svet... a? Permojduš!“

Zažvenketale so šipe, steklenica se je razbila ob njih in one ob njej. Okoli Toneta se je gnetel živ klopec, dvigale se roke, poskakovale noge, prhalo je, stokalo in se premetalo, valovalo od mize do okna, od okna do mize.

„Marš vun, vsi... vsi!...“ se je penil stari. „To je zahvala, lepa zahvala... Nobeden več naj se ne prikaže pred moje oči.“

Ko so se res nato izmotali iz sobe, se je sesedel Hojnik na stol in je podprl težko glavo z dlanmi.

„Takšni otroci... hudiči, ne otroci,“ je stokal na glas in glava mu je lezla vedno niže...

Brez slovesa, natihoma so se kmalu potem poizgubili zopet vsi od očetovega praga.

III.

Drugega dne je stari Hojnik umiral. Proti jutru ga je zadela kap in se ni več zavedel. Kakor klada je ležal nepremično na postelji, z zaprtimi očmi in s trdo stisnjenimi pestmi.

„Spet hudiči rajajo,“ je dejal Frjan, zaslišavši to nenadno novico. „Dobrega strica bodo dobili.“

„Hitro se je premislil... po včerajšnjem dnevu,“ je pritaknil Blažev France, Matevžev svak. „Morda bo pa Matevž v nedeljo plačeval!“

Mnogo takšnih in podobnih dovtipov se je naredilo in porodilo tistega dne, kakor je to na vasi navada ob smrti pravičnika in nepravičnika. Hojnikovka pa je poslala deklo po gospoda.

Zvončkljal je drobni zvonec od cerkve po vasi, svetila se je pleša župnikova v solnčnih žarkih kakor srebro. Dejal je Hojnika v sv. olje prav tisti hip, preden je izdihnil. Ko je odhajal, je rekel v kuhinji materi Hojnikovi in zbrani služinčadi:

„Pošten mož je bil, bog mu daj dobro! Ni jih mnogo, ki bi si toliko pripravili kot on, v veliki svoji vestnosti in skrbnosti...“

„Bogat pogreb bo zopet, nadeja se obilega namečka, zato tako govori,“ je dejal hlapec dekli Mici.

Odnekod se je priplazil Tone z ženo, od drugod Matevž s Franico. Molče in s povešenimi glavami so obkrožili ognjišče v kuhinji. Popoldne se je vrnila Mila in Ženka, vsaka s svojim možem in otroci, od vseh strani je prihajalo sorodstvo.

Po prstih so stopali k mrtvaškemu odru in tiho, plašno so pomakali oljkino mladiko v blagoslovljeno vodo. Vsak izmed njih je vrgel vprašujoč pogled na oder, rekoč:

„Kako si napravil, á?... Ali si se spomnil tudi name?“

Hojnik pa je ležal tam gori v svoji črni praznični obleki in stiskal med prsti razpelo. Njegova ustna so se držala na smeh in so vpraševala:

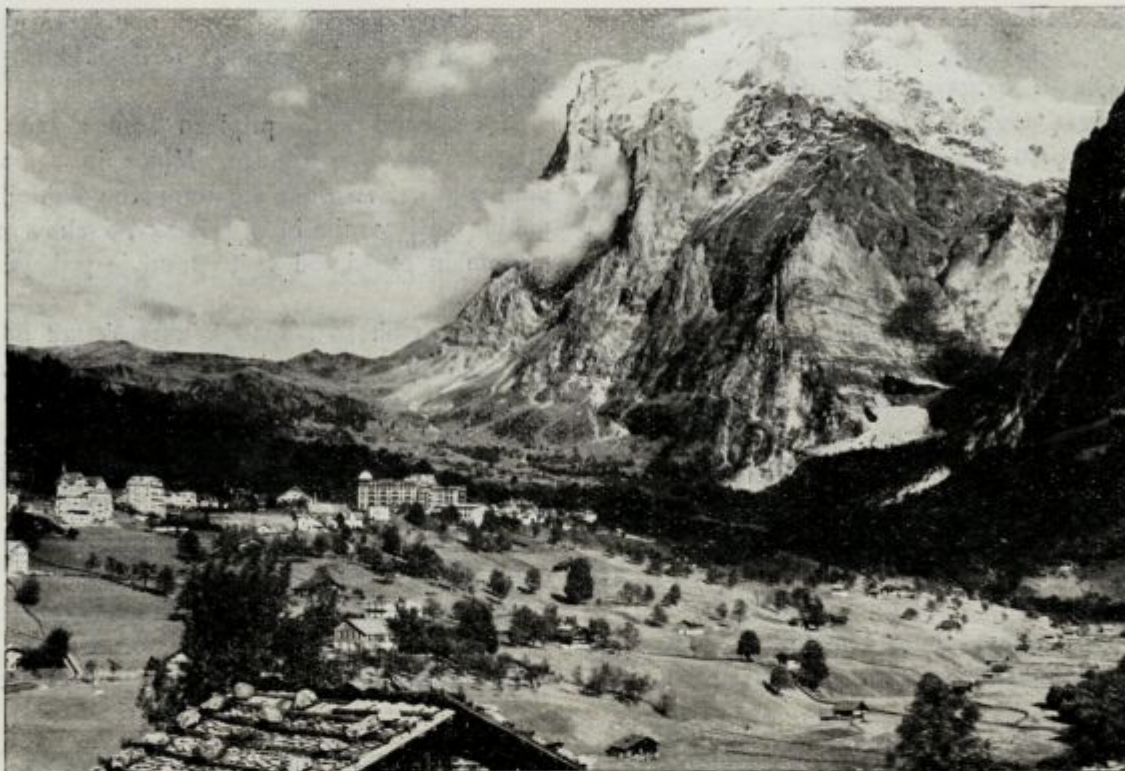
„Čemu beračite še sedaj, otročiči, in uganjate hinavščino... še sedaj, ko je dopolnjeno?“

* * *

Tako se je glasil Hojnikov testament:

„Svojo dušo izročam bogu vsegamogočnemu v usmiljene roke, svoje grešno telo materi zemlji, ki me ni nikdar zapustila. Dobra mati mi je bila, nikdar mačeha, zato se ne bojim vanjo. Svoje otroke sem preskrbel po najboljši vesti, vsi so dobili, kar jim gre, to pričajo pisma, podpisana pri notarju. Poleg tega so vsi vajeni trpeti in potrpeti, imajo močne in trdne roke in se ni bati, da bi lakote poginili. Vendar jim zapuščam še pot za seboj, po njej naj hodijo in prav bodo hodili...“

Skrbi me pa moj sin Tinček, ki je vedno bolehen in nobenega dela vaje in ne zmožen. Kaj bi počel revež, ako bi ostal praznih rok? In kako bi bil poplačan za veliko ljubezen do svojega očeta in svoje matere, ki oba toliko ljubi, da se ni nikdar mogel za dolgo ločiti od njiju? Njega postavljam torej za glavnega dediča vsega svojega premoženja, njemu izročam vse svoje belo posestvo, vso premičnino in nepremičnino. Materi mora dajati kot do smrti in jo hraniti in oblačiti stanu primerno. Ako ne bi mogla živeti pri njem, se uknjiži na njeno ime dvajset tisoč kron, od katerih ji mora dajati obresti. Po smrti se izbrišejo v njegovo korist... Tako sem razsodil po vesti in ljubezni v imenu očeta, sina in svetega duha. Amen.“

Fasanska dolina v Dolomitih.

K zgodovini Goethejevega Fausta v slovenskem prevodu.

Objavlja Avgust Žigon.

(Konec.)

II. »Druga roka.«

V knjigi je poslej ni nobene vesti več o poslovenjenem Faustu vse do pričetka leta 1877. Pet let! Dne 15. februarja tega leta pa je prinesel takratni „Zvon“ na Dunaju to-le literarno novico:

Goethejevega „Fausta“, katerega je, kakor je znano, pokojni p. of. Mandelc poslovenil, namerava „dramatično društvo“ še to leto na svetlo dati, zatorej je izročilo prevod g. Jos. Cimpermanu, da ga konečno pregleda in, koder bi bilo treba, popravi in doverši. *L. Jevc. 1)*

¹⁾ Na str. 64 pod točko 6. rubrike „Slovenski glasnik“, kjer je tisto leto „Zvon“ redno prinašal kratka naznanila o novih knjigah slovenskih, razglašal razne slovstvene novice ter poročal o slovstvenem in umetniškem gibanju in delovanju v Slovencih.

Glas izza kulis, odmev neposredno poprejšnje (t. j. januarske) seje odborove!¹⁾ Iz društva samega pa je o tem ukrepu, dasi prav brez vseh поблиžjih podatkov o notranji zgodovini dogodka, dobila javnost šele dobre tri mesece kasneje za Zvonovim naznanilom avtentično zagotovilo, in sicer v objavi letnega poročila, ki ga je podal takratni tajnik Janko Kersnik na X. občnem zboru Dramatičnega društva (dne 18. maja 1877 v Ljubljani²⁾) o tistoletnem delovanju odbora:

„Tudi letos je prirastlo društveni knjiznici več novih del, po večini prestav. Najzna-

¹⁾ Dneva te seje ne morem podati, ker so akti društva dandanes razmetani in bogvekje, in javnega poročila v sodobnih časnikih o njej ni.

²⁾ O dnevu občnega zbora prim.: Slov. Narod 1877, šte. 100 (3./V.: vabilo), šte. 112 (18./V.: zopetno vabilo), šte. 117/118 (25./26. maja: poročilo o občnem zboru).

menitejši v tem oziru bode sklep odborov, izdati prestavo Goethejevega Fausta.

Odbor je bil tako srečen, s pomočjo g. Peter Grasselli-ja dobiti uže izdelano prestavo umrlega prof. Mandelca po bratu njegovem, g. kaplanu Antonu Mandelcu. G. Levstik in g. J. Cimperman pak sta se radovoljno poprijela poprave onega dela, in upati smemo, da bode Faust kmalu v slovenskem jeziku zagledal beli dan.

Vsem gospodom, ki so k tem(u) pomagali in še pomagajo, pa gre posebna zahvala.¹⁾

In tako srečamo tu ob problemu prestave „Fausta“ v našo govorico — spet Levstika! Nekdanji up Mandelčev naj bi se torej zdaj, nekaj let po njegovi smrti, kakor je kazalo vendarle udeležil: s pomočjo Cimpermanovo in Levstikovo, pri — „Dramatičnem društvu“ v Ljubljani. A kako? se je li Levstik spomnil stare zadeve iz svojega lastnega nagiba, iz lastnega zanimanja? Ali ga je obšlo, da bi zdaj popravil tisto svojo nekdanjo zamudo, ki jo je povzročil ob pokojnem Mandelcu? Ali je sploh on bil tisti impulz, ki je oživil in v nov tek spravil zastarelo vprašanje? In kaj ter kako, da je Cimpermana pritegnil v to namero ter njemu naprtil križ literarne pokore?

Josip Cimperman, znani trpin našega slovstva, epigon samouk Levstikov iz svoje lastne volje, je že dobrih deset let pred to dobo iskal stika z Levstikom, iskal nekega zanimanja Levstikovega in celó osebnih zvez „s svojim učiteljem“, kakor pričajo ohranjeni listi. Prišel je skromno iz daljave s spominsko knjigo svojo, nadaljeval s fotografijo, ter poizkušal potem slednjič z literarnimi zadevami. A vse brez pravega vspeha: Levstik se je dosledno držal nekako bolj v oddaljeni nedostopnosti — do poletja 1876!

Blagorodni gospod!

Že davno sem se namenil tudi od Vaše roke nekaj vrstic v svoj album dobiti, pa marsikaj me je overalo od tega. Pošljem Vam ga torej danes i upam, da mi vroče želje odrekli ne bode! Kaj več o meni lahko zveste po vč. g. prof. Zamejic-u. — Jako dragi bi mi biló, če bi me tudi pismeno zagotovili, da Vam nisem sè svojo predrznostjo nadležen postal.

¹⁾ Slov. Narod 1877, št. 117 (25./V.); Slov. Talija 1877: Odborovo poročilo v X. občnem zboru „Dramatičnega društva“. (Str. 4/5). — Novice 1877/169 (23./V.) v svojem poročilu molčé o Faustu.

Bodite mi — dragi gospod — vedno veseli i zdravi! Z Bogom

Vaš čisto vdani

V Ljubljani na sv. T. dan 866.

Josip Cimperman.

In javno nam je dandanes dostopno, „kar mu je pokojni Levstik pred malone dvaindvajsetimi leti zapisal v spominsko knjigo“:

Ljubezen do dobrósti,
Ljubezen do resnice,
Ljubezen do krepósti,
Nebéske té cvetíce
Naj se ob grenki čaši Tvojih dnij
Spletó v tolážen venec Ti vse trí,
I še „potrpežljivost mila“
Naj ž njimi v zvezo bi stopila!¹⁾

Blagorodni Gospod!

Lepa, prísrečna Vam bodi zahvala za prekrasne vrstice, ostanejo mi dragocen spomin!

Želim Vas zdaj, dragi gospod, saj po podobni poznati — al me bote predrzneža imenoval, če Vas prosim eno svojih fotografij? Tudi imam že obljubljen gospé L. Pesjakove. Ako sem torej vslišan, prosim, pa jo po priložnosti pošljite po g. Zamejicu; sem že naročil.

Bodite, domoljubni gospod, vesel i zdrav!

Z Bogom!

Vaš ponižno vdani

13. 6. 866.

Jos. Cimperman.

In sledil je nato premor: nad dve leti dolg premolk, — dokler se ni Cimpermanu primerila nesreča, ki ga je prisilila ter mu dala priliko, da se zopet zgłosi pri Levstiku!

V Ljubljani 24/12. 1868.

Prečastiti gospod!

Živemu človeku se vse priméri in vsakdo imá neki svoje misli o izobraženosti, po katerih vravnava vse svoje dela. — Meni se je, ni še dolgo tega, nekaj priménilo, kar Vam hočem danes naznaniti. Jaz sem bil namreč poslal ta-le svoj album nekemu gospodu, da bi se vpisal va-nj. To se res zgodí, zraven pa še kaj drugega. Pomaže mi namreč ljubeznjivi gospod bukvice na več krajih takó, da je mogel bukvo-vez več listov iztergati, ker so bili čisto izprideni. Med zadnjimi je bil po nesreči i Vaš. Ker so bile pa meni Vaše verstice posebno drage in bi je le težkó pogrešal v svoji zbirki, Vas, prečastiti gospod, vljudno prosim, bodite tako

¹⁾ Funtek A., Jožef Cimperman. (Lj. Zv. 1890/540).

prijazni in vpišite mi je še enkrat v spoménico, da bodo zopet njeni naj lepši kinč, kakor so bile poprej.

Upam, da boste mojo prošnjo dobrotno uslišali, zato se Vam precej iskreno zahvalujem za Vašo prijaznost.

Prosim pa še to, blagovolite potu naznani, kdaj naj se zopet pri Vas oglási za bukvice; če Vam je pa drago, naj pa počaka, sej imá čas. —

S posebnim spoštovanjem

Vaš v dani
Cimperman.

In Levstik je kajpada ugodil Cimpermanu; saj vemo, da je imel Levstikove „vrstice“ poslej, l. 1890 v svoji spominski knjigi.¹⁾ A slej ko prej je ostal „učitelj“ brez osebnega stika z „učencem“; prišlo ni do nikakega pravega zblizanja med obema tudi takrat ne. In ko je Levstik l. 1870 odšel k Stritarjevemu „Zvonu“ iz Ljubljane na Dunaj, ter pričel tam (30. aprila 1870) izdajati svojega „Pavliha“, je posredoval Stritar, da je Levstik pošiljal Cimpermanu list brezplačno. A prav te Levstikove „dobrosti“ se je oprijel Cimperman, tedaj že v samem „Zvonu“ priznan literat in pesnik, da bi si Levstika bolj privezal nase. O tem priča naslednje majnikovo pismo njegovo:

V Ljubljani 16. majnika 1870.

Visokočestiti gospod!

Znano mi je sicer, da Vam je blagi g. Stritar vže sporočil mojo zahvalo za brezplačno pošiljanje „Pavlihe“, ali to me ne zadržuje, da se Vam ne bi še enkrat sam preserčno zahvalil za Vašo dobrost. O „Pavlihi“ bi jaz spregovoril rad marsikaj, ali, zderžim se vse hvale, samó zato, da ne boste mislili: ta je prilizovalec! Povedal Vam bom rajše nekaj družega in Vas prosil svéta; da Vam pa preveč časa ne pride v zgubo, torej statim ad rem. (Tudi prosim, da ostane vse mej nama.) —

Gosp. dr. E. H. Costa, sedanji predsednik slov. Matice, mi je naročil, naj sestavim za Mat. letopis pro 1872 „Pregled slovénke beletristike od l. 1858—1871“ in jaz sem pri volji, lotiti se tega dela, akoravno mi nij neznano, da mi bo prizadejalo obilo truda in skerbí, truda, ker ne bom z lahko dobil nekaj bukev, ki so

¹⁾ In sicer takrat že, kakor priča A. Funtek, „malone 22 let“, torej res iz l. 1868 sem.

prišle na svetlo v tem časi, v róke, in skerbí, ker vže zdaj slutim, da ne bom nekterim naših „starih očetov“ po všeči pisal, kar pa meni nij nič mari. Moje — če smem tako réči — marljivo študiranje našega slovstva mi je odperlo oči in spoznal sem, kako žalostno ali bolje: sramotno se pri nas ravna v takošnih primerljajih, ko je treba z resnico na dan. Kako n. pr. se je znašal rajni Hicinger — Bog mu odpusti vse krivde, ki jih je storil — nad Vami v „Novicah l. 1858“? Kakó gerdo delali „národnjaki“ z g. Stritarjem l. 1868, ko se je bil vderznil odkritoserčno povedati svoje misli o vrednosti Koseskijevih del! In da še dandanes nekteri naših — nijso drugačne pameti, očitno pričajo perve štev. letošnjega „Zvona“. Vem tedaj, da se bom zameril nekterimu očancu, ali to, kakor sem dejal, meni nič mari. Jaz bom delal — če si g. dohtar še kaj ne premisli in mi ne odvzame dela, ker sem mu tako odkritoserčno povedal svoje „bolečine“ o tej réči, kakor Vam — vestno, ne bom se oziral na osebe pisateljev temuč le na njih dela in ako so ta v resnici dobra in hvale vredna, gotovo jih bom rad tudi pohvalil. Sveta mi bodo ostra pravila estetike in opiral se bom tudi na modre besede, ki se tičejo našega slovstva in ki ste jih govorili pri večih priložnostih Vi ali pa so prišle iz ust koga družega, ki je po dušnih zmožnostih in blazem serci Vam v rodi.

Načert mojega spisa je takošen: 1. Uvod, v njem razlaganje, kaj je lepoznanstvo ali beletristika? Kakošna dela se imenujejo lepoznanstva? Zakaj imamo mí tako ubogo malo lepoznanških del? itd. 2. Kronologično naštevanje vseh lepoznanških del, kar jih je na svetlo prišlo v omenjenem časi, s kratkimi kritičnimi opazkami. 3. Sklep.

Zdaj Vas pa prosim, visokočestiti gospod, povejte mi odkritoserčno, ali je Vam všeč moj načert? Ali bo prav, če bom tako delal, kakor sem dejal, da bom? Ali imám prave zapopadke o svojej nalogi? Ali je morda težja, kakor mi slim jaz? Prosim, lepo prosim, svetovajte mí Vi v tej gotovo važnej réči in zagotovljeni bodite, da se bom natanjko ravnal po Vaših besedah. Vaša temeljita učenost in obilica Vaših izkušenj Vam bosti zljajševale težavno poslo dajati svete meni, ki sem proti Vam toliko, kolikor je učenec proti mojstru!

Oj, ko bi mogel govoriti z Vami! Pa, kaj se hoče...

Bodite tedaj tako prijazni, visokočestiti gospod, in pišite mi če je mogoče gotovo do 1. junija tekočega leta. Hvaležen Vam bom za vse Vaše opombe, (kterih želim izvedeti prav veliko) in delal bom, kakor sem obljubil natanjko po njih.

Prosim tedaj! Preserčno Vas pozdravlja

Vaš vdani

Josip Cimperman,

Žabjak hišn. št. 120.

A Levstik se ni odzval v določenem roku; zato je Cimperman podrezal iznova.

V Ljubljani 13. jun. 1870.

Visokočestiti gospod!

Už je minol menda en mesec, kar sem Vam pisal zaradi necega projektiranega sestavka, ki ga mi je spisati priporočil g. dr. Costa. Prosil sem Vas v svojem pismu, da bi mi odgovoriti blagovolili ako je mogoče do 1. junija. Dobro vedoč, da Vi nimate mnogo prostih ur, se pa njssem kaj dosti nadejal, da dobdem Vaš list do 1. junija; upal sem bolj, da mi pride nekatere dni pozneje v roke. Pričakoval sem tedaj in pričakujem še sedaj dan za dnevom željno Vašega odgovora, po katerem bom vestno ravnal. Ker mi je g. dr. napovedal, da me obiše ta teden, da se lótim dela — ako me Vi spoznate za-nje — prosim še enkrat preserčno: razveselite me do 19. tek. mes. Svojim zaželjenim listom! Kakor mi boste svetovali Vi, tako bom jaz storil. Prosim tedaj, lepó prosim, osrečite mene, ubozega jetnika, do 19. jun. Svojim dopisom, kajti kasneje bilo bi — prepozno!

Za vašo dobrost Vam bo vedno serčno hvalo vedel

Vaš udani

Jos. Cimperman.

Sedaj šele se je Levstik oglasil — po svoje, ne z dopisom, ampak zeló lakonično v „Listnici“ neposredno naslednje 4. številke svojega „Pavliha“ dné 20. junija 1870 (na str. 16): Gosp. C. „Sveti Vid, čréšenj sit.“

Levstik ni bil pri volji. Vendar pa je pričakoval Cimpermanovega odgovora, kakor pričá spet „Listnica“ v Pavlihovi 5. številki dné 30. junija istega leta (na str. 20): „Gosp. C. Morete si misliti, kako zeló težko pričakujemo Vašega odgovora, torej prosimo, kar je najhitreje mogoče.“

In res je Cimperman nemudoma po prejemu Levstikove besede, nekoliko nervozen in zadet,

potrdil, da je zasledil in razumel „modri svet“ Pavlihov.

V Ljubljani 5. julija 1870.

Visokočestiti gospod!

Če veljá Vaš reskript v 4. l. „Pavlihe“ meni, ne vé m za gotovo, kajti jaz sem Vas prosil, da bi ostala ta reč mej nama in zakaj moje prošnje njsste uslišali, mi njs znano. — Ker jaz od Vas njssem prejel nobenega pisma, zato bi bil tudi molčal, ko bi Vi spet v 5. „P.“ pod čerko „C.“ ne bili povedali, da težkó pričakujete mojega odgovora. Ker si štejem jaz v posebno čast, ustréči tej Vaši želji, zato Vam pošljem kar naj hitreje mogoče svoj odgovor.

Vaš reskript na moja 2 lista se glasí: „Sveti Vid, čréšenj sit.“ To jaz uméjem tako-le: Za Vas so take reči, o kterih sem Vam pisal jaz, malenkosti; tudi ste iméli ž njimi užé nekolikokrat opraviti, zato so se Vam, bi dejál, pristúdíle, in sicer takó, da ne marate še kedaj slišati o njih!

Takó sem si razložil jaz pomen citiranega nár. preg. in sklenil sem, da se ne lótim omenj. težavnega dela; sej me nihče ne sili, da bi se ga moral.

Lepo hvalo Vam za Vaš modri svét, ki ste ga mi dali. — Ohranite mi svojo prijaznost še vprihodnje.

Z Bogom!

Vaš udani

Cimperman.

Bila je s tem zadeva pri kraju. „Pregled slovénske beletristike od l. 1858—1871“ je izostal, in lahko rečemo, da v tisti dobi res — na srečo trpinu Cimpermanu. Levstikov „modri svet“ je bil bolj moder, kakor je to mislil in sodil takrat Levstikov „učenec“!

Ponesrečilo se je torej Cimpermanu tudi takrat, — tretjič; tudi literarni poizkus njegov ni dosegel željenega vspeha, — Levstik je odklonil tudi ta trnek! In poslej ni bilo, kakor vse kaže, spet tri leta nobene besede ne od te ne od one strani med njima, dasi se je Levstik tačas (vsled ministrskega odloka z dne 29. avgusta 1872, šte v. 10.650/M. f. K. u. U.) m. septembra že spet vrnil z Dunaja v Ljubljano, (23./IX.) priseč in služít potem stalno za skriptorja lokalne licejke; nič stika ne tri leta, — vse do l. 1873.

Nekaj čisto vnanje slučajnega je bilo zopet Cimparmanu dobrodošla slamica, da se je iznova približal iz svoje samote Levstiku v sedanji novi éri njegovega življenja, — prvič po njegovem

povratku v domovino. In sedaj se mu ne bliža več po ovinku, ampak že naravnost in z odkrito besedo — kot človeku; vendar pa tudi tu spet s prošnjo, — želeč obiska in fotografije...

Blagorodni gospod!

Vi ste bili tako prijazni, da ste našemu izverstnemu umetniku, g. Zajcu, pri izdelávanji Stritar-jevega dopersija pomagali s svojim svetom in kritiko. Ker se je podoba delala po moji naročbi in je g. Zajec na moje besede šel Vas prosit, da ste jo hodili gledat in sodit, zato se čutim dolžnega, Vam, ljubi gospod! izrêči naj gorkejšo zahvalo za Vaš blagi trud in za Vašo postrežljivost.

Podoba je vže gotova in vsi, ki so jo vzeli, so zeló zadovoljni z njo. Kedar bo v „Narodu“ oznanjena, upam, da si jo bo še marsikdo naročil.

— Vray, do not be angry with my bad handwriting; my hand is weak.

Ko ste hodili mimo moje ječe k umetniku in se je meni to povedalo, kako veselo mi je utripalo sercé! V svoji veseli nespameti sem si domišljjal, da se boste spomenili svoje obljube, ki ste mi jo storili po Zamejčevih besedah vže l. 1866, namreč, obiskati mene! Kako rad bi vendar poznal Levstika človeka kakor poznam pesnika in filologa od njegovih prvih proizvodov v „Sloveniji“ do zadnje filologične razprave v „Narodi“.

Rad bi Vam bil v obraz povedal, kako jaz občudujem Vašo genijalnost in poštujem Vas, ki imate po mojega plemenitega prijatelja Mirána besedah in po mojem lastnem prepričanji „več zaslug za razvoj novejšje naše literatur-^{tee} nego vsi drugi skupaj.“ Vém sicer in čutim, da Vam je znabiti moje občudovanje kaj malo v čisli, a verjemite, da zaradi tega nij niti manje niti menje resnično.

In tako bo tudi ostalo vsikedar.

Prosil bi Vas priserčno rad, da bi mi prijazno poklonili eno svojih fotografij, da bi takó vsaj po podobi poznal možá, katerega dela so me vže kot otroka navdajale čarom in čegar imé bo ostalo mojemu sercu drago in sveto do smerti.

Bodite mi priserčno pozdravljeni!

Vaš stari in odkritoserčni čestilec

18 29/4 73.

Cimperman.

A vse spet z istim vspehom kakor dosedaj! Levstik se ni dal premkniti v osebno zblízanje s Cimpermanom.

Sam Cimperman nam namreč pripoveduje v svojih kratkih avtobiografskih podatkih ob svoji 25-letnici l. 1890, da ni poznal Levstika osebno do l. 1876, ter da je bilo golo naključje, ki mu je tega leta — po več ko triletnem premolku torej za gorenjim poslednjim listom — naklonilo zanj (po njegovi lastni izpovedi) velepomemben doživljaj:

„Osebno sva se spoznala z Levstikom leta 1876. slučajno, ko sem vročega dné malega srpana v svoje in voznika svojega okrepílo se ustavil za Gradom ‚Pri Sokólu‘, tačas dobroznani gostilni, kjer sva s pokojnikom imela tudi še dolgo pozneje iz razlogov, obema najbolj prijajočih, književne poletne svoje ‚jour-fixe‘, posebno dokler se niso začela kazati prva znamenja njega poslednje bolezni, katera ga je vsem najljubšim prijateljem odvrácala bolj in bolj. Toda ni spočetka najinega znanja ni ves čas pozneje se nisva z Levstikom shajala samó ‚na kozárce vina‘ in prazno besedovanje, dasi sva sedévala vkupe često po šest do osem ur, ali še delj. Ne, teh živih pogovorov Levstikovih, stare, novejšje in najnovejšje književne zgodovine slovenske korenitega njega razlaganja, oprtega na dela, katera je prijateljski postréžno donášal s seboj in posojal mi tudi na dom, tega ne pozabim nikdar! On, strokovnjak, odkril je méni dalje najprvi umevno čudovito bogastvo in blagoglasje slovensčine, on snél raz dúševne oči moje mréno ter mi pokazal svet in življenje in slovenstvo posebe v pravi luči.“¹⁾

Od l. 1866 pa do l. 1876, svojih deset let torej, je iskal in iskal Cimperman Levstika. A bil je mož tudi njemu — kakor priznava to Stritar o sebi — nekaka „nesrečna ljubezen“: — dokaz, da je imel Levstik fin pogled za človeka in človeka! Bilo je to, kar se nam tu odkriva, od vsega pričetka že vse nekaj družega kakor tisto, kar sočasno — ob Mandelcu!

In takó nam je prav gorenji „slučaj“ iz l. 1876 šele ključ za tiste dogodke, ki so takoj naslednjega leta sledili pri „Dramatičnem društvu“ in oživili staro Mandelčevo zadevo ter povzročili tiste nove glasove o pokojnem „Faustu“ v našem časopisju l. 1877. Po desetih letih Levstikovega

¹⁾ Lj. Zvon 1890, str. 596/7. (Objavil A. Funtek.)

izbegavanja sta se srečala osebno, — in videti je, da se je živi Cimperman prijel Levstika vse drugače kakor so se ga prej vsa njegova mrtva pisma. Vsprožil je Levstiku Cimperman, kakor kaže, takrat neke niti tja v pretekle dni, zdaj v novi éri njegovega življenja, — ob do vz et ni uri: ter pridobil si takó njegovo zanimanje. Levstik se je ob osebnem sestanku zavedel v svojem literarnem svetu primernege mesta ter našel aktivno vlogo za Cimpermana kot porabno literarno moč svojega časa, pa mu to vlogo tudi takoj odkazal: l. 1876!

L. 1876 je bil okoli velike noči izšel v Jurčičevi samozaložbi — „Tugomer“, sad Levstikovega duha! Neposredno potemtakem pred tistim srečanjem pri „Sokolu“. Bil je torej Levstik prav tiste čase takega razpoloženja, da mu je slovenski „Faust“, kot drama svoje vrste, bil na misli kot vštricnik slovenske besede — k „Tugomeru“. Pa mu tu slučaj dá Cimpermana! Mandelčevu delo naj bi doživelo v njem — svojega mojstra!

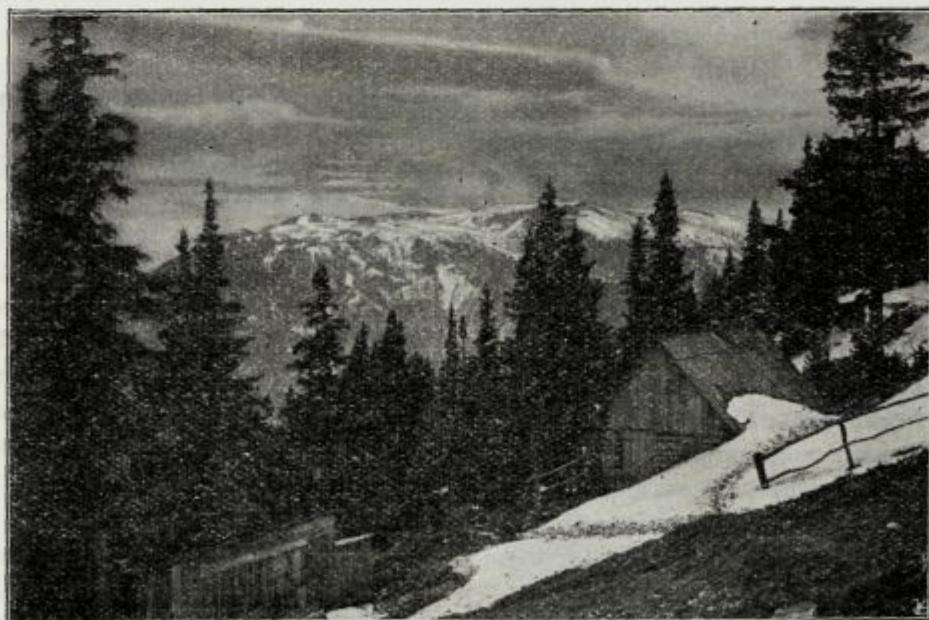
In res!

„Dramatično društvo mu izročí Mandelčev prevod Goethejevega ‚Fausta‘, delo prve roke, da bi ga priredil za tisek. Cimperman se res ne-

umorno prime tega velikanskega dela, proučeva v razlago potrebne in često zeló si protivne tolmače, katerih mu je iz tukajšnje c. kr. licejske knjižnice preskrbel pokojni Levstik, kar jih je tačas imela, in predelava, kolikor mu dopuščajo drugi pôsli, zlasti tedaj mnogostranska korektura Matičnih rokopisov in knjig in raznoteri prevodi za ‚Dramatično društvo‘. Da delo ni zvršeno in tudi ne bode, tega ni zakrivil on, nego druge okolnosti, o katerih namerja govoriti svoj čas sam.“

Takó Funtek ob petindvajsetletnici Cimpermanovi, tri leta po Levstikovi smrti.¹⁾ In pri tem je poslej ostalo vse do današnjih dni, ker Cimperman ni izvršil svoje namere, ali če jo je, vsaj objavil teh zapiskov ni ne on ne nihče drugi nikoli. Zato je to vse, kar vemo, — in drugega prav nič ne ko toliko, do danes, o delu in vspehu „druge roke“: o delu Cimpermanovem za udejestitev — tiste nekdanje Mandelčeve vroče želje, ter posebej o končnem vspehu Cimpermanovega prizadevanja za problem Goethejevega „Fausta“ v slovenskem prevodu!

¹⁾ Lj. Zv. 1890, str. 538. (Fr. Levstik † 16./XI. 1887; gl. Lj. Zv. VII./705.)

Pogled z Ortlerja na Königsspitze.

Milan Mrak.

Spisal Ivo Šorli.

(Konec.)

II. poglavje.

Toda, ko je čakal tako in se je pustil nositi od valov, se je dvignil vihar in je raztepel vse valove in je stresel čoln, da je planil človek na noge in je zopet oživel: prišla je v Trst lepa igralka Lidija Borovska in je budila Milana iz njegove letargije...

Lidija je bila prišla s svojim možem Olafom Borovskim, oba za ljubimske vloge. In ko se je prikazala na odru, je oživel vse gledališče. Zanimanje za predstave je narastlo in tudi Milan je šel pogledat. In njene strastne kretnje, njene plameneče besede, njena vroča kri in njene divje oči so ga v trenutku omamile, razbičale in bolestno razdražile.

In še isti večer je šel v družbo, kjer je vedel, da jo bo videl. In jo je videl in ona njega in že tisto uro so se jima neprestano iskale oči... In potem je prišlo vse kakor vihar in vse samo po sebi in kakor brez krivde... Drugi dan sta

se srečala in jo je spremljal... In jo je spremljal sem in jo je spremljal tja in ni bilo konca poti... In sta spoznala že tisti večer, da sta tavalala okrog, ker se nista mogla več ločiti... In drugi dan sta se našla zopet... brez dogovora... vsak od svoje strani, kakor da ju tira samo skupaj. In sta šla zopet na pot ven ob obrežju, po nekem resju navzgor in sta prišla v samotni gozdič... In tam sta si padla drug drugemu v naročje... nobene besede o ljubezni ni bilo poprej, nobene prošnje, nobenega razodetja... ta objem, ta poljub, ta strast sama je bilo razodetje...

In potem je šlo v vrtincih naprej... vedno dalje, vedno dalje od obrežja in pristana... Vihar je šumel, valovi so pljuskali čez obod... In vesla so ležala pozabljena na dnu...

Celo Milan ni mislil več nanje, prvič v življenju... V uradu so ga začudeno gledali, — on jih ni videl. Pač videl jih je od daleč... kakor

skozi meglo... in hudobno spačeni in sovražni so jim bili obrazi...

Toda kmalu so prihajali obrazi bliže... Šef je stopil tik k njemu in mu je rekel trdo besedo... Milan se je ves zganil in zazdelo se mu je, da se začinja trezniti... In že mu je iskala roka vesel na dnu... Ne, svoje kvalifikacije ne sme tvegati, — res je, da se otrese te omamice... Mora biti! Dovolj je časa od dveh naprej, — tu je urad, tu delo, tam ljubezen, pozabljenje!...

In z energično kretnjo je vzel akt pred se in ga je začel čitati.

Takrat pa je nekdo potrkal in stopil je Olaf Borovski pred njega.

Milan je prebledel.

„Gospod doktor, — moja žena me vara z vami. Mogoče me je že z drugimi, mogoče da ne, — ker je sicer odkritosrčna, bi ji skoraj verjel da ne, kar se pa vas tiče, je to gotova stvar! Gospod, — vi morate živeti, jaz moram živeti! Jaz moram, mimogrede bodi omenjeno, tudi svojo družino rediti, česar vam ni treba; toda to je stranska reč. Človek sem in razumem tudi take stvari. In ne bom uganjal sirovosti ne z vami ne z njo. Dajte mi samo častno besedo, da pretrgate s to uro vsako zvezo z mojo ženo in stvar je končana! Prosim torej!“

Borovski je govoril dosti mirno in vseskozi dostojno, komaj da je iz glasa zvenela boleost.

Milan je stal tam kakor okamenel in šele po opetovanem naporu so se mu začele premikati ustnice:

„Gospod, gospod Borovski, „vi se gotovo...“

„Ničesar o tem, prosim! Vi imate samo eno besedo: ali daste častno besedo ali ne? Tu je roka: udarite?“

Milan je položil svojo trepetajočo desnico v igralčevo roko.

„Hvala!“ je rekel Borovski kratko in je odšel.

Milan je telebnil na stol.

„To je strašno, to je strašno!“... so mu šepetale bele ustnice...

„Toda kako bom zdaj brez nje? Ne, saj to ni mogoče... to ni mogoče! Še enkrat vsaj jo moram videti... še enkrat, da ji povem... da se zmeniva... O, to je strašno, to je strašno!...“

Hodil je zbegano gor in dol po sobi in je mrmral samo to besedo.

Naenkrat je sedel, iztrgal je mal listič iz mape in je pisal s skoro nečitljivo pisavo njej... Da naj pride jutri še enkrat na ta in ta kraj, da mora govoriti vsaj še enkrat ž njo!... In če je le mogoče, da naj prepriča njega, da je vse to le laž, da ga je kdo nalagal... Zanj, za Milana, da ima to lahko strašne posledice... Pa vsekakor da naj pride jutri ob treh...

Napisal je še naslov in je sam nesel pismo na pošto. S trepetajočo roko ga je porinil v tružico. „Samo če pojde tudi jutri sama na pošto, je zdihnil; domov se ji ni upal pisati.

Prebil je noč skoro brez spanja in ves upal je prišel drugo jutro v urad. Z vsem naporom se je silil, da bi delal, saj navidezno delal. In res se mu je posrečilo, da je nekako rešil vsaj najnujnejši akt. Šef je prišel, je pogledal in je pokimal.

Toda točno opoldne — kdo stoji zopet tam na vratih in maha z malim listkom po zraku?...

Olaf Borovski!

„Gospod, ali tako držimo častne besede? Ali mislite, da smo se tako pomenili?“

Počasi prihaja bliže in zdi se, kakor da se norčuje.

„Najprej podpišite to!“ pravi strogo.

Milanu migljajo vse črke pred očmi, a vseeno čita, ker je zelo razločno pisano. Izjavo, s katero prizna, da je prelomil častno besedo.

Milanu stopi mrzel pot na čelo.

„Ne bojte se, ne bom brez potrebe zlorabljal tega!“ pravi mirno Borovski. „Ali pri ljudeh, ki imajo take pojme o častni besedi, ne škoduje talisman. Izvolite podpisati? Ne? Tudi prav, v pol ure imam avdijenco pri gospodu namestniku.“

Vidi se mu, da se ne šali. Milan s trepetajočo roko podpiše.

„To je urejeno!“ pravi Borovski in spravi dokument. „Zdaj pride to: ako se najpozneje v dveh dneh ne spravite iz Trsta, nesem to namestniku. Stvar je namreč taka, da jaz ne morem iti od tod, ker sva oba z ženo angažirana za celo leto, — vam pa je to lahka stvar!“

„Toda v dveh dneh... to je nemogoče!“ jeclja Milan.

„Sicer je to vaša stvar, toda moje diskretne informacije o vas pravijo, da je mogoče. Imate baje naravnost neverjetno protekcijo: kar služite si jo sedaj, enkrat tudi za pošteno stvar. Sicer pa kakor hočete. Opozarjam vas samo, da zdaj ne poznam šale več!“

„Na Dunaj se peljem. Baronica mi lahko pomaga!“ je pomislil Milan.

„In še to: če se drznete napraviti le še en korak proti moji ženi, vas uničim. Zapomnite si dobro to!“ je rekel Borovski.

Milan se je stresel... Pa kaj je mogoče, da je res ne bo videl več? Kako, kako naj se loči tako?... Samo še enkrat da jo vidi, samo še eno besedo da ji reče! O, to je grozno, grozno...

In več ni pomagalo premagovanje, — solze so se mu vlile in stresel ga je silen jok. Šel je v kot in se je skrtil za zaveso.

Borovski je gledal malo časa z ironičnim nasmehom tja, potem je zmajal z glavo.

„Čudne dolžnosti mi nalaga usoda! Moram tolažiti doma, moral bi tolažiti tudi še tu, mili gospod doktor. Saj ni tako hudo ne, siromak! Še boste že potolažili. Samo zdi se vam tako. Kaj hočete, tako je na svetu! In zdaj z Bogom in da se ne vidimo tako kmalu več. Midva se bova že pogrešala!“

Milan si je obrisal oči in je stopil izza zaves... In videl je, da oni gre... in ž njim gre vse... On je še zadnje, kar vidi od nje...

„Gospod Borovski!“ je kriknil. „Gospod Borovski, dovolite mi, da jo samo še enkrat vidim, da govorim samo še eno besedo ž njo!“

Borovski se je ustavil. Začudeno je strmel v Milana, dolgo časa, a potem se je zasmel.

„Ta je pa malo debela, prijatelj! Te ideje bi pa ne imel vsakdo. Ampak je originalna, bogve da je! In zato, čakajte, naj vam bo!“ je pristavil resno. „Jaz sporočim vašo željo moji ženi. In če bo tudi ona zato, jo pripeljem danes ob šestih v mestni vrt. Toda pod mojim nadzorstvom se bosta zadnjič napasla!“

„Potem nima smisla!“ je odgovoril Milan kratko in trdo, kakor je sicer trepetal.

Borovski ga je zopet začudeno pogledal.

„Pa ste res od vruga, to vam moram celo jaz sam priznati. Pa dobro: samo pripeljal jo vam bom in potem pojdeta sama v vrt... Jaz bom čakal od šeste do sedme pred ograjo! Prav? No, vidite, da smo iznajdljivi! Toda prijatelj!“ je pristavil trše in je stopil bliže: „Ali ste pa tudi malo pomislili, kam zavajate zopet mojo ženo: ali ste malo pomislili, kaj ona tvega za vedno v mojem srcu, če sprejme vaš predlog?“

„Jaz ničesar več ne mislim!“ je odgovoril Milan temno.

Borovski se je zasmel:

„O, na sebe že mislite, gospod doktor. Samo na sebe! Niste pravzaprav napačen človek! Z Bogom!“

In točno ob šestih je stal Milan pred vrati mestnega vrta. Počasi sta prihajala Borovski in Lidija. Na oglu zadnje ulice se je Borovski ustavil; a Lidija, vsa zastrta s pajčolanom, je prišla počasi bliže. Pozdravila sta se z očmi in sta odšla tiho v vrt.

Borovski pa je hodil gor in dol ob ograji in je vsako toliko pogledal na uro. Včasih je pogledal tudi tja noter na vrt. Videl ju je hoditi s sklonjenimi glavami gor in dol. Večinoma sta molčala, le tuintam je ona spregovorila kako besedo. „Cela komedija je pravzaprav prebedasta, ali originalna je vseeno. Če bi kdo vedel, kaj delam tu!“ si je mislil Borovski in ustnice so se mu zvine v nasmeh.

Točno ob sedmih je stopil z uro v roki na vrt in se je Milanu nemo priklonil. Še enkrat sta se pogledala onadva, potem sta si dala hitro roko, in Milan je odšel z brzimi koraki, a ves sključen in bled.

III. poglavje.

Če je pogledal Milan v svoje srce, je videl, da je to srce pravzaprav že veliko pretrpelo: z začudenjem se je namreč spomnil, da so ga še vse ljubice doslej same zapustile. Toda nazadnje je to vendar laže prebolel, ko je videl, da so one druge same odšle tja na oni breg in od tam po svojih poteh naprej, njemu bolj in bolj iz oči. Tu pa, v ti zadnji ljubezni je bil naenkrat z vso besnostjo prihrul divji hudournik med nju, ter ju je treščil vsakega na svojo stran. In zdaj stoji on tu na tem bregu in ona tam na drugem bregu in iztegujeta roke drug proti drugemu in hrepenita in se kličeta, — in se ne bosta mogla doklicati nikdar več...

Saj mogoče bi se bila naveličala čez kratek čas tudi ta in bi mu bila storila kakor so storile druge.

Toda usoda je hotela, da mu je odtrgana od njegovih prsi, ko je najslajše drhtela na njih...

Ali na drugi strani: koliko lepe tragike je bilo baš v tem, koliko otožne poezije!... O, škoda, škoda je bilo, da je moralo ostati vse tako tajno!...

Namreč, človek bi si sam ne želel, da naj bi postala stvar tako javna, da bi že ženske na trgu govorile o njej... Ne, samo nekaj naj bi prodrlo, rezervirano na finejšo družbo... Od daleč bi se pravzaprav niti ne vedelo kako in kaj... Kakor siv oblaček na nebu da bi bilo...

Toda pred Milanom je stal kruti ultimatum dveh dni in pred vsem je bilo treba na to misliti. Milan se je v uradu pismeno opravičil, da mora v nujnem poslu odpotovati za tri, štiri dni in je sedel še tisti večer v vlak.

Drugo jutro je bil na Dunaju in je šel takoj k baronici. Začudeno ga je gledala, ko ji je pripovedoval, da bi prišel rad iz Trsta, če le mogoče na Dunaj ali pa vsaj v Gorico in da naj mu za božjo voljo pomaga; da se to takoj izvrši.

„In se res ne sme vedeti, zakaj ta strašna naglica? Ne radi mene. Visoka oseba, h kateri grem, bi morda hotela vedeti...“

„Recite, gospa baronica, da so razlogi čisto privatne naravi, čisto...“

Baronica se je lahko nasmehnila.

„Milan, Milan, — kdaj boste vi malo bolj pametni... in malo manj nerodni!“ je rekla in je vstala.

Ob dveh popoldne je prišel Milan povprašat, — čakal je nestrpno.

Baronica se mu je nasmehnila in mu je sporočila veselo vest: da pride lahko, kadar hoče. Visoka oseba bo sama pisala namestniku v Trst. Sicer pa je najbolje, če se gre jutri sam predstaviti; visoki gospod je obečal, da ga sprejme.

In takoj po avdijenci je pisal Milan Olafu Borovskemu. Da pride v petek v Trst, da se na namestništvu osebno poslovi in naj si torej gospod Borovski ne tolmači krivo, če bi ga slučajno videl v Trstu.

Nalašč je imenoval tudi dan, da bi videl Borovski, kako je korekten... In nazadnje morda omeni celo ženi in bi bilo le mogoče, da bi se Lidija ukradla z doma in bi se kje našla vsaj za hip...

Pa ni videl ne enega ne drugega. Na namestništvu so bili zelo hladni ž njim, — način, kako je dosegel svojo premestitev, jim ni ugajal. Sicer pa Milanu ni bilo mnogo do tega. Taka stvar se pozabi, — za sedaj pa ne rabi teh gospodov.

In v nedeljo je bil že za stalno na Dunaju in v ponedeljek je šel prvič v urad.

In pričelo je zanj neko otožno — lepo življenje... Ves je živel v ti zadnji ljubezni in je takorekoč živel od nje: kakor sten iz loja mu je pilo srce iz teh spominov, iz te bolesti, iz tega gorja...

Saj bi se bil že čisto vdal in potolažil, ali ta sladka tragika, ta vonj po mrtvih cvetlicah, to zadnje brnenje brutalno pretrganih strun, je živelo vedno in vedno v njem. In to je bilo tako sladko! In če bi se bila rana hotela začeti celiti, on bi bil previdno in da bi preveč ne zabolelo, vedno iznova rahlo potipal vanjo.

Skraja je zahajal precej pogosto k baronici. Pred meseci ji je bil umrl mož in bila je videti resnejša, a tudi vedrejša. Ž njim je bila vedno enako prijateljsko prijazna. Toda čim večkrat je srečaval pri njej profesorja pl. Rozinskega... In nekega dne mu je povedala, da sta se zaročila ter da bo kmalu poroka. Razumel je, da mu bo zdaj tudi ta dom kmalu zaprt...

In začel je v prostih urah hoditi zopet veliko okrog. Toda ulic se je kmalu naveličal, — ven v prosto naravo pa je bilo vendar predaleč. In tako je začel zahajati v slovensko dunajsko družbo. In ta družba mu je precej ugajala. Zdelo se mu je, da se tu res zbira cvet iz domovine. In s čudnim občutkom je gledal to prisrčno prijateljstvo med temi ljudmi, odtrganimi daleč od domovine... Skoro zavidal jim je, da so tako iskreni drug z drugim.

In prvič v življenju se je začudil sam nad seboj, kako da je nabral tekom vseh let tako malo prijateljev... Pravzaprav nobenega.

S Komarjem na gimnaziji sta si bila pač dobra tovariša, a pozneje sta izgubila drug drugega izpred oči. Res, da je živel on skoro vedno v posebnih prilikah, toda tuintam bi bil le imel priložnost pridobiti si tudi prijatelja. No, zdelo se mu je, da so bili moški vedno bolj hladni ž njim, in on tudi ni čutil potrebe po njih, — zanimalo so ga vedno same ženske.

Zdaj prvič v življenju je čutil, da se je žensk naveličal. Bolj utrudil nego naveličal... kakor človek, ki je že predolgo hodil po bujnem vrtu in pil strup opojnih vonjev, sladak, a vse moči razjedajoč strup... Do smrti mu je bila trudna duša... In noga je silila sama ven iz te omamne ograde... Samo spomin ponese s seboj na te tihe kraje in hrepenenje po oni, ki jo je ljubil zadnjo tam...

Ali da ne bi taval samo okrog ograje in da bi stopil res ven na svetlo, krepko plan življenja, v to je bilo treba najti jake in prijateljske moške roke, ki naj bi ga vodila in držala, ne da bi sama vedela, da ga vodi in drži...

In začel je gledati, kje bi jo našel. Toda kmalu ga je obšlo spoznanje, da so ta prijateljstva tu že vsa sklenjena in zapečateni... Prijazen, da, vljuden je bil vsakdo ž njim, toda več nobeden... In z neko posebno, njemu neprijetno obzirnostjo so se obračali vsi nanj, — vse šale, vse draženje so spuščali le drug na drugega... On je bil vedno le „gospod doktor!“ — od drugih ni dobival niti eden svojega pravega imena:

Drnič je bil Drnulja, Logar je bil Nadlogar, tretji je bil vsem Francelj, četrti Tine, peti Janez.

In Milan je sedel tam resen in prisiljeno srečen. In prišel je pri družbi na glas sicer ne dolgočasnega, a zelo rezerviranega, morda celo malo ošabnega človeka. In je čutil, da bi lahko šel in da bi ga nikdo ne pogrešal...

In ni mu bil prijeten ta občutek... Vsaki dan bolj neprijetno se ga je pollaščala zavest, da je zamudil iskati v življenju nekaj, kar se zdaj ne da več najti. A morda tudi ni zamudil, — morda mu le ni bilo dano, da bi bil našel... Morda spada že od narave med moške, ki so jim od začetka zaprta moška srca...

„Ženskar!“ se je zdrznil. Ne pohotnež, zapeljivec, razuzdanec, — saj je čudno, da imajo taki moški tudi v moški družbi vse svoje pravice, — ženskar v tem neprijetnem smislu, da nimaš v moški družbi nobenih pravic, da si brez svoje krivde izobčen iz nje, ker čuti trdi moški instinkt, da te ne ženejo med ženske samo zunanje strasti, ampak da je vse tvoje bistvo, vsa tvoja duša do zadnjih globin zapisana njim in da hodiš sem med moške samo na duševni odmor, kakor čuti tudi inteligentne ženske večkrat potrebo po moškem društvu, samo radi njega krepkejših in tečnejših sestavin... Prenajedel si se sladčic in zdaj bi hotel jedre, rezke hrane... Naspredil si se med bohotnimi gredami, — zdaj se ti je zahotelo pod krepka drevesa s tem zdravim dihanjem, čez travnike z njih blagodejno zeleno preprostostjo, po trdih poteh, da se ne vdira pod nogo... In pri tem se moraš sklicevati samo na svoj spol in s tem pravom svojega spola, da smeš iti, kamor te je volja... Pa ostaneš za vedno le gost, tujec, vsiljivec, in samo tako te trpijo, če te kot potuhnjenega opazovalca, špijona naravnost ne mrze, vedoč, da pojdeš kmalu vendar le nazaj v svoje pravo kraljestvo in boš tam izdajal tajnosti iz tega sveta in ž njimi celo iskal svojega dobička, češ: vidite, rože, tako

Gospa Sveta na Koroškem.

strašno in gnusno je tam, da nisem mogel prestajati več in da sem se prav moral vrniti nazaj med vas, ki sem ves vaš, da mi spet ozdravite bolno dušo...

Toda, kako življenje bo potem to? se je prestrašil. Saj ga bo le polovica vso dolgo pot skozi bodoče dni!... In da bi bila tam vsaj res sama sladkost; ali pisano je, da je ženska grenka... O, že doslej je občutil vso grenko resnico teh svetopisemskih besed... In kakor se mu je zdelo nekdanj, da je ljubezen sama sladkost, že do danes je spoznal, da je bila vedno grenčica na dnu keliha...

In polastila se ga je topa resignacija. In sama se mu je obrnila hoja tja po sredi samotne planjave, da so ostali na levi cvetni vrtovi, a na desni daleč tam lesovi, ki je iz njih prihajal krepek smeh in spev.

A dogodilo se je samo neki dan, da je oko izpregledalo in zagledalo pred seboj nov svet, ki ni bil ne od brega ne od drugega onih dveh svetov. In noga se je sama ustavila.

„Da, oženim se!“ je vztrepetal. „Družina, otroci! tih, miren dom... Ni mi treba potem ne enega ne drugega... svet za sebe si ustvarim...“

In pred seboj je videl lepo, tiho ženo z dobrimi, vdanimi očmi in dvoje, troje ljubih detet in v njih nedolžnih, čistih očeh samo srečo...

In je iskal in je našel... Krotko, nežno de-

kletce preprostega moža iz domovine je bila! In ker sta bila preprostemu možu Bog in lastna pridnost dala, da je mladima lahko mehko in sladko postlal, ni bilo zapreke. In ni bilo zapreke tudi zato, ker je Milan hotel prav tako ženo: ne preveč lepo in ne preveč grdo, ne preveč pametno in ne preveč neumno, ne preveč in ne premalo gosposko. Taka žena ne bo iskala sreče izven svojega doma in ne bo preveč prodirala v njegovo dušo. Ljubila bo njegovo dobrotno prijaznost in vsaka njegova beseda ji bo razodetje. In tako se ga ne samo nikdar ne naveliča, nego ga bo vsak dan bolj vesela in ga bo kazala otročičem kot sijajni vzor pravega častitega moža. In zvezde in redovi, ki mu jih bodo dajali, ji bodo samo porok, da tudi drugi ljudje vedo in razumejo, kaj je njen mož.

In on ji bo res dober soprog in otrokom ljubeč oče. In če bo treba, bo celo vstajal po noči in bo povijal otroke in jim bo kuhal kamilice. In pozneje jih bo izgojeval v strahu božjem in v pokorščini do ljudi. In vrhu tega bo naročen na dva, tri politične in vsaj na dva lep slovna lista, ki zrastejo na drevesu očetnjave. In bo podpiral vsako naše stremljenje in vsakega našega človeka, ki se obrne nanj.

In na nagrobni kamen mu napišejo nekoč, da je bil vrl človek in narodnjak in da ni živel zaman. In to bo res!

Pričakovanje.

Noč: na drevju in travi
morje rose blešči
v tajnotih dobravi:
draga, ti —

Kakor sen, iznenada
v duši up vztrepeta —
Morda pride, ah, morda že mlada
trava v polju šumlja...

Ant. Batagelj.

Nazadnje —

Nazadnje — ti imaš le prav.
Tu služi moč, tam služi duh,
lastnosti vse gredo po kruh,
pa ne bi ponj šla i ljubav?

Pavel Golia.

Monte Piano v Dolomiti.

Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici.

Spisal Anatole France. — Prevel Oton Župančič.

(Konec.)

Med tem ko smo stali okrog mojega dobrega učitelja in ga poslušali, kako je izvajal ta razmotrivanja, nas je ponevedoma obkolila truma beračev, ki so šepaje, šklepetaje in pené se pregibali svoje štulaste ude, otresali svoje golše, razkazovali rane, iz katerih se je cedila smrdljiva sókrvica, in nas obsipali z nadležnim blagrovanjem. Pohlepno so planili po drobižu, katerega jim je nekoliko vrgel gospod d' Anquetil, in so se vsi skupaj zavalili v prah.

„Te nesrečneže gledati je strašno,“ je vzdihnila Jahela.

„To sočutje,“ je rekel gospod Coignard, „vam pristane kakor nakit, gospodična; ti vzdihni dičijo vaše prsi, ker jih navdajajo z dihom, katerega bi hotel vsakteri od nas piti iz vaših ustnic. Ali dovolite, naj vam povem, da razburja ta rahločutnost — ki ni nič manj ginljiva, čeprav je sebična — vaša čustva zavoljo primerjanja teh nevoljnikov z vami samimi, in vsled instinktivne

misli, da se vaše mlado telo takorekoč dotika tega grdo ognojenega in razmrcvarjenega mesa, kakor je tudi res, da je dejansko ž njim zvezano in spojeno, kot ud Našega Gospoda Jezusa Kristusa. Iz tega sledi, kadarkoli motrite razkroj na mesu teh nesrečnikov, da ga morate videti istočasno v predpodobi na svojem lastnem životu. In ti bedniki so se vzdignili proti vam kakor proroki, naznanjajoči, da je delež Adamove rodovine na tem svetu bolezen in smrt. Zato ste vzdihnil, gospodična.

Pravzaprav pa nimamo kar nobenega vzroka misliti, da so ti berači razjedeni z gnajem in s črvi, nesrečnejši od kraljev in kraljic. Celo tega ne smemo reči, da so ubožnejši: zakaj po vsej priliki se zdi tej-le golšasti ženski belič, ki ga je pobrala v prahu, in ki se slini od veselja, ko si ga pritiska na srce, dragocenejši nego-li je metresi kolonjskega ali solnograjskega škofa biseren dijamem. Če bi svoje duševne in resnične koristi

prav razumeli, bi morali zavidati življenje tej-le pokveki brez nog, ki leze k vam po rokah, daleko bolj nego francoskemu kralju ali samemu cesarju njegovo. Pred Bogom njima enak, ima nemara srčni mir, ki ga ona dva nimata, in neprecenljive zaklade nedolžnosti. A stisnite svoja krila, gospodična, da vam ne zanese podnja črvov, ki vidim, da je ž njimi pokrit.“

Tako je govoril moj dobri učitelj in mi se ga nismo naveličali poslušati.

Nekako tri milje od Montbarda se je utrgala enemu konju potegalica, in ker postiljoni niso imeli konopca, da bi jo popravili, in smo bili na tistem mestu daleč od vsakega človeškega bivališča, smo običali. Moj dobri učitelj in gospod d' Anquetil sta ubijala dolgčas tega prisiljenega odmora kvartaje s tisto prepirljivo simpatijo, ki je prišla pri njiju že v navado. Dočim se je mladi gospod čudil, da njegov nasprotnik kralja večkrat obrne, nego bi šlo po verjetnostnem računu, me je potegnila Jahela precej razburjena v stran in me je vprašala, ali nisem zapazil voza, ki se je ustavil za nami na nekem cestnem ovinku. Ko sem se ozrl proti točki, ki mi jo je kazala, sem resnično zapazil nekako gotsko kalešo smešne in bizarne oblike.

„Ta voz,“ je pristavila Jahela, „se je ustavil takrat kot mi. Torej nam je sledil. Rada bi razločila obraze, ki potujejo v tej barki. Strah me je je. Ali ni pokrita z ozko in visoko plahto? Podobna je kočiji, v kateri me je bil odpeljal moj stric še čisto majheno v Pariz, ko je bil umoril Portugalca. Ostala je, vsaj tako se mi zdi, v eni klonici Astaracove graščine. Ta me spominja popolnoma one, in to je strašan spomin, zakaj notri vidim svojega strica, penečega se jeze. Niti misliti si ne morete, Jakob, do kolike mere gre njegova srditost. Jaz sama sem poizkusila njegovo togoto na dan svojega odhoda. Zaprl me je v mojo sobo, bruhajoč zoper gospoda abbéja Coignarda strašne psovke. Zdrzne me, če pomislim, kakšen je moral biti, ko je našel mojo sobo prazno in moje rjuhe še privezane na okno, skozi katero sem ušla, da sem se potem z vami sešla in z vami pobegnila.“

„Jahela, reči hočete z gospodom Anquetilom.“

„Kako ste občutljivi! Ali nismo odpotovali vsi skupaj? Toda ta kaleša me vznemirja, tako je podobna kočiji mojega strica.“

„Bodite prepričani, Jahela, da je to voz kakkega dobrodušnega Burgundca, ki gre po svojih poslih in mu nas še mar ni.“

„Prav nič ne veste,“ je rekla Jahela. „Jaz se bojim.“

„Pa se vendar ne morete bati, gospodična, da bo vaš stric, mator, kakor je, letal po cestah in vas lovil. Saj se bavi samo s kabalo in s hebrejskimi sanjarijami.“

„Vi ga ne poznate,“ mi je odgovorila in je zavzdihnila. „Bavi se samo z menoj. Takisto me ljubi, kakor sovraži ves drugi svet. Ljubi me na način . . .“

„Na način?“

„Na vse načine . . . Kratkoma: ljubi me.“

„Jahela, zgražam se, ko vas poslušam. Pravični Bog! Ta Mozajid da vas ljubi brez one nesamopridnosti, ki je starcu tako dična in stricu tako pristojna! Povejte vse, Jahela!“

„Ah, saj ste povedali vi sami vse bolje nego jaz, Jakob!“

„Od tega sem ves osupel. V njegovih letih — ali je mogoče?“

„Prijatelj moj, vi imate belo polt in dušo temu primerno. Vsemu se čudite. Ta preproščina je vaš čar. Človek vas vara, kakor malo se tudi za to potruzi. Natvezli so vam, da ima Mozajid stotrideset let, ko jih nima dosti preko šestdeset, da je živel v veliki piramidi, ko je imel v resnici v Lizboni menjalnico. In samo na meni je bilo, pa bi bila v vaših očeh veljala za Salamandro.“

„Kaj, Jahela, ali govorite resnico? Vaš stric? . . .“

„Da, in v tem tiči skrivnost njegove ljubosumnosti. On misli, da mu je tekmeč abbé Coignard. Instinktivno ga je črtil, že na prvi pogled. A stvar je precej drugačna, odkar je ujel nekaj besed iz razgovora, ki ga je imel ta dobri abbé z menoj v trnju; sedaj ga lahko sovraži kot povzročitelja mojega bega in mojega odvoda. Zakaj, navsezadnje sem bila vendar-le odvedena, prijatelj moj, in to mi mora dati nekaj vrednosti v vaših očeh. O, bila sem pač zelo nehvaležna, da sem zapustila tako dobrega strica. Toda nisem mogla več prenašati robstva, v katerem me je držal. In potem sem si goreče želela obogateti, in to je pač zelo naravno, ali ne, da si želi tako mlado dekle velikega bogastva. Samo eno življenje imamo, in še to je kratko. Mene niso učili lepih laži o nesmrtnosti naše duše.“

„Joj, Jahela,“ sem vzkliknil v žareči ljubezni, ki jo je prav njena trdosrčnost netila, „joj, jaz nisem v Sablonskem gradu poleg vas ničesar pogrešal. Česa vendar ste pogrešali za svojo srečo vi?“

Dala mi je znamenje, da naju gospod d' Anquetil opazuje. Nategalica je bila popravljena in kočija je drdrala med vinskimi bregovi.

Ustavili smo se v Nuitsu za večerjo in za prenočišče. Moj dobri učitelj je popil pol tucata steklenic domačega vina, ki mu je čudovito jezik razvezalo. Gospod d' Anquetil se je meril ž njim s kupico v roki; ali, da bi se meril ž njim v razgovoru, temu plemič ni bil kos.

Jedli smo dobro, spali slabo. Gospod abbé Coignard je ležal v nizki izbi pod stopniščem, v pernici, ki -jo je delil z gostilničarjem in z njegovo ženo, in v kateri so hoteli vsi trije zadehiniti. Gospod d' Anquetil je vzel z Jahelo sobo zgoraj, kjer je visela od tramov slanina in čebula. Jaz sem zlezal po lestvi pod streho in sem se iztegnil po slami.

Ko sem se bil že kolikortoliko naspal, je luna, ki je sijala skozi odprtine v strehi, spustila en žarek med moje veke in jih je razklenila ravno prav, da sem zagledal Jahelo v nočni čepici, ki se je pomaljala skozi zaklopnik. Na vzklik, ki sem ga pognal iz prsi, si je položila prst na usta.

„Pst!“ mi je rekla, „Maurice je pijan za enega nosača in markija skupaj. Tu-le spodaj spi Noetovo spanje.“

„Kdo je to, Maurice?“ sem vprašal in si mèl oči.

„Anquetil. Kdo hočete, da bi bil?“

„Nobeden. Toda nisem vedel, da mu je Maurice ime.“

„Saj tudi še ni dolgo, kar vem to jaz sama. Pa kaj to!“

„Prav imate, Jahela, kaj to!“

Bila je v srajci, in mesečina ji je curljala kakor mleko po nagih plečih. Smuknila je k meni in dajala mi je najnežnejša imena in najstrahovitejše opolzka imena, ki so ji drčala v milem šepetanju z ustnic. Potem je umolknila in mi je začela dajati poljube, kakor je znala samo ona, in poleg katerih se zde vsi objemi drugih žensk plehki.

Sila in tišina sta množila blazno napetost mojih živcev. Presenečenje, veselje nad osveto, in nemara nekaka perverzna ljubosumnost, so

podžigala moje poželenje. Prožna čvrstost njene polti, okretna silovitost kretenj, s katerimi me je ovijala, sta prosili, sta obetali in zaslužili najžarovitejših ljubkovanj. Tisto noč sva spoznala naslade, katerih brezdanjost meji na bolečino.

Ko sem izzarana stopil na gostilniško dvorišče, sem našel tam gospoda Anquetila, ki se mi je zdel manj zoperen sedaj, ko sem ga varal.

Njega zopet je po vsej priliki vleklo bolj k meni, nego spočetka našega popotovanja. Govoril je z menoj po domače, s simpatijo in zaupno, očitaje mi samo to, da kažem proti Jaheli premalo obzirnosti in postrežnosti, in da se ne brigam zanjo toliko, kolikor se mora vsak poštenjak brigati za vsako žensko.

„Pritožuje se,“ je dejal, „zaradi vaše neujudnosti. Varujte se, ljubi Vrtiraženj; meni bi bilo žal, če bi prišlo med njo in med vami kaj navzkriž. To je lepo dekle in me ima nad vse rada.“

Kočija je že eno uro drdrala, ko je pomolila Jahela glavo skozi okence in mi rekla:

„Ona kaleša se je zopet prikazala. Rada bi razločila obraze obeh mož, ki sta v nji. A ne posreči se mi.“

Odgovoril sem ji, da ra tako razdaljo in v jutranji megli ni mogoče ničesar videti.

Ona je oporekala, češ, da ima tako ostre oči, da bi jih prav dobro razločila vkljub megli in daljavi, če bi le bili res obrazi.

„Ampak,“ je pristavila, „to niso obrazi.“

„Kaj neki naj bi pa bilo?“ sem jo vprašal in izbruhnil v smeh.

Ona zopet me je vprašala, kakšna neslana misel mi je sunila v glavo, da se tako bedasto smejem, in je rekla:

„To niso obrazi, to so krinke. Ta dva človeka nas zasledujeta in sta zakrinkana.“

Opozoril sem gospoda Anquetila, da se mi zdi, da nas zasledujejo v nekazni kaleši. A on me je prosil, naj mu dam mir.

„In da nam je stotisoč vragov za petami,“ je zavpil, „me ne bi to prav nič brigalo, ker imam dovoj opravka z nadziranjem tega debelega obešenjaškega abbéja, ki spušča karte na posebno pretkan način, in me bo okradel za ves moj denar. Še temu se ne bi čudil, če bi mi vrgli to nekazno kalešo med mojo igro, Vrtiraženj, ker ste zgovorjeni s tem starim prevejanjem. Ali vas mora vznemirjati vsak voz, ki gre po cesti?“

Jahela mi je rekla čisto potihem:

„Prorokujem vam, Jakop, da nas doleti od te kaleše nesreča. To slutim, in moje slutnje me niso še nikdar varale.“

„Ali bi me radi prepričali, da imate pro-roški dar?“

Odgovorila mi je resno:

„Imam ga.“

„Kaj ste prorokinja?“ sem vzkliknil z nasmeškom. „To je pa čudno!“

„Norčujete se,“ mi je rekla, „in dvomite, ker niste nikdar videli prorokinje od tako blizu. Kakšne pa bi morale biti po vašem?“

„Jaz sem mislil, da morajo biti device.“

„Ni potreba,“ je odgovorila z gotovostjo.

Neprijateljska kaleša je izginila za cestnim ovinkom. A Jahelin nemir se je bil, ne da bi bil hotel to priznati, polotil gospoda Anquetila, ki je velel postiljonom, naj gonijo krepko v galop, obetaje jim dobro napitnino.

Iz pregoreče skrbi je dal podati vsakemu po eno steklenic, ki jih je bil abbé shranil na dnu voza.

Kočijaži so prenesli ogenj, ki jim ga je dalo to vino, na konje.

„Lahko se potolažite, Jahela,“ je rekel gospod d' Anquetil; „kakor sedaj-le dirjamo, nas ta starinska kaleša, ki jo vlečejo apokaliptični konji, nikakor ne dohiti.“

„Saj gremo kakor mački po žerjavici,“ je rekel abbé.

„Ako bo to le trajalo!“ je menila Jahela.

Gledali smo, kako beže na naši desni vinogradi kakor po bregovih. Na levi se je leno lila Saôna. Viharno smo preleteli mimo tournuškega mostu. Mesto se je dvigalo na drugem bregu reke, na brdu, ki so ga venčali zidovi opatiije, ponosne kakor trdnjava.

„To-le,“ je rekel abbé, „je ena izmed nešteti benediktinskih opatij, ki so razsejane kakor dragotine po oblačilu cerkvene Galije. Če bi bil hotel Bog, da bi bila moja usoda v skladu z mojim značajem, bi bil živel neopaženo, veselo in mirno življenje v eni teh hiš. Ni ga redu, ki bi ga cenil, glede učenosti in glede nravi, tako zelo kakor benediktince. Imajo divne knjižnice. Blagor mu, kdor nosi njihovo oblačilo in se ravna po njihovih svetih pravilih! Bodisi radi udobnosti, ki jo občutim sedaj, ko me trdo trese ta le voz, ki se bo prav gotovo kmalu zvrnil v eno izmed kolotečin, s katerimi je ta cesta globoko

razrita, bodisi bolj vsled svojih let, ki so leta samovanja in težkih misli — gorečneje nego kedaj si želim sestiti za mizo v kaki čistiljivi dolgi dvorani, kjer bi bile mnogobrojne in izbrane knjige v molku zbrane. Njih družčina mi je ljubša od človeške, in moja najljubša želja je, da bi mogel pričakovati v duševnem delu ure, ko me Bog vzame s te zemlje. Pisal bi zgodovino, in najrajši rimsko za propada republike. Zakaj polna je velikih dejanj in naukov. Svojo vnemo bi delil med Ciceronom, svetim Janezom Zlatoustom in med Boštijem, in moje skromno in plodno življenje bi bilo podobno vrtu tarentskega starca.

Preizkusil sem razne načine življenja, in po moji sodbi je najboljši, posvetiti se študiju, prisostvovati v miru izpremembam človeške usode, in s pogledom na stoletja in na carstva, daljšati kratkost naših dni. Ali v to je treba redu in vzdržnosti. In tega sem v svojem življenju najbolj pogrešal. Ako se, kakor upam, srečno izmotam iz zadrege, v katero sem zabredel, se potrudim, da si najdem čistiljivo in varno zavetje v kaki učeni opatiji, kjer je dobro slovstvo še v časti in v cvetu. Že vidim samega sebe, kako uživam tamkaj jasni mir znanosti. Ko bi mogel pri tem prejemati tisto prijazno službo Silfov-pomočnikov, o katerih govori ta stari blazni Astarac, in ki se baje pokažejo, kadar jih pokličeš s kabalističnim imenom Agla . . .“

V tistem trenutku, ko je moj dobri učitelj izgovoril to besedo, nas je pokopal nenaden sunek vse štiri pod stekleno točo, in nas spravil v tako zmedo, da sem se začutil hipoma oslepelega in zadušenega pod Jahelinimi krili, medtem ko je gospod Coignard s pridušenim glasom dolžil meč gospoda Anquetila, da mu je izbil zadnje zobe, in je Jahela na moji glavi gnala vrišč, ki bi bil lahko raztrgal zrak vseh burgundskih dolin. Gospod d' Anquetil pa je obetal postiljonom v slogu telesne straže, da jih bo dal obesiti. Ko sem se srečno izkôpal, je bil že skočil skozi razbito lino. Moj dobri učitelj in jaz sva mu sledila po isti poti, potem smo vsi trije potegnili Jahelo iz prevrnjene omare. Nič se ji ni zgodilo, in njena prva briga je bila, da si poravna lase.

„Hvala Bogu,“ je rekel moj dobri učitelj, „za en zob sem dober; vsaj cel ni bil, niti bel. Čas ga je bil načel in mu pripravil konec.“

Gospod d' Anquetil, z razkrečnimi nogami in s pestmi na stegnih, je pregledoval zvrnjeno kočijo.

„Ti capini,“ je dejal, „so jo lepo izdelali. Ako spravimo konje pokoncu, nam razpade ona na drobne kosce. Abbé, za drugega ni več, nego za . . .“

Konji, ki so se bili prekopicnili drugi čez drugega, so se brcali in kopitali.

V zamešani grmadi riti, griv, stegen in ka-dečih se trebušov je bil pokopan en postiljon, škornje v zrak. Drugi je pljuval kri v jarku, ka-mor ga je bilo treščilo. In gospod d' Anquetil je kričal nad njima:

„Šeme! Ne vem, kaj me zadržuje, da vama ne prederem z mečem života!“

„Gospod,“ je rekel abbé, „ali ne bi bilo dobro, če bi najpoprej potegnili tega reveža iz-pod konj, pod katerimi je pokopan?“

Vsi smo se vrgli na delo, in ko so bili konji spreženi in dvignjeni, smo spoznali, kako velika je bila škoda. Dognali smo, da je ena vzmet počila, eno kolo zlomljeno in en konj še-past.“

„Pokličite kolarja,“ je rekel gospod d' An-quetil postiljonoma, „in da bo vse v eni uri opravljeno.“

„Ni kolarja tukaj,“ sta odgovorila postiljona.

„Pa kovača.“

„Ni kovača.“

„Sedlarja.“

„Ni sedlarja.“

Ozrli smo se naokoli. Na zahodu so metali vinski grički tja do obzorja svoje dolge, pokojne gube. Na višini se je kadila streha blizu zvonika. Na drugi strani je Saóna, zastrta z lahnimi me-glicami, polagoma zaglajevala sled tržne ladje, ki je pravkar plavala tod mimo. Topolom so rasle sence preko strmih brežin. Oster ptičji klik je prodril široko tišino.

„Kje smo?“ je vprašal gospod d' Anquetil.

„Dobri dve milji od Tournusa,“ je odgovo-ril, pljuvaje kri, postiljen, ki je bil padel v jarek, „in najmanj štiri od Mâcona.“

In dvignil je roko proti strehi, ki se je ka-dila na vrhu:

„Tam-le gôri, tista vas mora biti Vallars. Z njo nam ne bo kaj pomagano.“

„Da bi vas strela božja,“ je rekel gospod d' Anquetil.

Konji, ki so stali v jati, so si grizljali vra-tove, mi pa smo se približali vozu, ki je žalostno ležal na boku.

Mali postiljon, ki smo ga bili potegnili konjem izmed drobovja, je rekel:

„Za vzmet, to že lahko popravimo, z moč-nim drogom, ki ga privežemo za viseči jermen. Od tega bo voz samo nekoliko trši. Ampak kolo je strto! In še najhujše, da je moj klobuk pod njim!“

„Briga me tvoj klobuk,“ je rekel gospod d' Anquetil.

„Vaše velerodje mogoče ne ve, da je bil čisto nov,“ je rekel mali postiljon.

„In razbite šipe,“ je vzdihnila Jahela, sedé kraj ceste na svoji torbi.

„Če bi bile samo šipe,“ je rekel moj dobri učitelj, „bi jih že lahko nadomestili s spuščeni-mi zavesami, toda prav takisto kakor s šipami, mo-ra biti tudi s steklenicami. O tem se moram pre-pričati takoj, ko bo kočija pokoncu. Prav tako sem v skrbeh za svojega Bočija, ki sem ga pu-stil z nekaterimi drugimi dobrimi deli pod bla-zinami.“

„Nič zato!“ je rekel gospod d' Anquetil. „Jaz imam kvarte v žepu od telovnika. Toda ali ne bomo večerjali?“

„Mislil sem na to,“ je rekel abbé. „Bog ni dal zastoj človeku v vporabo živali, ki žive na zemlji, na nebu in v vodi. Jaz preizvrstno riba-rim na trnek, prežati na ribe, ta opravek se mo-jemu razmišljujočemu duhu prav posebno pri-klada, in Orna me je že videla, kako sem držal zalazno ribnico in razmišljal večne resnice. Nič se ne bojte za svojo večerjo. Ako mi da gospo-dična Jahela eno igel, ki spenjajo njena oblačila, ukrivim iz nje hitro trnek, da bom ribaril v reki, in obetam si, da vam prinesem še pred nočjo dvoje, troje krapov, ki jih bomo pekli na ognju od dračja.“

„Že vidim,“ je rekla Jahela, „da smo se pomaknili nazaj na stopnjo divjaštva. Ampak igle vam ne morem dati, abbé, ako mi ne daste vi česa v zameno; sicer je nevarnost, da se na-ma razdere prijateljstvo. In tega jaz ne maram.“

„Torej,“ je rekel moj dobri učitelj, „bom napravil ugodno kupčijo. Vašo iglo vam plačam s poljubom, gospodična.“

In takoj je vzel iglo in je pritisnil svoje ustnice Jaheli na lice, z nedopovedljivo uljud-nostjo, ljubkostjo in spodobnostjo.

Ko smo izgubili toliko časa, smo sklenili najpametnejše, kar se je sploh dalo. Velikega postiljona, ki ni več krvi pljuval, smo poslali s

konjem v Tournus, da naj privede od ondod kolarja, njegov tovariš pa naj ta čas v zatišju zakuri; zakaj vreme je prihajalo hladno in veter se je vzdignil.

Na cesti, približno sto korakov naprej od mesta, kjer smo bili zvrnili, smo zapazili hrib od mehkega kamenja, čigar vznožje je bilo na več krajih izvotljeno. V eni teh volin smo se sklenili greti in čakati, da se vrne postiljon, ki smo ga bili kot brzosa poslali v Tournus. Drugi postiljon je privezal tri konje, ki so nam še ostali, in katerih eden je šepal, za štor blizu naše jame. Abbé, ki se mu je posrečilo napraviti ribnico iz vrbovih šib, iz vrvice, zamaška in igle, je šel lovit, takisto iz filozofskega nagnenja, kakor iz namena, da bi nam prinesel rib. Gospod d' Anquetil, ki je ostal z Jahelo in z menoj v jami, nama je predlagal partijo hombra, ki se igra v treh, in ki se, je dejal, ker je španjolski, prilega tako aventurnim osebam, kakor smo bili mi tedaj. In res, v tem kamenolomu, pod noč, na zapuščeni cesti, se ne bi bila zdela naša mala četa nevredna udeležnosti pri katerem onih bojov don Quigeota ali don Kišota, s katerimi se zabavajo dekletke. Igrali smo torej hombra. Ta igra zahteva resnosti. Jaz sem se dostikrat zmotil in moj nepotrpežljivi soigralec je začel vzkipevati, ko se nam prikaže v ognjevi svetlobi plemeniti in smehljajoči se obraz mojega dobrega učitelja. Gospod abbé Coignard je razvezal svoj robec in je potegnil iz njega štiri ali pet ribic, ki jih je odprl s svojim nožem, okrašenim s podobo pokojnega kralja kot rimskega imperatorja na triumfalnem stebri; tako ročno jih je otrebil, kakor da je živel ves čas edino med ribarkami v tržnici, tako se je odlikoval v najneznatnejših podjetjih kakor v najvažnejših. Ko je polagal te ribice na pepel, nam je rekel:

„Zaupal vam bom, da sem zapazil, ko sem šel niz reko in iskal za ribarjenje pripravnega brega, apokaliptično kalešo, ki straši gospodično Jahelo. Ustavila se je v precejšnji razdalji zadaj za našo kočijo. Morali ste jo videti, kako se je peljala mimo, ko sem jaz v reki ribe lovil, in gospodični se je duša gotovo oddahnila.“

„Nismo je videli,“ je rekla Jahela.

„Potem se je pa morala,“ je povzel abbe, „napotiti naprej, ko je bila že črna noč, in ste jo vsaj slišali.“

„Nismo je slišali,“ je rekla Jahela.

„Potem pa,“ je menil abbé, „je ta noč slepa in gluha. Zakaj verjetno pač ni, da bi bila ta kaleša, ki ji ni niti eno kolo strto niti en konj šepast, ostala na cesti. Kaj bi tam delala?“

„Res, kaj bi tam delala?“ je rekla Jahela.

„Ta večerja,“ je rekel moj dobri učitelj, „spominja s svojo preprostostjo tistih svetopi-semških obedov, ko je pobožni popotnik delil kraj reke z angelom ribe Tigridske. Toda nam nedostaje kruha, soli in vina. Poizkusil bom izvleči iz kočije brašno, ki smo ga vanjo zaprli, in pogledati, ali ni ostala po sreči katera steklenica nepoškodovana. Zakaj naključni se lahko, da se steklo ne razbije pod sunkom, ki je strl jeklo. Vrtiraženj, sin moj, dajte mi, prosim, svoje kresilo; in vi, gospodična, ne pozabite obračati ribe. Jaz se nemudoma vrnem.“

Odšel je. Njegov nekoliko težki korak je pomalem po cesti pojemal, in kmalu nismo čuli ničesar več.

„Ta noč,“ je rekel gospod d' Anquetil, „me spominja noči pred bitko pri Parmu. Saj to vama je pač znano, da sem služil pod Villarsjem in da sem bil v nasledstveni vojni. Bil sem med ogledniki. Videli nismo ničesar. To je ena izmed velikih vojnih zvijač. Da bi izsledili sovražnika, se pošlje nekaj mož, ki se vrnejo, ne da bi kaj zasledili ali sploh sledili. A po bitki se delajo raporti, in tu triumfirajo taktiki. Torej ob devetih zvečer sem bil poslan na ogledovanje z dvajnajstorico . . .“

In pripovedoval nam je o nasledstveni vojni in o svojih ljubeznih v Italiji; njegovo pripovedovanje je trajalo pač četrte ure, nato je zavpil:

„Tega obešenjaškega abbéja še sedaj ni nazaj. Stavim, da bo izpil spodaj vse vino, kar ga je še ostalo.“

Tedaj sem pomislil, da bi se bilo utegnilo mojemu dobremu učitelju kaj pripetiti, zato sem se dvignil, da bi mu šel na pomoč. Noč je bila brezmesčna, in dočim se je nebo lesketalo v zvezdah, je bila po zemlji taka tema, da je moje oči, oslepele od bleščavega plamena, niso mogle predreti.

Ko sem napravil po cesti, temni in hkrati bledosojni, kvečjemu petdeset korakov, sem zaslišal pred seboj strašen krik, ki je bil, kakor da ni prišel iz človeških prsi, vse drugačen krik, nego sem ga dotlej kedaj čul, da sem ledenel groze. Tekel sem v smeri, od koder je prihajal ta klic smrtne težave. A strah in tema sta mi mrt-

vila korake. Ko sem naposled prišel do mesta kjer je ležal voz, brez oblike in po noči še večji, sem našel svojega dobrega učitelja, sedečega kraj jarka, sključenega v dve gubé. Obraza mu nisem mogel razločiti. Trepetaje sem ga vprašal:

„Kaj vam je? Zakaj ste zakričali?“

„Res, zakaj sem zakričal?“ je rekel z izpremenjenim glasom, z novim glasom. „Nisem vedel, da sem kričal. Vrtiraženj, ali niste videli nekega moža? V temi me je precej nemilo sunil. S pestjo me je udaril.“

„Pojdite,“ sem mu rekel, „vstanite, dobri moj učitelj.“

Vstal je a je zopet težko padel po tleh.

Trudil sem se, da bi ga vzdignil, in roke so se mi omočile, ko so se dotaknile njegovih prsi.

„Ali krvavite?“

„Krvavim? Mrtev mož sem. Umoril me je. Spočetka sem mislil, da je bil to samo prav krepak sunek. Pa je rana, ki čutim, da od nje ne okrevam.“

„Kdo vas je zadel, dobri moj učitelj?“

„Žid. Nisem ga videl, a vem, da je on. Kako morem vedeti, da je on, ko ga pa nisem videl? Da, kako to? Kako čudne stvari! Neverjetno, kaj ne, Vrtiraženj? V ustih imam okus smrti, ki se ne da opisati . . . Moralo je biti, moj Bog! A zakaj rajši tukaj nego-li tam? To je skrivnost! Adjutorium nostrum in nomine Domini . . . Domine exaudi orationem meam . . .“

Nekaj časa je potihoma molil, potem mi je rekel:

„Vrtiraženj, sin moj, vzemite steklenici, ki sem jih potegnil izpod kočije in sem jih naslonil nanjo. Ne morem več. Vrtiraženj, kje mislite da je rana? V hrbtu čutim najhujše bolečine, in zdí se mi, kakor da mi teče življenje ob méčih. Duša se mi odpravlja na pot.“

Mrmraje te besede se mi je v rokah nalahno onesvestil. Poizkušal sem ga odnesti, a imel sem samo toliko moči, da sem ga položil na cesto. Odpel sem mu srajco in sem našel njegovo rano; bila je na prséh, majhna in slabo krvaveča. Raztrgal sem si rokave in mu pritisnil krpice na rano. Klical, kričal sem na pomaganje. Skoro se mi je zaslišalo, kakor da mi prihaja nekdo od tournuške strani na pomoč, in spoznal sem gospoda Astaraca. Kakor nepričakovano je bilo to srečanje, jaz se mu nisem niti začudil, tako globoka žalost me je prevzemala, da držim

najboljšega učitelja umirajočega v svojem naročju.

„Kaj je to, sin moj?“ je vprašal alkimist.

„Pojdite mi pomagat, gospod,“ sem mu odgovoril. „Abbé Coignard umira. Mozajid ga je umoril.“

„To je res,“ je povzel gospod d' Astarac, „da je prišel Mozajid semkaj v stari kaleši, v kateri je zasledoval svojo nečakinjo, in da sem ga jaz spremljal, ker sem hotel vas, sin moj, opomniti, da prevzemite zopet svojo službo v moji hiši. Od včeraj smo bili precej za petami vaši kočiji, ki smo videli, kako se je malo prej ugreznila v kolotečino. Tisti hip je Mozajid stopil iz kaleše, in bodisi da je šel na izprehod, ali se mu je zahotelo narediti se nevidnega, ker ima tako moč, jaz ga nisem nič več videl. Mogoče, da se je že pokazal svoji nečakinji in jo prokrel, zakaj to je bil njegov namen. Abbéja Coignarda pa ni umoril, Elfi, sin moj, so umorili vašega učitelja, za kazen, ker je razodel njihovo skrivnost. Nič ni bolj gotovega.“

„Ah, gospod,“ sem vzkliknil, „to je brez pomena, ali je bil to Žid ali Elfi; pomagati mu je treba.“

„Sin moj, to je, nasprotno, prav velikega pomena,“ je oporekal gospod d' Astarac. „Zakaj da ga je zadel človeška roka, bi mi ga bilo lahko ozdraviti z magično operacijo, med tem ko ne more, če si je nakopal sovraštvo Elfov, uiti njihovemu neizogibnemu maščevanju.“

Proti koncu njegovih besed so se približevali na móje klice gospod d' Anquetil in Jahela s postiljonom, ki je nosil svetilko.

„Kaj,“ je rekla Jahela, „gospodu Coignardu je slabo?“

In pokleknila je poleg mojega dobrega učitelja, podprla mu je glavo in mu je dala vdihavati soli.

„Gospodična,“ sem ji rekel, „Vi ste zakrivili njegov konec. Njegova smrt, to je osveta za vaše odvedenje. Mozajid ga je umoril.“

Dvignila je iznad mojega dobrega učitelja svoje obličje, blede od groze in svetlo od solzá.

„Ali mislite tudi vi,“ mi je rekla, „da je tako lahko biti mladi deklici in ne provzročati nesreč?“

„Ah,“ sem odgovoril, „kar pravite, je le preresnično. Ali izgubili smo najboljšega človeka.“

Ta hip je gospod abbé Coignard globoko vzdihnil, pogledal belo, zaprosil svojega Boetija in je padel zopet v nezavest.

Postiljon je bil za to, da bi odnesli ranjenca v vas Vallars, ki je stala pol milje daleč na rebri.

„Jaz grem,“ je rekel, „po najkrotkejšega od naših treh konj, ki jih še imamo. Nanj privežemo trdno tega ubogega moža in peljali ga bomo polagoma. Meni se zdi hudo bolan. Na svetu takšen je, kakor tisti brzosek, ki je bil o svetem Mihelu umorjen na tej-le cesti, štiri pošte odtod, blizu Senecyja, kjer imam jaz nevesto. Tisti revež je trepal s trepalnico in je belo gledal, kakor ne zamerite, gospoda — vlačuga. In vaš abbé je delal prav takisto, ko mu je gospodična ščegetala nos s svojo stekleničico. To je za ranjenca slabo znamenje; dekleta, kajpada, one na umro, če obračajo tako oči. Gospoda to pač dobro veste. In je že razloček med tako in tako smrtjo. Ampak oči se takisto zavijajo . . . Počakajte tukaj, gospoda, jaz grem po konja.“

„Ta-le kmetavz je zabaven,“ je rekel gospod d' Anquetil, „s svojim zavitim očesom in s svojo zamaknjeno vlačugo. Jaz sem videl v Italiji vojake, ki so umirali s srepim pogledom in z izbuljenimi očmi. Za smrt od rane ni pravila, niti v vojaškem stanu, kjer vam ženó točnost do skrajnih mej. A izvolite me, Vrtiraženj, ker ni sposobnejše osebe tukaj, predstaviti temu črnemu plemiču, ki ima demantne gumbce na svoji obleki in ki slutim, da je gospod d' Astarac.“

„Ah, gospod,“ sem odgovoril, „mislite si, da ste se že predstavili. Jaz nimam občutka za nič drugega, nego za to, kako bi pomagal svojemu dobremu učitelju.“

„Naj bo!“ je rekel gospod d' Anquetil.

In potem se je približal gospodu Astaracu:

„Gospod, jaz sem vam vzel vašo ljubico; pripravljen sem, da se z vami bijem.“

„Gospod,“ je odgovoril gospod d' Astarac, „jaz, hvala Bogu, nimam zveze z nobeno žensko, in ne vem, kaj hočete reči.“

Tisti hip se je vrnil postiljon s konjem. Moj dobri učitelj je prišel zopet malo do zavesti. Dvignili smo ga vsi štirje in z veliko težavo smo ga posadili na konja ter ga nanj privezali. Potem smo se spustili na pot. Jaz sem ga podpiral od ene strani; gospod d' Anquetil ga je od druge. Postiljon je vodil za uzdo in je nosil svetil-

nico. Jahela je zadaj jokala. Gospod d' Astarac je bil vstopil zopet v svojo kalešo. Počasi smo se pomikali naprej. Vse je šlo dobro, dokler smo bili na cesti. A ko je bilo treba navpik po ozki vinogradski stezi, je izgubil moj dobri učitelj, ki je zdrsnil ob vsakem pregibu svoje živali, še tisto malo moči, kar mu je je ostalo, in se je iznova onesvestil. Zdelo se nam je primerneje, da ga vzamemo s konja in ga nesemo na rokah. Postiljon ga je zagrabil pod pazduho in jaz sem mu držal noge. Klanec je bil strm, in več nego štirikrat sem mislil, da bom padel s svojim živim križem na kamenje na cesti. Naposled se je strmina podala. Krenili smo po majhni, s sečmi obrobjeni poti, ki je tekla po slemenu, in hitro smo zagledali na svoji levi prve hiše vallarske. Ob tem pogledu smo položili na tla svoje nesrečno breme in smo se za trenotek ustavili, da se odsopemo. Potem smo svoj tovor zopet zadeli in smo se privlekli do vasi.

Rožnat svit se je dvigal na vzhodu iznad obzorja. Na obledelem obnebu je sijala danica tako belo in pokojno kakor luna, katere komaj vidni krajec je izbledeval na zahodu. Ptiči so začeli prepevati; moj dobri učitelj je pognal vzdih iz prsi.

Jahela je tekala pred nami, trkala na vrata in prosila posteljo in ranarja. Viničarji, obloženi z brentami in koši, so hodili v trgatev. Eden od njih je rekel Jaheli, da ima Gaulard, na trgu, prenočišča za ljudi in konje.

„Ranar Coquebert pa,“ je pristavil, „tega vidite tam-le doli, pod brivsko skodelico, ki jo ima za izvesek. Pravkar je stopil iz hiše, da bi šel v vinograd.“

Bil je majhen možiček, prav priljuden. Rekel nam je, da ima v svoji hiši, ker je pred kratkim hčer omožil, eno posteljo, kamor lahko denemo svojega ranjenca.

Njegova žena, obilna dama z belo čepico na glavi, preko katere je imela poveznjen še klobuk, je na njegov ukaz pregrnila posteljo v spodnji sobi z rjuhami. Pomagala nam je gospoda abbéja Coignarda sleči in položiti v posteljo. Potem je šla po župnika.

Gospod Coquebert je med tem preiskoval rano.

„Poglejte,“ sem mu dejal, „kako je majhna in kako malo krvavi.“

„To ni posebno dobro,“ je odgovoril, „in mi ni prav nič povšeči, mladi gospod moj. Jaz imam rad široko rano, in da krvavi.“

„Vidim“ mu je rekel gospod d' Anquetil, „za vaškega ranocelnika nimate slabega okusa. Nič ni hujšega od tistih malih, globokih ran, ki so na videz nič. Recimo lepa rez v obraz. Kaj takega je veselje pogledati in to se urno celi. A vedite, dobričina, da je ta ranjenec moj kapelan in da je igral z menoj piket. Ali ste možak, da mi ga spravite spet na noge, navzlic vašemu licu, ki je prej lice moža, ki daje klistirje?“

„Če vam smem postreči,“ je odgovoril ranarbrivec in se je priklonil. „Toda ravnam tudi zlomljene ude in obezujem rane. Takoj hočem preiskati to-le.“

„Delajte hitro, gospod,“ sem mu rekel jaz.

„Potrpljenje!“ je dejal. „Najprej jo je treba umiti, in čakam, da se segreje voda v kotlu.“

Moj dobri učitelj, ki si je malo opomogel, je rekel počasi, z dokaj močnim glasom:

„S svetilnico v roki bo preiskal vsa kota po Jeruzalemu, in kar je bilo skrito v temi, bo spravljeno na dan.“

„Kaj pravite, dobri učitelj moj?“

„Pustite, sin moj,“ je odgovoril, „razgovarjam se z mislimi, prikladnimi mojemu stanju.“

„Voda je vroča,“ mi je rekel ranar. „Držite to skledo poleg postelje. Umiti hočem rano.“

Ko je šel z gobo, napojeno z mlačno vodo mojemu dobremu učitelju po prsih, je stopil v sobo župnik z gospo Coquebertovo. V roki je imel košaro in škarje.

„To je torej ta ubogi mož,“ je rekel. „Šel sem v svoj vinograd, ali najprej je treba skrbeti za vinograd Jezusa Kristusa. Sin moj,“ je pristavil, ko se mu je približal, „podarite svoje trpljenje Našemu Gospodu. Mogoče ni tako veliko, kakor mislimo. Sploh pa moramo delati po volji božji.“

Potem se je obrnil proti ranarju:

„Gospod Coquebert,“ je vprašal, „ali se to zelo mudi, ali grem še lahko v svojo ogrado? Belina lahko čaka, nič ne škodi, če nekoliko nagnije, še malo dežja bi vino le pomnožilo in zboljšalo. Ali rdeče se mora neutegoma obrati.“

„Prav govorite, gospod župnik,“ je odgovoril Coquebert; „jaz imam v svojem vinogradu grozdje, ki se pokriva s plesnobo, in se je rešilo pred solncem, samo da pogine v dežju.“

„Ojej,“ je rekel župnik, „moča in suša to sta dva viničarjeva sovražnika.“

„Kako je to resnično,“ je rekel ranar, „ampak jaz hočem pregledati rano.“

S temi besedami je siloma porinil prst v odprtino.

„O, rabelj,“ je zavpil bolnik.

„Spomnite se,“ je rekel župnik, „da je Gospod svojim rabljem odpustil.“

„Pa niso bili ranarji,“ je rekel abbé.

„To je pa zla beseda,“ je rekel župnik.

„Umirajočemu človeku ne smete šal oponašati,“ je rekel moj dobri učitelj. „Toda strašno trpim. Ta človek me je umoril in dvakrat moram umreti. Prvič je bilo od židovske roke.“

„Kaj hoče reči?“ je vprašal župnik.

„Najbolje, gospod župnik,“ je rekel ranar, „ako se zategadelj ne vznemirjate. Govorjenja bolnikovega ne smemo hoteti nikdar razumeti. Vse to so same sanjarije.“

„Coquebert,“ je rekel župnik, „ne govorite prav. Slišati bi morali bolnike pri izpovedi; kristjan, ki ni izgovoril v vsem svojem življenju ničesar dobrega, izgovarja na koncu besede, ki mu odpro paradiz.“

„Jaz sem govoril samo o časnosti,“ je rekel ranar.

„Gospod župnik,“ sem se vtaknil jaz v besedo, „gospodu abbéju Coignardu, mojemu dobremu učitelju, se nič ne blede, in le preresnično je, da ga je umoril Žid, Mozajid po imenu.“

„V tem slučaju,“ je odgovoril župnik, „moramo videti posebno milost božjo, ki je hotela, da pogine od roke enega izmed potomcev tistih, ki so križali njegovega sina. Ravnanje previdnosti božje na svetu je vedno občudovanja vredno. Gospod Coquebert, ali grem lahko v svojo ogrado?“

„Lahko greste, gospod župnik,“ je odgovoril ranar. „Rana ni dobra; pa tudi taka ni, da bi od nje pri tej priči umrl. To, gospod župnik, je ena tistih ran, ki se igrajo z bolnikom kakor mačka z miško, in pri tej igri lahko pridobimo časa.“

„Dobro,“ je rekel gospod župnik. „Zahvalimo Boga, sin moj, da vam je pustil življenje; seveda je negotovo in samo začasno. Treba je biti vedno pripravljenemu, zapustiti ga.“

Moj dobri učitelj je odgovoril resno:

„Biti na zemlji, kakor da nisi na nji; imeti, kakor da nimaš, zakaj podoba tega sveta mine.“

Župnik je vzel zopet svoje škarje in svojo košaro ter je rekel:

„Še bolj nego po vaši halji in po vaših hlačah, ki jih vidim položene na to-le pručico,

spoznam, sin moj, po vašem govorjenju, da ste duhovskega stanu in da živite sveto življenje. Ali ste prejeli posvečenje?"

„Duhovnik je,“ sem rekel jaz, „doktor bogoslovja in profesor govorništva.“

„In katere škofije?“ je vprašal župnik.

„Séeške, v Normandiji, sufraganske Rouenski.“

„Znamenita cerkvena provinca,“ je rekel gospod župnik, „ki pa daleko zaostaja glede starosti i glede slovesa za škofijo remško, katere duhovnik sem jaz.“

In odšel je. Gospod Jeronim Coignard je dan pokojno preživel. Čez noč je hotela ostati Jahela pri bolniku. Jaz sem ostavil proti enajsti zvečer hišo gospoda Coqueberta in sem si šel iskat ležišča v prenočevališče gospoda Goularda. Na trgu sem našel gospoda Astaraca; njegova senca v mesečini je padala skoro čez vso površino. Položil mi je roko na ramo, kakor je imel navado, in mi je rekel s svojo običajno resnobo:

„Čas je, da vas potolažim, sin moj; samo zavoljo tega sem spremil Mozajida. Vidim, da vas Škratje kruto mučijo. Ti mali zemeljski duhovi so vas naskočili, vas slepili z vsakovrstnimi fantazmagorijami, vas zapeljevali ali s tisočeriimi lažmi in vas naposled prignali do tega, da ste pobeželi iz moje hiše.“

„Ah, gospod,“ sem odgovoril, „res je, da sem ostavil vašo streho z navidezno nevhvaležnostjo, zavoljo katere vas prosim oproščenja. Toda zalezovali so me stražniki, ne pa Škratje. In moj dobri učitelj je umorjen: to ni fantazmagorija.“

„Bodite preverjeni,“ je povzel veliki mož, „tega nesrečnega abbéja so smrtonosno zadeli Silfi, katerih skrivnosti je razodel. Iz neke omare je ukradel nekaj kamenov, ki so delo teh Silfov, in ki so jih bili le-ti pustili nedovršene in še zelo različne od demanta, kar se tiče luči in čistine.“

Ta pohlep in pa ime Agla, po nemarnem izrečeno, jih je najbolj raztogotilo. Vedite pa, sin moj, da je filozofom nemogoče ustaviti maščevalnost tega srboritega ljudstva. Zvedel sem nadnaravnim potem in tudi po Kritonovi ovadbi za sramotni rop gospoda Coignarda, ki si je prešerno laskal, da je zalezal umetnost, s katero Salamandre, Silfi in Gnomi zorijo jutranjo roso in jo nečutomoma izpreminjajo v kristal in v demant.“

„Ah, gospod, zagotavljam vas, da na to še mislil ni, in da ga je ta grozni Mozajid zadel na cesti z bodalom.“

Te besede so se gospodu Astaracu zelo zamalo zdele, in nujno me je opomnil, naj podobnih nikar več ne govorim.

„Mozajid,“ je pristavil, „je zadosti dober kabalist, da bi dosegel svoje sovražnike, ne da bi se moral mučiti in tekati za njimi. Vedite, sin moj, ako bi bil hotel gospoda Coignarda usmrtiti, bi bil to lahko storil iz svoje sobe, z magičnim delovanjem. Vidim, da so vam neznani še prvotni elementi znanosti. Resnica je, da je zvesti Kriton obvestil tega modrega moža o begu njegove nečakinje, in da je ta sedel na pošto, da bi jo dohitel in če treba odvedel domov. To bi bil brez dvoma tudi storil, če bi bil uzrl v duši te nesrečnice samo kak žarek obžalovanja in kesanja. A ker jo je videl vso s pregreho pokvarjeno, se je rajši odločil, da jo izobči in prokolne z Oblami, s Kolesi in Elizejevimi Živalmi. To je pravkar storil pred mojimi očmi v kaleši, kjer živi sam zase, da mu ni treba rabiti krščanske postelje in mize.“

Jaz sem molčal, osupel nad takimi blodnjami; ali ta izvenredni mož mi je govoril s tako zgovornostjo, da me je nazadnje zmedel.

„Zakaj,“ je govoril, „ne daste, da bi vas razsvetlil filozof s svojimi nauki? Kakšno modrost, sin moj, hočete postaviti zoper mojo? Premislite, da je vaše manj po količini, ne da bi se v bistvu razlikovala. Vam prav tako kakor meni se kaže narava v neskončni množini podob, ki jih je treba spoznati in urediti, in ki tvorijo vrsto hijeroglifov. Vi ločite izlahka nekaj teh znamenj, s katerimi zvežete nekak zmisel; a preveliko je vaše nagnenje zadovoljiti se z navadnim in doslovnim, idealnega in simboličnega pa ne iščete dovolj. In vendar se da svet pojmiti samo kot simbol, in vse kar vidimo v vesoljstvu, je samo pisava v slikah, katero preprosti človek črkuje, ne da bi jo razumel. Bojte se, sin moj, ta vesoljni jezik jecljati ali rigati po načinu učenjakov, ki polnijo akademije. Marveč sprejmite rajši od mene ključ do vse znanosti.“

Za hip je prenehal in je povzel v zaupnejšem tonu:

„Vas, dragi moj sin, preganjajo manj strašni sovražniki nego so Silfi. In vaši Salamandri ne bo težavno, oprostiti vas Škratov, brž ko jo zaprosite, naj se za to zavzame. Ponovno vam po-

vem, da sem prišel z Mozajidom semkaj samo, da bi vam dal te dobre nauke in vas pregovoril, da se vrnite k meni, nadaljevat naših del. Razumem, da hočete do konca pomagati svojemu nesrečnemu učitelju. In v tem vam dam popolno prostost. A nikar ne odlašajte potem vrniti se v mojo hišo. Zbogom! Jaz se vrnem še nocoj v Pariz s tem velikim Mozajidom, ki ste ga tako krivično osumili.“

Obečal sem mu vse, kar je hotel in sem se vlekel do svoje slabe gostilniške postelje, v katero sem padel, težak od utrujenosti in od bolečine.

* * *

Drugi dan s prvim svitom sem se vrnil k kirurgu in tam sem našel Jahelo mojemu dobremu učitelju ob vzglavju; držala se je ravno na svojem slamnatem stolu, glavo zavito v svoj črni plašč, pozorna, resna in krotka kakor usmiljenka. Gospod Coignard, jako zaripel, je dremal.

„Noč,“ mi je zašepetala, „ni bila dobra. Govoril je, prepeval je, imenoval me je sestra Germana in me je nagovarjal. Jaz nisem užaljena od tega, a to dokazuje, kako je zmešan.“

„Ah,“ sem vzkliknil, „da me niste izdali, in se potepili s tistim plemičem na cesto, ne bi ležal moj dobri učitelj s prebodenimi prsmi na tej postelji.“

„Ravno zavoljo nesreče našega prijatelja,“ je odgovorila, „me vest hudo peče. Zakaj zavoljo drugega se ne izplača na to misliti, in meni ne gre v glavo, Jakob, da se spomnite tega v takem trenutku.“

„Vedno mislim na to,“ sem ji odgovoril.

„Jaz,“ je rekla, „ne mislim bogve kaj na to. Vi si delate sami na svoje stroške več nego tri četrtine svojih bolečin.“

„Kaj hočete s tem reči, Jahela?“

„To, prijatelj moj: ako sem dala jaz blago, ga ovešate vi s svojo vezenino; in da vaša domišljija preprosto resnico vse prebogato kiti. Zaverim se vam, da se tole uro jaz sama ne spominjam niti četrtine vaših bolečin; vi pa tuhtate tako trdovratno o tem predmetu, da je vaš tekmelec mnogo bolj živo pred očmi vam nego-li meni. Ne mislite več na to in dajte, da dam abbéju, ki se dramí, čaja.“

Tisti hip se je približal postelji gospod Coquebert s svojimi prevezninami, je napravil novo prevezo in je rekel naglas, da se rana kaj lepo

zdravi. Potem me je potegnil na stran in mi je rekel:

„Lahko vam zatrdim, gospod, da ta dobri abbé ne bo umrl od sunka, ki ga je dobil. A, da vam povem resnico, bojim se, da ne uide precej močnemu vnetju prsnice, ki se mu razvije vsled rane. Sedaj ga muči huda vročica. A tamle prihaja gospod župnik.“

Moj dobri učitelj ga je prav dobro spoznal in ga je prijazno vprašal, kako mu gre.

„Bolje nego trti,“ je odgovoril župnik. „Zakaj vso mi je izpridila rja in črvivost, proti čemur je vendar imela dijonska duhovščina letos lepo procesijo s križem in banderi. Ali drugo leto bo treba napraviti še lepšo, in požgati več voska. Tudi bo moral cerkveni sodnik iznova izreči pregnanstvo nad muhami, ki uničujejo grozdje.“

„Gospod župnik,“ je rekel moj dobri učitelj, „pravijo, da nagajate dekletom v svojem vinogradu. Fej, to ni več za vaša leta. V svoji mladosti sem bil tudi jaz, kakor vi, na ženske udarjen. Toda čas me je jako poboljšal in prej-le sem pustil nunico mimo sebe, ne da bi ji bil kaj rekel. Vi delate vse drugače z devičicami in s steklenicami, gospod župnik. Ali še hujše stvari počenjate, ker ne berete maš, ki so vam jih plačali, in ker kupčujete s cerkvenim imetkom. Vi ste bigamist in simonist.“

Ko je slišal gospod župnik te besede, ga je obšlo bolešno začudenje; usta so mu ostala odprta in lica so se mu žalostno vesila na obeh straneh njegovega širokega obraza.

„Kako nevedne žalitve mojemu stanu!“ je naposled vzdihnil z očmi pod stropom. „Kakšne besede govori tako blizu pred sodbo božjo! Oh, gospod abbé, ali pristoji vam tako govoriti? Vam, ki ste živeli sveto življenje in ste študirali knjige?“

Moj dobri učitelj se je vzdignil na komolec. Vročica mu je dajala žalostno in protislovno tisti jovijalni izraz, ki smo ga imeli pri njem preje tako radi.

„Res da,“ je rekel. „sem študiral stare pisatelje. Ampak daleč sem še od tega, da bi bil toliko prebral, kakor drugi vikar nadškofa séeškega. Čeprav je bil nazunaj in naznotraj osel, je knjige vse drugače žrl nego jaz. Bil je namreč škilec in navzkriž gledaje je čilal po dve strani obenem. Kaj praviš ti na to, grdi župniški tiček, stari babji Gregor, ki letaš v mesečini za punčarami. Župnik, tvoja prijateljica je kakor copernica. Brado ima: žena ranarja-brivca. Vara ga

spred in zad in prav se mu godi, temu homunculu, ki mu je višek zdravniške umetnosi klistiranje.“

„Gospod Bog, kaj pravi?“ je zavpila gospa Coquebertova. „Hudič mu mora tičati v životu.“

„Mnogo bolnikov sem slišal govoriti v deliriju,“ je rekel gospod Coquebert, „a nobenega še ne tako zlobno.“

„Že vidim,“ je rekel župnik, „da bomo imeli več muke, nego sem bil mislil, da privedemo tega bolnika do srečne zadnje ure. V njegovi naturi tiči nekak trpek humor in nečiste misli, ki jih spočetka v nji nisem opazil. Govori, kakor se ne spodobi duhovniku niti bolniku.“

„To je posledica vročice,“ je rekel ranar-brivec.

„Ampak,“ je povzel zopet župnik, „ta vročica, ako ne odneha, ga bi utegnila spraviti v pekel. Pravkar se je zelo pregrešil proti spoštovanju, ki gre duhovniku. Vendar se jutri vrnem, da ga bom vzpodbujal, zakaj dolžan sem mu po vzgledu našega gospoda neskončno usmiljenje. Pa glede tega sem zelo vznemirjen: nesreča je hotela, da je v moji stiskalnici špranja, in da so vsi moji delavci v vinogradu. Coquebert, ne pozabite povedati tesarju, in pokličite me k temu bolniku, ako bi se mu stanje nenadoma poslabšalo. To so skrbi, Coquebert!“

Naslednji dan je bilo gospodu Coignardu tako dobro, da nas je vse prijelo upanje, da si ga ohranimo. Pil je juho in se je dvignil na postelji. Govoril je z vsakim izmed nas s svojo običajno ljubeznivostjo in milino. Gospod d'Anquetil, ki je stanoval pri Gaulardu, ga je prišel obiskat in je precej brezobzirno od njega zahteval, naj igra z njim piket. Moj dobri učitelj mu je nasmehoma obljubil, da prihodnji teden že rad. Ali proti večeru ga je stresla zopet vročica. Bled, oči plavajoče v neizrečeni grozi, zdrizajoč se in šklepetajoč z zobmi je kričal:

„Lejte ga, tega starega čifutal! To je sin, ki ga je naredil Judež lškarjot hudičevki v kozji podobi.“

Ali obešen bo na očetovi smokvi in drobovje se mu bo razsulo po tleh. Primate ga. Ubil me bo! Zebe me!“

Hip na to je vrgel odejo razse in je tožil, da mu je prevročje.

„Hudo sem žejen,“ je rekel. „Dajte mi vina! Pa da bo sveže! Gospa Coquebertova, hitro ga nesite hladit v vodnjak, zakaj vroč dan se nam obeta.“

Imeli smo noč, in on je zmešal ure v svoji glavi.

„Požurite se,“ je rekel še enkrat gospe Coquebertovi; „pa ne smete biti tako preprosti kakor je bil zvonar pri séeški katedrali; ta je šel po steklenice, ki jih je bil dejal v vodnjak, za-

Partija s Kobarida.

gledal je svojo senco v vodi in je začel kričati: „Ala, gospoda, hitro, hitro pomagat! Zakaj tamle spodaj so antipodje, ki nam bodo popili vino, ako jim ne pridemo v okom.“

„To je vesel možak,“ je rekla gospa Coquebertova. „Ampak ni še dolgo tega, kar je o meni zelo nespodobno govoril. Če bi bila varala Coqueberta, ga pač ne bi bila z gospodom župnikom, že zavoljo njegovega stanu ne in zavoljo njegove starosti ne.“

Prav takrat je vstopil gospod župnik:

„No, gospod abbé,“ je vprašal mojega dobrega učitelja, „kako se počutite? Kaj novega?“

„Hvala Bogu,“ je odgovoril gospod Coignard, „ničesar ni novega v moji duši. Zakaj, kakor je rekel sveti Krizostom, ogibajte se novotarij. Ne zakretajte na pota, ki niso bila še preizkušena; brez konca se bo motil, kdor je zavil na nepravo pot. Jaz imam o tem žalostne izkušnje. In izgubil sem se, ker sem hodil po neizhojenih potih. Slušal sem svoje lastne svete in zavedli so me v prepad. Gospod župnik, jaz sem ubog grešnik; število mojih krivic me tare.“

„To so lepe besede,“ je rekel gospod župnik. „Sam Bog vam jih narekuje. V njih spoznam njegov slog, ki ga ni mogoče posnemati. Ali načete, da rešitev vaše duše malo pospešiva?“

„Rad,“ je rekel gospod Coignard. „Zakaj moje nečistosti se vzdigujejo zoper mene. Vidim, kako se vzpenjajo velike in majhne. Vidim rdeče in vidim črne. Vidim drobne, ki jašejo pse in prašiče, in vidim druge, ki so tolste in vse nage, s seski kakor mehovi, s trebuhu, ki padajo v velikih gubah, in z velikanskimi zadnjicami.“

„Ali je mogoče,“ je rekel gospod župnik, „da jih vidite tako razločno pred seboj? Ampak če so vaši grehi takšni, kakor pravite, sin moj, potem je pač bolje, ako jih ne popisujete in se omejite samo na to, da jih v svoji notranjosti sovražite.“

„Ali bi torej vi, gospod župnik, hoteli,“ je povzel abbé, „da bi bili vsi moji grehi kakor Adonis? Pa pustimo to, In vi, brivec, dajte mi pijače. Ali poznate gospoda de la Musardièr?“

„Kolikor vem, ne,“ je rekel gospod Coquebert.

„Vedite torej,“ je nadaljeval moj dobri učitelj, „da je bil zelo na ženske udarjen.“

„Od te strani,“ je rekel župnik, „si vrag človeka najbolj podjarmi. Pa kam hočete odtod, sin moj?“

„To boste kmalu videli,“ je rekel moj dobri učitelj. „Gospod de la Musardière je naročil neko devičico na sestanek v hlevu. Prišla je, in on jo je izpustil tako, kakoršna je bila prišla noter. Ali veste zakaj?“

„Jaz ne vem,“ je rekel župnik, „a pustimo to.“

„Nikakor ne,“ je povzel gospod Coignard. „Vedite, da se je bal dotakniti se je iz strahu, da ne bi zaplodil konja, zaradi katerega bi ga še s tožbo preganjali.“

„Ah,“ je rekel ranar, „moral bi se bil bolj bati, da zaplodi osla.“

„Brez dvoma,“ je rekel župnik. „Ali to nas ne približa prav nič paradižu. Dobro bi bilo, da krenemo na dobro pot. Pravkar ste nam govorili tako vzpodbudne besede!“

Moj dobri učitelj pa nikar da bi odgovoril, je zapel s precej krepkim glasom:

Da kralja bi potolažili,
petnajst so ptičkov polovili,
landerinette,
vsak je petnajstil, kar živi,
landeriri!

„Ako hočete peti, sin moj,“ je rekel gospod župnik, „zapijte rajši kakšno lepo burgundsko božično. Ž njo boste radostili svojo dušo in jo posvetili.“

„Rad,“ je odgovoril moj dobri učitelj. „Guy Barozai jih ima, ki se zde meni, v njihovi navidezni okornosti, dosti finejše od demantov in dragocenejše od zlata. Ta le postavim:“

Pozimski čas v veliki revii
naš Jezus je na svet prišel,
in vol in osel ga je grel
s' svojo sapo v mrzlem hlevi.
O marsikaj je vol pri nas
in tudi oslov zdanji čas,
ki dobro vem, da ne bi bili
tako kot onadva storili.“

Ranar, njegova žena in župnik so povzeli skupaj:

O, marsikaj je vol pri nas,
in tudi oslov zdanji čas,
ki dobro vem, da ne bi bili
tako kot onadva storili.

In moj dobri učitelj je povzel s slabotnejšim glasom:

Tako sta bila zameknila se v svojo sveto službo oba, voliček in osliček ta, da vso noč nista jela, pila. O, marsikaj je vol pri nas in tudi oslov zdanji čas, ki dobro vem, da ne bi bili tako kot onadva storili.

Potem je spustil glavo na blazino in ni več pel.

„Dobrota je v tem kristjanu,“ nam je rekel gospod župnik, „mного dobrega, in še pravkar me je samega vzpodbujal z lepimi sentencami. Ali neprestano me razburja, zakaj vse je odvisno od konca, in človek ne ve, kaj ostane na dnu koša. Bog v svoji dobroti hoče da nas en sam trenotek reši; samo ta trenotek mora biti poslednji, tako da je vse odvisno od ene same minute, pred katero je vse drugo življenje kakor nič. Zategadelj se tresem za tega človeka, za katerega se angeli in vrage srdito prepirajo. Ali nad božjim usmiljenjem ne smemo nikakor obupati.“

* * *

Dva dneva sta pretekla v krutih preobratih. Nato je padel moj dobri učitelj v skrajno slabost. „Sedaj ni več upanja,“ mi je rekel prav natih gospod Coquebert. „Poglejte, kako se mu glava vdira v blazino; in vidite, kako se mu je nos ošpičil?“

In res, nos mojega dobrega učitelja, nekoč debel in rdeč, je bil sedaj samo še ukrivljena klina, in sivkasto-bled kakor svinec.

„Vrtiraženj, sin moj,“ mi je rekel s še polnim in krepkim glasom, a s prizvokom, kakoršnega mu še nisem čul dotlej, „čutim, da mi je še malo časa živeti. Pojdite mi po tega dobrega duhovnika, da me izpove.“

Gospod župnik je bil v svojem vinogradu, zato sem tekkel tjakaj.

„Trgatev je končana,“ mi je rekel, „in obilnejša je, nego sem se nadejal; pojdimo pomagat temu siromaku.“

Povedel sem ga k postelji mojega dobrega učitelja, in ostavili smo ga samega z umirajočim.

Za eno uro je stopil iz sobe in nam je rekel:

„Lahko vam zatrdim, da umira gospod Jeronim Coignard v čudoviti pobožnosti in pohlevnosti. Na njegovo prošnjo in z ozirom na nje-

govo gorečnost mu bom dal sveto popotnico. Medtem ko si bom oblačil albo in štolo, bodite tako prijazni, gospa Coquebertova, in pošljite mi v žagrez fantička, ki mi streže vsako jutro pri tihi maši, in pripravite sobo za sprejem Gospoda Boga.“

Gospa Coquebertova je pomela sobo, je pregrnila posteljo z belo odejo, je postavila k vzglavju mizico, ki jo je pokrila s prtom; nanjo je postavila dva svečnika, katerih sveče je prižgala, in porcelanasto skodelico z blagoslovljeno vodo, v kateri se je močila zelenikova vejica.

Skoro smo začuli zvonček, s katerim je pozvanjal po cesti ministrant, in videli smo, kako je prišel v hišo križ v rokah deteta, in v belo oblečeni duhovnik, ki je nosil sveto rešnje telo. Jahela, gospod d' Anquetil, gospod Coquebert in njegova žena ter jaz smo padli na kolena.

„Pax huic domui,“ je rekel mašnik.

„Et omnibus habitantibus in ea,“ je odgovoril strežnik.

Potem je gospod župnik z blagoslovljeno vodo poškopil bolnika in posteljo.

Za hip se je zamislil v pobožne misli in je svečano rekel:

„Sin moj, nimate-li dati nobene izjave?“

„Imam, gospod,“ je rekel abbé Coignard z gotovim glasom. „Svojemu morilcu odpustim.“

Nato svečenik, potegnivši hostijo iz ciborija:

„Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.“

Moj dobri učitelj je odgovoril z vzdihom:

„Ali bom govoril s svojim Gospodom, jaz, ki sem zgolj prah in pepel? Kako se bom upal priti k Tebi, ko ne čutim v sebi dobrega, ki bi mi lahko dalo pogum? Kako Te naj uvedem k sebi, ko sem tolikokrat žalil Tvoje oči, polne dobrote?“

In gospod abbé Coignard je prejel sveto popotnico v popolni tišini, katero je trgalo samo naše ihtenje in veliki hrup, ki ga je delala gospa Coquebertova s svojim usekavanjem.

Ko je prejel še sveto poslednje olje, mi je moj dobri učitelj namignil, naj stopim bliže k njegovi postelji in mi je rekel s slabotnim, a razločnim glasom:

„Jakop Vrtiraženj, sin moj, zavrzy z mojim vzgledom vred maksime, ki sem ti jih utegnil navajati med svojo norostjo, ki je trajala, joj meni, tako dolgo kakor moje življenje. Boj se žensk in knjig zavoljo mehkužnosti in napuha,

ki izhajata iz njih. Bodi ponižen v srcu in v duhu. Bog dodeljuje malim jasnejši razum, nego ga morejo sporočiti učenjaki. On daje vso znanost. Sin moj, ne poslušaj ni dosti ni malo tistih, ki ti bodo, kakor jaz, bistroumili o dobrem in zlem. Ne daj se nič zajeti lepoti in zvitosti njihovih besed. Zakaj božje kraljestvo ni v besedah nego v čednosti.“

Izmučen je umolknil. Prijel sem ga za roko, ki mu je počivala na rjuhi, in sem jo pokrili s poljubi in s solzami. Rekel sem mu, da je naš učitelj, naš prijatelj, naš oče, in da ne znam brez njega živeti.

In dolge ure sem ostal pogreznjen v bolečine ob vznožju njegove postelje.

Prebil je tako mirno noč, da sem črpal iz tega kakor obupno nado. V tem stanju se je vzdržal še naslednji dan. A proti večeru se je začel premikati in izgovarjati tako nerazločne besede, da ostanejo prav vse skrivnost med Bogom in med njim.

Opolnoči je padel zopet v globoko pobotost in slišati ni bilo drugega nego lahni šum njegovih nohtov, ki so grebli po rjuhah. Več nas ni spoznal.

Proti drugi uri je začel hropsti; raskava in nagla sapa, ki mu je vrela iz prs, je bila dovolj močna, da jo je bilo slišati daleč, na cesto v vasi, in meni so je bila ušesa tako polna, da se mi je zdelo, kakor bi jo čul še nekaj dni po tem nesrečnem dnevu. Ob zori je naredil z roko znamenje, ki ga nismo mogli razumeti in je globoko vzdihnil. To je bil njegov poslednji vzdih. Obraz se mu je navzel v smrti veličja, vrednega genija, ki ga je oduševljal in katerega izguba ne bo nikdar popravljena.

* * *

Vallarski gospod župnik je napravil gospodu Jeronimu Coignardu svečan pogreb. Pel je mašo-zadušnico in je dal splošno odvezo.

Mojega dobrega učitelja so odnesli na pokopališče tik cerkve. In gospod d' Anquetil je dal pri Gaulardu večerjo vsem ljudem, ki so se udeležili obreda. Tam so pili novo vino in prepevali burgundske popevke.

Drugi dan sem šel z gospodom Anquetilom zahvalit gospoda župnika na njegovih pobožnih skrbih.

„Ah,“ je rekel sveti mož, „ta duhovnik nam je dal veliko tolažbo s svojim vzpodbudnim kon-

cem. Malo kristjanov sem videl, da bi bili umirali s tako občudovanja vrednimi občutki, in bilo bi primerno, da bi se ohranil spomin tega v lepem napisu na njegovem grobu. Vidva oba, gospoda, sta dovolj izobrazena, da bi vama to uspelo, jaz pa se obvežem, da bom dal nagrobnik temu pokojniku usekati v velik bel kamen v načinu in redu, kakor ga vidva sestavita. A pomnita, ko bo moral kamen govoriti, da mu dasta glasiti samo slavo božjo.“

Prosil sem ga, naj bo prepričan, da bom položil v to delo vso svojo gorečnost, in gospod d' Anquetil je obljubil zase, da bo stvar galantno in gracijozno zaokrožil.

„Poizkusiti se hočem,“ je dejal, „v ta namen v francoskih verzih oziraje se na stihe gospoda Chapellea.“

„Moška je ta!“ je rekel gospod župnik. „Ampak, ali niste nič radovedni na mojo prešo? Vino bo letos dobro, in natrgal sem ga dovoljno množino za svojo in svoje kuharice porabo. Ah, brez črvov bi ga imeli še vse več.“

Po večerji je gospod d' Anquetil zahteval tinto in papir in je začel skladati francoske verze. Potem pa, ko ga je potrpežljivost minila, je vrgel v zrak pero, tinto in papir.

„Vrtiraženj,“ mi je rekel, „naredil sem samo dva verza, in še nisem gotov, da sta dobra, evo jih, kakor sem jih skoval:

Tukaj počiva gospod Coignard,
Umreti je treba, bod' mlad al' star.

Odgovoril sem mu, da imata to dobro, da ne zahtevata tretjega.

In jaz sem prebil noč s sestavljanjem latinskega nagrobnika, ki se je glasil tako-le:

D. O. M.

Hic jacet

In spe beatae aeternitatis

Dominus Hieronymus Coignard

Presbyter

Quondam in bellovacensi collegio

Eloquentiae magister eloquentissimus

Sagiensis episcopi bibliothecarius solertissimus

Zozimi Panopolitani ingeniosissimus

Translator

Opere tamen immaturata morte intercepto

Periit enim cum lugdunum peteret

Judea manu nefandissima

Id est a nepote Christi carnificum

In via trucidatus

Anno aet LII°.

Comitate fuit optima doctissimo convitu
 Ingenio sublimi
 Facetiis jucundus sententiis plenus
 Donorum Dei Laudator
 Fide devotissima per multas tempestates
 Constanter munitus
 Humilitate sanctissima ornatus
 Salutis suae magis intentus
 Quam vano et fallaci hominum iudicio
 Sic honoribus mundanis
 Nunquam quaesitis
 Sibi gloriam sempiternam
 Meruit.

Kar se pravi v našem jeziku:

Tukaj počiva
 pričakujoč srečne večnosti
 Gospod Jeronim Coignard
 duhovnik,

nekoč zelo zgovoren profesor zgovornosti
 na beauvaiškem kolegiju,
 premarljiv biblijotekar škofa
 séeškega

Zozima Panopolitanca preduhovit
 predstavljavec,

katero delo pa je moral pustiti nedovršeno,
 ko ga je zalotila prerana smrt.
 Zadelo ga je na lyonski cesti
 v 52tem letu njegove starosti
 nad vse zločinska židovska roka,
 in tako je umrl žrtev enega potomca krvnikov
 Jezusa Kristusa.

Bil je prijaznega vedenja,
 učenega občevanja,
 vzvišenega duha,

poln smešnih opazk in lepih maksim
 in je hvalil Boga v svojih delih.

Ohranil je v vseh viharjih življenja
 neomajno vero.

V svoji zares krščanski ponižnosti
 bolj skrben za svoje zveličanje
 nego za prazno in varljivo mnenje ljudi
 je živel brez časti
 na tem svetu,
 da se je napotil proti večni slavi.

* * *

Tri dni potem, ko je bil moj dobri učitelj
 preminil, je sklenil gospod d' Anquetil, da bo na-
 daljeval svojo pot. Voz je bil popravljen. Naročil
 je postiljonom, naj bodo pripravljene za drugi
 dan zjutraj. Njegova družčina mi ni bila nikdar

prijetna. V moji tedanji žalosti mi je postala zo-
 perna. Neznosna mi je bila misel, da bi ga
 spremljal z Jahelo. Ukrenil sem, da si poiščem
 službe v Tournusu ali v Mâconu in da bom živel
 tam skrivaj dokler se nevihta ne spreleti in mi
 bo mogoče vrniti se v Pariz, kjer sem vedel da
 me sprejmo moji starši z odprtimi rokami. Ta
 svoj sklep sem povedal gospodu Anquetilu in
 sem se oprostil, da ga ne bom več spremljal.
 Najprej se je trudil, da bi me pridržal z ljubezni-
 vostjo, na kakoršno me s svojim dosedanjim ve-
 denjem ni posebno pripravil, potem me je rade
 volje odpustil. Jaheli je bilo to mučneje; ali ker
 je bila po priodi pametna, se je sprijaznila z
 vzroki, katere sem imel, da jo ostavim.

Noč pred mojim odhodom, ko je gospod
 d' Anquetil pil in kvartal z brivcem-ranarjem, sva
 šla Jahela in jaz na trg, hladit se. Zrak je bil
 prepojen z rastlinskimi dišavami in poln čričko-
 vega petja.

„Krasna noč!“ sem rekel Jaheli. „To leto
 ne bo imelo več dosti podobnih; in morebiti ne
 bom videl vse svoje življenje nobene tako mile.“

Cvetoče vaško pokopališče je razgrinjalo
 pred nama svoje nepremične rušnate valove, in
 mesečina je belila grobove, raztresene po črni
 travi. Misel naju je obšla, oba hkrati, da bi se
 šla poslovit od svojega prijatelja. Mesto, kjer je
 počival, je bilo zaznamenovano s križem, posu-
 tim s solzami, vtaknjenim v mehko prst. Kamen,
 ki naj bi sprejel epitaf, ni bil še postavljen. Sedla
 sva čisto blizu v travo, in tam, po neopazljivem
 in naravnem nagnenju, sva si padla drugi dru-
 gemu v naročje, brez strahu, da bi s svojimi pol-
 jubi omadeževala spomin prijatelju, ki je bil v
 svoji globoki modrosti prizanesljiv človeškim sla-
 bostim.

Hipoma mi šepne Jahela na uho, kjer je
 imela ravno svoja usta:

„Gospoda Anquetila vidim, na pokopališkem
 zidu, pazljivo gleda proti tej strani.“

„Ali naju more videti v tem mraku?“ sem
 vprašal.

„Gotovo vidi moja bela spodnja krila,“ je
 odgovorila. „To, mislim, je dovolj, da je dobil
 željo, videti še kaj več.“

Že sem hotel potegniti meč in sem bil po-
 polnoma odločen, braniti dvoje bitij, ki sta bili
 tisti hip še malone spojeni. Osupnil me je Ja-
 helin mir; nič v njenih pregibih niti v njenem
 glasu ni razodevalo strahu.

„Pojdite,“ mi je rekla, „bežite in nič se ne bojte zame. To je presenečenje, ki sem si ga skoraj želela. Presedati sem mu jela, in to je izvrstno, da mu razneti voljo in začini ljubezen. Pojdite in pustite me! Prvi trenotek bo trd, zakaj značaja je srboritega. Tepel me bo, ali zato mu bom pozneje le še ljubša. Zbogom!“

„Ah,“ sem vzkliknil, „torej ste me vzeli, Jahela, samo da nabrusite poželjenje mojega tekmeča?“

„Čudno, da se hočete še vi pričkat, še vi! Pojdite, vam pravim!“

„Kaj, tako da bi vas zapustil?“

„Mora biti, zbogom! Da vas ne najde tukaj. Jaz mu že hočem vzbujati ljubosumnje, toda delikatno! Zbogom, zbogom!“

Toliko da sem napravil nekaj korakov po labirintu med grobovi, se je gospod d'Anquetil že dovolj približal, da je spoznal svojo ljubico, in je kričal in preklinjal, da bi bil lahko zbudil vse vaše mrliče. Gnalo me je, da bi iztrgal Jahelo njegovi togoti. Mislil sem, da jo zdajci ubije. Že sem se ji plazil v senci nagrobnih kamenov na pomoč. A za nekaj minut, med katerimi sem ju zelo pozorno opazoval, sem videl, kako jo peha gospod d'Anquetil s pokopališča in jo pelje v Graularodovo prenočevališče z ostanki jeze, katere je bila zmožna potolažiti popolnoma sama in brez pomoči.

Ko sta bila dospela v svojo sobo, sem vstopil tudi jaz v svojo. Vso noč nisem nič spal, in ko sem ob zori prežal na nju skozi razporek pri zavesi, sem ju videl, kako sta šla preko gostilniškega dvorišča po vsej priliki v velikem prijateljstvu.

Odhod Jahelin je moja žalost še povečal. Sredi sobe sem se iztegnil na trebuh, in obraz v rokah, sem plakal do večera.

* * *

Na tem mestu izgubi moje življenje zanimivost, ki so mu jo dale okolnosti, in moja usoda, ki se ravna poslej po mojem značaju, ne kaže ničesar nenavadnega več. Ako bi nadaljeval spomine iz njega, bi se zdelo moje pripovedovanje kaj hitro neslano. Zato ga hočem zaključiti s par besedami. Vallarski gospod župnik mi je dal priporočilno pismo za nekega vinskega trgovca v Mâconu, pri katerem sem ostal v službi dva meseca; ob koncu drugega mi je moj oče

pisal, da je uredil moje zadeve in da se lahko brez nevarnosti vrnem v Pariz.

Neutegoma sem si vzel kočijo in sem potoval z novaki. Srce mi je hotelo počiti, tako mi je tolklo, ko sem zagledal zopet cesto svetega Jakopa, uro na zvoniku svetega Benedikta Krivega, izvesek Treh Devic in gospoda Blaizota Podobo Svete Katarine.

Mati je zaplakala, ko me je zagledala; jaz sem plakal, objela sva se in sva se zopet razjokala. Moj oče, ki je prihitel, kar je mogel, od Malega Bakha, mi je dejal z ljubeznivo resnobo:

„Jakec, sin moj, ne bom ti prikriival, da sem bil zelo razjarjen na te, ko sem videl, da so stopili stražniki k Kraljici Gosji Nožici, da bi te prijeli, ali, če ne bi bilo tebe, odvedli mene namestu tebe. Ničesar si niso dali dopovedati, in so mi pravili, da bom imel v ječi časa, vse natančno razložiti. Iskali so te na pritožbo gospoda Guéri-taudskega. Naredil sem si grozovito podobo o tvojih razvratnostih. Ko sem pa razvidel iz tvojih pisem, da so le mali greški, sem mislil samo še, kako bi te zopet videl. Večkrat sem vprašal krčmarja pri Malem Bakhu za svet, s kakšnimi sredstvi bi se dala tvoja zadeva potlačiti. On mi je vselej odgovoril: „Mojster Lenart, pojdite iskat sodnika z debelo vrečo tolarjev, in vrnil vam bo vašega fantička belega kot sneg. Ali tolarji so redki pri nas, in ni je pri moji hiši kokoške, gosi, niti race, da bi nesla zlata jajca. Dandanašnji perotnina komaj če mi plača ogenj v kaminu. K sreči je segla tvoji pobožni in častitljivi materi v glavo misel, da bi šla k materi gospoda Anquetila, ki smo vedeli, da si prizadeva v prid svojemu sinu, ki ga iščejo obenem s teboj zavoljo prav tistega pregreška. Zakaj priznam ti, Jakec moj, da si uganjal svoje burke v plemiški družbi, in jaz imam srce na pravem koncu, da sem si v svesti časti, ki pada od tega na vso družino. Tvoja mati je torej prosila avdijence pri gospe Anquetilovi, v njeni hiši v predmestju svetega Antona. Čedno se je napravila, kakor za k maši; in gospa Anquetilova jo je v dobrem sprejela. Tvoja mati je pobožna žena, Jakec, a zasukati se ne zna prav, in spočetka je govorila kar navzkriž in brez repa in glave. Rekla je: „Gospa, v naših letih, imamo razven Boga samo še svoje otroke.“ Tega ne bi bila smela reči tej visoki gospe, ki ima še sedaj svoje čestilce.“

„Le molčite, Lenart,“ je zavpila moja mati. „Vedenje gospe Anquetilske vam ni prav nič

znano in jaz sem morala tej dami dosti dobro govoriti, ker mi je odgovorila: „Bodite mirni, gospa Ménétrierjeva; zavzeti se hočem za vašega sina, kakor za svojega lastnega; le zanesite se, da si bom goreče prizadevala.“ In to veste, Lenart, da smo dobili še predno sta minila dva meseca, zagotovilo, da se najin Jakec lahko vrne v Pariz, ne da bi se mu bilo bati nadlegovanja.“

Večerjali smo z veliko slastjo. Moj oče me je vprašal, ali kanim ostati v službi pri gospodu Astaracu. Odgovoril sem, da se po večno obžalovanja vredni smrti svojega dobrega učitelja ne maram videti poleg krutega Mozajida pri plemiču, ki plačuje svoje uslužbence samo z lepimi pridigami. Oče me je ljubeznivo povabil, naj mu vrtim raženj, kakor nekoč.

„V teh-le zadnjih časih, Jakec,“ mi je rekel, „sem poveril to opravilo bratu Angelu; ali slabše se je obnesel pri tem od Mirauta, in celo od tebe. Ali nočeš, sin moj, zopet zavzeti svojega mesta na pručici pred kaminom?“

Moja mati, kakor je bila tudi preprosta, ni bila brez soli v glavi; skomizgnila je z rameni in mi je rekla:

„Gospod Blaizot, ki je knjigar pri Podobi Svete Katarine, potrebuje pomočnika. Ta posel, Jakec moj, se ti bo prilegel kakor rokavica. Ti imaš mile navade in dobro vedenje. In tega je treba, kdor hoče prodajati sveta pisma.“

Takoj sem se šel ponujat gospodu Blaizotu, ki me je vzel v svojo službo.

Moje nesreče so me bile izmodrile. Moj nizki posel mi ni presedal in izpolnjeval sem ga točno, vihteč omelo in metlo v zadovoljstvo svojemu gospodarju.

Dolžnost mi je bila, da naredim poset gospodu Astaracu. Napotil sem se k temu velikemu alkimistu zadnjo nedeljo v novembru, popoldne po obedu. Razdalja med cesto svetega Jakopa in med Peščenim Križem je daleka, in koledar ne laže, ko naznanja, da so dnevi kratki novembra meseca. Ko sem dospel v Roule, je bila že noč, in črna megla je pokrivala zapuščeno cesto. Žalostne so bile moje misli v temini.

„Jojmene,“ sem si rekel sam pri sebi, „skoro bo leto in dan, kar sem naredil prvič prav to pot, v snegu, skupaj s svojim dobrim učiteljem, ki počiva sedaj v burgundski vasi, na vinskem bregu. Zaspal je v nadi na večno življenje. In to nado je treba deliti s tako učenim in tako modrim možem. Bog me varuj, da bi kedaj dvo-

mil o nesmrtnosti naše duše! Ali to si je treba samemu sebi vendar priznati: vse, kar se tiče bodočega življenja in drugega sveta, vse to so nezavedne resnice, v katere verjameš, ne da bi se te bile doteknile, in ki nimajo nikakega okusa niti vonja, in ki jih pogoltneš, da sam ne opaziš, kedaj. Jaz nisem potolažen z mislijo, da bom nekega dne zopet videl gospoda abbéja Coignarda v raju. Gotovo ga ne bo več spoznati in njegovi govori ne bodo imeli onih ljubeznivih preokretov, ki so se jih navzemali iz okolnosti.“

Med temi razmišljanji sem zagledal pred seboj velik sij, ki se je raztezal čez polovico obnebj; megla je bila od njega rdeča prav nad mojo glavo, in ta svetloba je v svojem središču trepetala. Težak dim se je mešal med zračne izparine. Mahoma sem se zbal, da ni to požar v Astaracovem gradu. Podvival sem korak in sem skoro spoznal, da je bil moj strah le preveč upravičen. Zagledal sem peščeniško Kalvarijo v črni senci, nad plamenečim prahom, in skoraj takoj sem uzrl grad, kateremu so vsa okna plamenela kakor v zlosrečnem slavju. Mala zelena vrata so bila vdrtá. Sence so se premikale po parku in so v grozi mrmrale. Bili so prebivalci neuillyskega trga, ki so pritekli iz radovednosti in da bi pomagali. Nekateri so metali z brizgalko curke vode, ki so padali v iskrečem pršenju v goreče ognjišče. Gost dimast steber se je dvigal iznad grada. Ploha letečih plamenčkov in pepela je padala okrog mene in kmalu sem zapazil, da so mi obleka in roke od njih počrnele. Z brezupom sem pomislil, da je ta prah, ki je polnil vzduh, ostanek toliko lepih knjig in dragocenih rokopisov, ki so bili veselje mojemu dobremu učitelju, ostanek nemara Zozima Panopolitanca, ob katerem sva delala skupno v najplemenitejših urah mojega življenja.

Videl sem bil umirati gospoda abbéja Jeronima Coignarda. Sedaj se mi je zdelo, kakor da vidim samo dušo njegovo, njegovo iskrečo in milo dušo vpepeljeno s kraljico vseh knjižnic vred. Čutil sem, da je isti čas uničen del mene samega. Veter, ki se je dvignil, je netil požar, in plameni so hrumeli kakor pogoltna žrela.

Obrnil sem se k možu iz Neuillyja, ki je bil še bolj sajav od mene, in golorok, ter sem ga vprašal, ali so rešili gospoda Astaraca in njegove ljudi.

„Živa duša,“ mi je rekel, „ni stopila iz grada, samo star Žid, ki so videli, da je bežal z

zavitki na močvirsko stran. Stanoval je v čuva-
jevi ulici kraj reke, in sovražili so ga zavoljo
njegovega pokoljenja in zavoljo zločinov, katerih
so ga sumili. Otroci so ga zasledovali. In na
begu je padel v Seno. Izvlekli so ga venkaj
mrtvega; na srce si je tiščal črne bukve in šest
skodel zlata. Na bregu ga lahko vidite, v nje-
govi žolti halji. Strašen je s svojimi odprtimi
očmi.“

„Ah,“ sem odgovoril, „ta konec je zaslužil
s svojimi zločini. A njegova smrt mi ne vrne
najboljšega vseh učiteljev, ki ga je umoril! Po-
vejte mi še to: ali je videl kdo gospoda Astaraca?“

V trenutku, ko sem sprožil to vprašanje,
sem slišal blizu sebe eno iz premikajočih senc,
kako je zagnala preplašen krik:

„Streha se zdaj zdaj udre!“

Tedaj sem z grozo spoznal veliko črno po-
stavo gospoda Astaraca, ki je tekal po žlebovih.
Alkimist je kričal z gromovitim glasom:

„Na ognjenih krilih se dvigam proti biva-
lišču večnega življenja.“

Izrekel je; hipoma se je streha sesedla s
strahovitim polomom, in plameni, visoki kakor
gore, so ovili prijatelja Salamander.

* * *

Ni je ljubezni, ki bi se ustavljala oddalje-
nosti. Spomin na Jahelo, spočetka pekoč, se je
polagoma omilil, in od njega mi je ostala samo
neka nedoločna razdraženost, in tej niti ni bila
ona edini predmet.

Gospod Blaizot se je postaral. Umaknil se
je v Montrouge v svojo hišico na kmetih in mi
je prodal svojo trgovino za dosmrtno rento. Ko
sem postal namestu njega zaprisežen knjigar pri
Podobi svete Katarine, sem vzel tja svojega očeta
in svojo mater, katerih kuhinja že nekaj časa ni
gorela. Prikupila se mi je moja pohlevna štacu-
nica in skrbno sem jo začel krasiti. Na vrata
sem pribil starinskih beneških kart in tez, okra-
šenih z alegoričnimi bakrorezi, ki jim tvorijo
resda starinski in baročen nakit, ali ugajajoč pri-
jateljem dobrih študij. Moje znanje, seveda če
sem ga skrbno skrival, mi ni v moji trgovini pre-
več škodilo. Bolj bi mi bilo navzkriž hodilo, da
sem bil knjigar-založnik, kakor Marc-Michel Rey,
in prisiljen kakor on, živeti na stroške javne ne-
umnosti.

Jaz imam naprodaj, kakor pravimo, klasične
pisatelje, in to je blago, ki ga spečaš v tej učeni
cesti svetega Jakopa, katere starine in slovitosti
bi me veselilo kedaj napisati. Prvi pariški tiskar
je postavil tukaj svoje častitljive preše. Cramoi-
syji, katere imenuje Guy Patin kralje ceste sve-
tega Jakopa, so izdali tu glavni del naših zgo-
dovinarjev. Predno se je dvignil francoski
kolegij, so dajali tukaj kraljevi lektorji, Peter
Danès, Franc Votable, Ramus svoje ure v klo-
nici, kjer so se razlegali prepiri nosačev in peric.
In kako li pozabiti Jeana Meunga, ki je v svoji
hišici v tej ulici zložil svoj Roman rože?*)

Jaz imam vžitek od vse hiše, ki je stara in
stoji vsaj izza gotskih časov, kakor je razvidno
iz lesenega tramovja, ki se križa na širokem pro-
čelju, iz dvonadstropnega napusta in povešenega
ostrešja, pokritega z mahovito opeko. V vsakem
nadstropju ima samo po eno okno. Tisto v prvem
nadstropju je vsak letni čas v cvetju in je opre-
ženo z vrvicami, po katerih plezajo spomladi slak
in kapucinčki. Moja dobra mama jih seje in
zaliva.

To je okno od njene sobe. Tam jo je vi-
deti s ceste, kako prebira nad podobo svete
Katarine molitve iz knjige, natisnjene z debelimi
črkami. Starost, pobožnost in materinski ponos
so ji dale visok izraz, in da vidiš njen voščeni
obraz pod belo čepico, bi prisegel, da je bogata
meščanka.

Moj oče se je z leti tudi navzel nekakega
veličja. Ker ljubi zrak in gibanje, mu dajem
opravka z raznašanjem knjig po mestu. Odkonca
sem si bil najel za to brata Angela, ali prosil
je pri mojih odjemalcih vbogajme, dajal jim je
poljubljeni svetinje, kradel jim je vino, božal je
njihove dekline, in je puščal polovico mojih knjig
po vseh jarkih tega okraja. Čim prej sem ga od-
pustil iz službe. Toda moja dobra mati, katero
je prepričal, da ima skrivnosti, s katerimi si pri-
dobiš nebesa, mu daje vsak dan juho in vina.
Ni zloben človek, in nazadnje me je nekako
navezal nase.

Več učenjakov in nekoliko krasnoslovcev
zahaja v mojo štacuno. In to je velika prednost

*) Jakop Vrtiraženj ni vedel, da je stanoval François
Villon na cesti svetega Jakopa, v samostanu svetega Bene-
dikta, v hiši imenovani Zelena vrata. Učenca gospoda
Jeronima Coignarda bi bilo brez dvoma veselilo, obuditi spo-
min tega starega poeta, ki je, kakor on, spoznal razne vrste
ljudij.

mojega stanu, da sem v vsakdanji dotiki z za-
služnimi možmi. Med tistimi, ki pridejo najpo-
gosteje k meni listat po novih knjigah in se pri-
jateljsko med seboj razgovarjat, so zgodovinarji
tako učeni kakor Tillemont, cerkveni govorniki,
ki se v zgovornosti enačijo z Bossuetom in celo
z Bourdalouom, so komični in tragični pesniki,
teologi, v katerih se družijo čiste nravi s kore-
nitim znanjem, cenjeni pisci španjolskih novel,
geometri in filozofi, sposobni kakor gospod Des-
cartes, meriti in tehtati veseljstvo. Jaz jih obču-
dujem, uživam njih najmanjše besede. Ali no-
beden, po mojem, ni enak po geniju dobremu

učitelju, ki sem imel nesrečo, da sem ga izgubil
na lyonski cesti; nobeden me ne spominja te
neprimerne miline misli, te mehke vzvišenosti,
tega presenetljivega bogastva duše, neprestano
prekipevajoče in žuboreče, kakor vrči tistih rek,
ki jih vidimo na vrtovih v mramoru vpodobljene;
nobeden mi ne vrne onega neizčrpnega vrelca
znanja in morale, ki sem bil tako srečen, da sem
v njem napajal svojo mladost; nobeden mi ne
da samo sence te milote, te modrosti, te krepko-
miselnosti, ki so se lesketale v gospodu Jeronimu
Coignardu. Jaz imam njega za najljubeznivejšega
duhá, ki je kedaj cvetel na zemlji.

Svidenje.

O, čakam. Naslonil uho
sem k zemlji: utrip
srca... in nikdo
na cesto še stopil ni tisti hip.

Zaklical sem: mehko se dalja odzvala je
in noč je požrla samotni klic –
za mano vsa spehana stala je,
oči mi zakrilo je dvoje ročic.

Fnt. Batagelj.

Listek.

Levstikovo delo za Prešerna do l. 1870.

I. Delo za komentar o poezijah.

(Konec)

3. Netiskani viri Levstikovi za izdajo iz l. 1866.

Enajst Prešernovih, dotlej v javni knjigi našega slovstva še neznanih! A odkod so vzete? To je torej tu — rezultat, in to naše novo vprašanje. Odgovor pa zahteva kar najnatančnejši pregled vsega do l. 1866 znanega gradiva o tej zadevi, ker je to edina pot do jasnosti. Po vrsti nam je torej vseh enajstero vzeti si pod nož ter raziskovati njihovo provenijenco, da si doženemo vse vrzeli v tej smeri ter odpremo s tem možnost poti do — pozitivnosti, ki bi utegnila dognane praznine izpopolniti in zadelati s trdno resnico ali pa vsaj z verodostojno domnevo.

1. Zarjavéla devíca.

Bilo je l. 1883, sedemnajst let torej za Levstikovo izdajo iz l. 1866, ko je pokojni prof. Jakob Sket posvetil z jasno svetlobo v skrivnost te mladostne šaljivke Prešernove ter nam odkril njen historični pomen, ker jo je s točnimi podatki lokaliziral v poetovo delo.¹⁾ Izvirni naslov, izvirno in popolno besedilo, ter še napev njen je objavil Sket po izročilu verodostojne priče, 80letnega sošolca Prešernovega, odvetnika dr. Jakoba Trauna ter rešil o njem in o pesmi sami tik izpred groba naslednje, tu zelo dobrodošle, ker Levstikovo delo v tej točki zelo izpopolnjujoče spomine:

„V Celovci živi v pokoji dr. Jakob Traven (Traun), prej advokat v Mariboru, kamer se je bil iz Celja preselil. Ta mož je rojen l. 1802. v Ljubljani v onem mestnem oddelku, kateremu so rekali „Za zidom“. Šolal se je v svojem rojstnem mestu in bil eden razred pred Prešernom, našim znanim pesnikom. Ali pozneje ko je „logiko“ dovršivši eno leto s šolo prenehal, postal je Prešernov sošolec in njegov iskreni prijatelj. To prijateljstvo družilo je oba kolega tudi na Dunaji v pravoslovji, in v tretjem letu pravoslovnih studij sedel je J. Traven pri predavanjih zraven Prešerna.

Starček dr. Traven pripoveduje z velikim veseljem, kako sta ali sama ali še z drugimi „Kranjci“ dunajsko okolico obiskovala. Skoro vsak dan sta se Prešeren in Traven shajala, in naš France ga je že tedaj prav rad srkal.²⁾

Nekega dne l. 1825. — bila sta obadva s Scheichstuhлом in Pillerjem vred pravoslovca v tretjem letu — pride J. Traven v šolsko dvorano, napév neke česke pesni pojóč.

¹⁾ Prešernova „Zarjavéla devíciča“. Spisal dr. J. Sket. (Kres III./376-9).

²⁾ Prim. o tem tudi Mat. Gollmayra pismo M. Čopu z dne 23./XI. 1824, kjer piše, da Prešeren in Traun celó stanujeta vkup: „Preschern steht wieder gut, seine Lectionen tragen ihm bey 50 fl. W. W. monatlich ohne Stipendium; mit ihm wohnt wieder Traun.“ (L. Pintar: Lj. Zv. 1900/757).

Vsi ga radovedni vprašajo, od kod ima tak mičen napév, in on jim pové, da so ga pele prejšnji večer v neke gostilni na plunko igrájóč česke „harfenistke“.

„Ker se mi je napév česke pesni jako dopadal,“ nadaljuje mi radostno dr. Traven, „rekel sem Prešernu: „Veš kaj, France, napév je lep, le pesni ne znam, ktero so pele; a tudi bi se mi česki tekst ne dopadal zeló, če bi ga ravno znal, rajši bi imel „kranjsko pesen“ na ta napév. Npravi, Ti France, pesen, ki bi se temu napévu prilegala.“ Vedeli smo namreč vsi kranjski pravoslavci, da je že bilo tedaj v Prešernu nekaj pesnika, kajti večkrat je že bil kakšno kratko pesmico zložil, a na gimnaziji v Ljubljani pa še nismo nič znali o njegovih poetiških zmožnostih.

In drugi dan mi že prinese v kolegije pesen z naslovom: „*Prophetischer Trost für den Traun im Jahre 1825*“. Tako je bilo namreč s prva pesni ime; pozneje smo jo imenovali „Zarjovena dvičica“ ter jo dostikrat skupaj peli.

Cela stvar pa je táka-le: Jaz sem bil na Dunaji znan z neko obitelji in sem čestokrat tja zahajal; bili ste namreč tam dvé lepi, mladi gospici. Ena se mi je jako dopadala, ali njeno srce ostalo je proti meni mrzlo, kamenito. To so sevéda zvedeli tudi moji kolegi in med njimi v prvi vrsti Prešeren. In glejte ga šaljivca, ravno o tem je zapel v tej pesni!

Pogodil pa je Prešeren tudi resnico, kajti jaz sem se pozneje z drugo oženil, — in pri teh besedah pokaže na svojo čez sedemdeset let staro soprogo, — a ona prevzetnica ostala je „zarjovena dvičica“. Ko sem v poznejših letih k svojim sinovom dijakom na Dunaj dohajal, obiskal sem s prva vsakokrat tudi ono znano obitelj, a pozneje sem i to opustil, ker mi je „zarjovena dvičica“ kazala veliko nezadovoljnost. Zdaj pa ne vé, ali še živi ali ne.“ — — —

Rokopis omenjene pesni hranil je dr. Traven dolgo časa. Pred kakimi 15 leti ga je dal g. dr. Srncu, odvetniku v Mariboru, ko ga je ta vprašal, ali ima kaj Prešernovih pesnij shranjenih. Prepisa pa nima zdaj nobenega, pač pa še zna 80-letni starček vso pesen in napév na pamet, čemur se moramo res čuditi!

Ko je prišel pred nekterimi meseci sivolasi mož h gosp. kiparju Fr. Ozbiču, iskrenemu rodoljubu v Celovci, začel mu je takoj to pesen peti, ko ga ta vpraša, ali zna kaj Prešernovih. S prva je le vedel pet kitic na pamet, ali čez noč so mu še ostale tri prišle na misel. — — —

Ko sem dr. Travnu povedal, da je že ta pesen v Jurčič-Stritarjevej izdaji tiskana, začudi se mož; zakaj mislil je, da še ni nikjer znana. On méni, da jo je g. dr. Srnc izdateljema Prešernovih pesnij izročil, kar bi se z leti lahko strinjalo. In ko sem mu naznanil, da manjka v izdaji šesta kitica, kjer se o „Jakeci“ govori, pristavi mi, da je bil on gosp. dr. Srncu sam naročil, naj se ta kitica izpusti, ako bi se pesen kje objavila.“

Toliko dr. Sket. Prav za dobe Levstikove izdaje, tam okoli l. 1866 je torej nastopil edini izvorni rokopis naše pesmi ter prišel v dostopnejše roke. In dr. Traun je sam sebi in nam rešil vprašanje, odkod bi jo bila utegnila „Jurčič in Stritar“, oziroma pravilneje: odkod za to firmo skrivajoči se Levstik za svojo izdajo dobiti „Zarjoveno dvičico“ — z domnevo: da najbrže iz rok drja. Srneca, iz Maribora torej v Ljubljano.

Toda v Levstikovem „Gradivu“ ga ni danes potrdila za to Traunovo hipotezo! Ni trohe sledú ni o tem, da bi bil Levstik vedel za ta vir in ta rokopis.

Pač pa se je ohranil v „Gradivu“ drugi prepis „Zarjovene dvičice“, ki ga treba tu omeniti. Ni sicer podatka, kdaj je prišel ta dokument v Levstikove roke, — ali že pred l. 1866 ali šele kasneje, morda celo po letu 1883, t. j. po Sketovi objavi. A zatrdno pa je mogoče določiti eno: da to ni prepis ne Sketove oblike ne Levstikove objave, ampak da je to nova varianta, ki ima vseh osem strof, tudi tisto o „Jakcu izza zida“, kakor Sketova, a izven tega pa še dve dasi majhni, a faktični različnosti v besedilu, zadostni, da pričata o nekem samostojnem viru, o neki novi matici, ki je bila pisana z bohoričico! Ves dokument, kakor leži pred mano v „Gradivu“, pisan s plavo tinto, ter z važno pripombo, dodano s svinčnikom na čelu prve strani z drugo, kasnejšo roko, je tak-le:

Grassely. (Levstik)

1.

Aus den Augen aus dem Sinn:
Ist ein oft bewährter Spruch.
Wäre, wenn ich ferne bin,
Dein Gedächtniß schwach genug
Meinen Namen zu vergessen —
Lieber Freund, dann soll statt dessen
Ihn dieß kleine Blatt bewahren,
Zeugen, daß wir Freunde waren. —

2.

Liebchen, [S]teh! die Biene eilt
Rasch von einem Blatt zum andern,
Nirgend lange sie verweilt,
Sie will stets genießend wandern.

Liebchen, so ist Männerstinn;
Er auch lobt sich stets das Neue,
Fliegt von Blum' zu Blume hin,
Selten, selten kennt er Treue!

Treu ist einer, der bin ich,
Liebchen, tren dir bis zum Grabe,
Ewig, ewig lieb' ich dich, —
Bis ich — eine and're habe.
[Mir des Himmels schönste Gabe!] Var.

3.

Die im Stammbuch eines lieben
Holden Mädchens steh'n geschrieben,
Wohl sehr glücklich preis' ich sie;
Glücklicher doch preis' ich die,
Die im Herzen eines lieben
Holden Mädchens steh'n geschrieben!

5.

Sieh' die Tage nah'n, die trüben,
Wo mich trennen wird von lieben
Freunden des Berufes Pflicht:
Dann vergiß, o [!] Freundin! nicht
Manchmal nur bei diesen Zeilen
Mit den Augen zu verweilen,
Bis Erinn'ung Dir erwacht
Und des Freundes Du gedacht.

4.

Wenn auch des Schi(c)ksals strenges Walten
Mich Freundin je von dir verbannt,
Darf doch die Freundschaft nicht erkalten,
Nie lösen ihr sanftes Band;
In heitern Tagen und in trüben
Vergiß nicht den, der dieß geschrieben.

[: P. 5. :]

Verflucht sey das Erfahren, das Erkennen,
Ihr trüber Urquell ist fürwahr die Sünde!
Warum kam von den Augen weg die Binde,
Warum kann ich dem Wahn nicht farder fröhnen?

Das Leben würd' ich lebenswerth noch nennen;
Denn farder könnt' ich hoffen, wär' ich blinde,
Daß sich ein Herz zu meinem Herzen finde,
Daß nicht umsonst des Busens drünstig Sehnen.

Und farder könnt' ich glauben mit de[m]n Thoren,
Zum Glä(c)ke werde jeder Mensch geboren,
Wer kräftig will und wirkt, geh' nie verloren;

Gelähmt nicht wären meines Geistes Schwingen,
Noch farder könnt' ich für das Gute ringen,
Verzweifelnd nicht, wie jetzt, an dem Vollbringen.

(Variante:)

Wohl ihm, dem fremd geblieben das Erkennen,
Es brachte wohl den Tod dem Menschenkinde!
Warum kam von den Augen weg die Binde,
Die mir die Stra(h)len barg, die nun so brennen.

Das Leben würd' ich lebenswerth noch nennuen;
Denn wahrlich, hoffen kann ja nur der Blinde,
Daß, was er Gutes wollte, Herzen finde,
Die's nicht verdreh'n, verkehern und verbrennen.

Der Blinde nur kann glauben mit de[m]n Thoren,
Wer das Talent, das ihm ward angeboren,
Vergräbt, nicht wer es nützet, sei verloren!

Nur ihm gelähmt sind nicht des Geistes Schwingen —
Wer blind ist, kann noch für das Gute ringen,
Verzweifelnd nicht, wie ich, an dem Seligen. *)

*) Varianta iz cenzurnega rokopisa CRIL v lj. muzeju „Rudolfinum“: razlika je le v 8. verzu (tam: verkennen, tu verbrenen), kar pa je najbrže pisna pomota prepisovalčeva. Tudi ima CRIL: den Thoren. Prim.: Dr. Franz Prešeren, Deutsche Gedichte. Laib. 1902, na str. 24. [Objavil L. Pintar]. Izšel je ta sonet l. 1833 v „Mlyr. Blatt“, Nr. 25, 22./VI. z naslovom: Sängers Klage. (Zweites Sonett.)

Dvičica zarjovena

V tridesetmu dvičica	Se počas otrebi tič,
Reva še samičica	Prazen gré domu fantič
Le ¹⁾ prebritko stokala,	Gre [s]z objokanim očmi
Milo, milo jokala	Vjel de tepga tička ni.
Ojme, ojme božica!	Lohka bla oberžala,
Sim cvetla ko rožica	Lohka ga obderžala
Enmu bla sim milja ²⁾	Jest neumna šlapica
Ko dušeca lilija.	Iz za zida Jakica.
Mu srce se vnelo je,	Čakala sim goršiga,
Mi ³⁾ [s]zvestó gorelo je,	Čakala ⁴⁾ sim bolšiga.
Me prevzetnost zapelja	Dokler me pozabil je,
Nišim rekla ne si ja.	Še drugot pobalil je. ⁶⁾
Šjalast ⁴⁾ tičik prieti,	Tekli so mladosti dni,
In na limanc' obvisi	Blo nobenga po me ni,
Pobič ga ne gré lovit,	Stara sim samičica
Bolši misli lov dobit.	Zarjovena dvičica!!!

Ves rokopis obseza torej pravzaprav tri skupine: a) najprej (na prvi, drugi, in poltretji strani svoji) petero napisov za spominsko knjigo; b) nemški sonet „Sängers Klage II.“ (na tretji in polčetrty strani) v dveh zelo različnih si variantah; c) našo preporno pesmico na koncu četrte strani.

O prvi skupini ga ni nikjer drugje kot edinole tu sledú ter nikjer ne nobenega glasú, da bi bila Prešernova, da nam je torej zanjo ta rokopis prvi in edini vir take vere; o drugi skupini, t. j. o sonetu „Sängers Klage II.“ vemo, da je res Prešernov, ter da ga je poet sam objavil l. 1833 zoper Kopitarja, a l. 1846 vsprejel potem precej prenarajenega kot zadnji sonet v „Namčcik némških in ponémčenih poezij“, ki ga je sicer Prešeren opustil v natisku, ki se nam je pa vendarle ohranil ves v drugem rokopisu „Poezij“: da sta nam torej za ta sonet bila doslej dva avtentična vira na razpolago;⁷⁾ ob zadnji pesmi pa, ki ima izmed vseh treh edina naslov, in sicer ne „Prophetischer Trost“, ampak že sekudarni naslov „Dvičica zarjovena“, trčimo ob — nemo uganko.

Levstik je v svojem delu upošteval le prvo skupino; le to edino si je prepisal, in sicer dvakrat, najprej vso v enem ter potem še enkrat vsako njeno pesmico posebej, vsako na svoj list papirja, ter dodal skupini naslov (kakor vse kaže) iz svojega: „Stambuch-Blätter.“ Na čelo vsakemu svojih prepisov pa je dostavil s svinčnikom isto opombo, ki jo ima prvotni rokopis: *Grassely* — očitnoda kot vir, ki je Levstiku dal ta prispevek, in ž njim seveda vse tri, tudi obe ostali dve skupini.⁸⁾

Soneta „Sängers Klage II.“ — Levstik ni uvaževal v svojem „Gradivu“. Ali ni še dospél v svojem delu do tega soneta? Ali ni spoznal vrednosti danega mu materiala? Ne

¹⁾ Očitna pomota v prepisu, nam. *Je* ...

²⁾ Prepisovalec je tu izpustil *i* (milija), kar izpričuje kot pomoto — že rima v naslednjem verzu; v tem samem ima prepis: *dušeca*, kar sem kot nedvojbeno napako popravil že v tisku samem.

³⁾ Očitna hiba v prepisu, nam. *mu* ...

⁴⁾ Zelo zanimiv pogrešek prepisovalca, ki je čital bohoriški *S* kot *Š* namestu *Z*.

⁵⁾ = Čakala; pisna hiba v prepisu.

⁶⁾ Pač prepisovalčeva pomota; saj zahteva že rima enakozvočje: *b* in ne *l* (pobažil). Prav takó pomota prepisa pa je tudi (v istem verzu): *Še* nam. *Se* ...

⁷⁾ Prim. Kronološki pregled Prešernovega dela, str. 72.

⁸⁾ Objavil pa ni Levstik teh „Stambuch-Blätter“ sam nikoli, dasi jih je tu v rokopisu za natisk že prirejal; natisnil jih je prvič, in sicer (kakor to prav zatrdno vem) iz Levstikovega „Gradiva“, šele 1902 prvič L. Pintar v zbirki: „Dr. Fr. Prešeren, Deutsche Gedichte“, pg. 43/4.

vemo. Izmed obeh variant, ki nam jih nudi Grassellijev rokopis, je druga — prepis zadnje oblike Prešernove: prepis tiste oblike, ki jo imamo v ljublj. muzeju, v rokopisu CRII „Poezij“;¹⁾ prva varianta pa je nekaj povsem novega, in kakor kaže — še starejša od tiste doslej nam najprvotnejše oblike v časniku „llyr. Blatt“ 1833. Intimni ton te nove variante, ki se nam ni nikjer drugje ohranila, ampak jo srečamo tu v Grassellijevem rokopisu prvič in edinič, je naravnost dragocenost za prešernoslovje. In nujno vstaja tu prešernoslovju takoj vprašanje: Kje pa je in odkod je original, matica tega prepisa?!

„Dvičica zarjovena“ pa je danes v Grassellijevem rokopisu — prečrtana od leve doli napošev do desne z debelo potezo plavega svinčnika. Zató sem jo zgorej ponatisnil v manjšem tisku. A kaj naj ta črta pomeni? Črtal jo je pač Levstik sam. A zakaj? Ali naj pomeni to, da jo je Levstik že prej poznal, — od drugot, iz drugega vira, da mu torej tu ni bila že nič novega ter torej nič uvaževanja, nobene pozornosti ne več vredna?

Nam pa priča ta prepis dandanes — o matici, ki je bila pisana še z bohoričico, ter jo je nekdo v Grassellijevem rokopisu prenesel v gajico — za Levstika. V 3. strofi se je namreč prepisovalcu zapisalo prvotno: „Mi svestó gorelo je“, a *s* je potem z novo potezo pretvorjen v gajiški *z*; in v 4. strofi stoji še danes „Šjalast“, odmev bohoriškega *S*: torej pravilno *Zjalast*; in v 5. strofi je videti sledove, da je verz „Gre z objokanim očmi“ imel najprej *s* namestu kesneje popravljenega *z*. Vse to govori in še glasno zadosti priča — o bohoričici kot črkopisu originala, ki ga je imel tu Grasselli nekoč pred sabo.

Nadalje ima Grassellijev prepis obliko „dušeca lilija“, kar je pristno Prešernova posebnost, ki piše vedno: *duš* (= diši), *dušec* po *medi* (= dišeč). Tudi oblika: „Lohkà“ je avtentična, nam. „lahko“; prav tako kakor oblika „jest“ nam. „jaz“ ali „jez“; in slednjič kakor „er“ namestu kesnejšega zlogotvornega „r“.

Nad vse važni pa sta dve varianti v tekstu: „Pobič ga ne gré lovit“ — namestu Levstikovega in Sketovega „Fantič“; in potem „Iz za zida Jakica“ — namestu Sketove (nepravilne) oblike „Iz za zidam“!

Vse to dokazuje in neoporekljivo izpričuje — neko staro, zelo prvotno, v bohoričici pisano matico, ki je po njej nastal Grassellijev prepis. A odkod in kje je bila ta matica? In s tem smo spet pred zaprtimi vrati!

Gospod ravnatelj P. vitez Grasselli — ultima ratio! — mi je prav te dni blagohotno pojasnil tu troje: 1.) Da rokopis ni njegov, ampak njegova da je le višnjeva tinta v listini; pisava pa da je to nekega † Žarka (Scharka), ki je bil nekoč pri njem pisar, a je že pred mnogimi leti tu umrl. 2.) Da tudi pripomba s svinčnikom na čelu prve strani ni njegove roke, saj da ima celó ime sámo pisano nepravilno; ni črke da ni v vsem rokopisu lastnoročno njegove. 3.) Da je ta prepis nekako iz l. 1871 ali 1872, zatrdno pa že iz tiste dobe, ko je bil Levstik že skriptor v Ljubljani ter sta tedaj, stara znanca, mnogo občevala. Sicer pa da se zdaj ne vé več spominjati, ne odkod ne čigavi so bili, ter tudi sledú ne, kje bi bili sedaj — originali.

Pač da mu je prav dobro še v spóminu, kako je Levstik, posebej zvečer v družbi mnogo in mnogokrat govoril,

¹⁾ Pisno hibo „ver**b**rennen“ namestu „ver**k**ennen“ je odšteti brez uvaževanja!

poizpraševal in poizvedoval o Prešernu. In kar g. v. Grasselli vé, bila da sta takrat dva živa vira, ki sta zaradi Prešerna zelo zanimala Levstika: Lujiza, soproga trgovca Pesjaka (hčerka Prešernovega šefa drja. Chrobata, nekdanja učenka poetova¹⁾, in pa neki Jože Debevec, „stara glava od tistega omizja, kjer je Prešeren inteligentni zvonec nosil“. Posredoval je sam g. v. Grasselli med Lujizo Pesjakovo in Levstikom, opozoril ga na marsikaj, kar je izvedel od nje, ter ju slednjič seznanil osebno.²⁾ Prešeren je poučeval Lujizo — kakor to tudi sama pripoveduje³⁾ — v stari zgodovini, učil jo obeh „deželnih“ jezikov ter angleščine in pa latinščine; in zlagal da jej je za slovenski pouk sam slovenske verze in pa, kakor sama pravi, — tudi voščila starišem. Jože Debevec, trgovec in posestnik ljubljanski, pa da je vedel dosti anekdot o „dohtarju“ (iz gostiln „pri Metki“ in pa „zur Gemütlichkeit“, sedaj Hotel Štrukelj⁴⁾).

O „Zarjavéli devičici“ posebej pa da je že mogoče, da jo je za svojo zbirko dobil pri dr. Srncu v Mariboru, in sicer prav tiste čase okoli l. 1872, ko so ustanavljali v Lj. „Narodno tiskarno“, zaradi česar je g. v. Grasselli večkrat zahajal v Maribor in pa štajerski delničarji odtam v Ljubljano.

In tako nas vodijo za gorenji vir, ki se nam je ohranil v „Gradivu“, sledovi — k Lujizi Pesjakovi, in sicer gledé nemških verzov Prešernovih; gledé „Zarj. devičice“ pa — tja v Maribor, k relikviji drja. Trauna, k originalu Prešernovemu v rokah drja. Srneca. Letnica gorenjega prepisa Žarkovega (1871 ali 1872) pa nam pojasni, zakaj si je Levstik v njem prečrtal „Devičico zarjoveno“: poznal jo je že in že objavil l. 1866 v „Dostavku“ (na str. 221/22), ter ni o tej dobi bila torej zanj že nič novega, nikak nov prispevek. Nam pa je paralela in novo dopolnilo k Sketovi objavi iz l. 1883!

Po vsem tem takem torej lahko sklenemo: da nam je že dr. J. Traun pravilno in zadostno pojasnil naše historično vprašanje, — iz katerega vira je Levstik zajel dotlej nena-tiseno „Zarjavelo devico“. In dokument v Levstikovem „Gradivu“ da po podatkih g. vit. Grassellija ni v nikakem nesoglasju s Traunovo domnevo, ampak da jo le še potrjuje — kot nov prepis istega vira: prepis nekdanje Traunove relikvije, ki je bila pa l. 1866 in še potem v lasti drja. Srneca. Nepojasnjeno nam ostane le eno: ali je Levstiku poslal prepis Prešernovega originala l. 1866 kar naravnost dr. Srncem ali pa je imel Levstik tu kakega posrednika, — kar pa je za naše vprašanje pravzaprav že bolj postranske važnosti. Bolj bi nam bilo važno: kje je danes tisti Traunov original, če se ni — pogubil!

2. Tri želje (Anastazija Zelénca).

En sam vir poznamo zanje, — od nekdanj do danes; in še ta se nam je izgubil v originalu! Bil je nekoč v „lite-

¹⁾ * 12./VI. 1828, † 31./III. 1898 v Ljubljani (Glaser K. IV./31; Lj. Zvon 1898/308).

²⁾ Sad tega seznanja prim. v Lj. Zvonu 1886 (str. 673/5): Lujiza Pesjakova, iz mojega detinstva. — Njen spev za Prešernovo „besedo“ 6./XII. 1874 gl.: Novice 1874, str. 393.

³⁾ l. c. 674/5.

⁴⁾ Seznanil da je g. v. Grasselli tudi Jurčiča prav zaradi spominov o Prešernu z Debevcem, da bi jih zapisali; dostikrat da ga je silil: „Piši!“ ko je Debevec pripovedoval. Jurčič pa: „Saj si zapisujem.“ A po smrti njegovi pa da vendar niso nič takega dobili pri njem. Imeli so pač vsi vsak s svojimi posli opravka — in za te reči malo časa. Edini Levstik! — J. Debevec je bil kesneje, po obnovitvi, starosta Sokola; preselil pa se je potem na Kras, menda v St. Peter; kje in kedaj je umrl, ni znano.

rarni zapuščini Prešernovi*. Bleiweis nam je ohranil njegov spomin v svojem izkazu: pod številko 5. z bohoričico pisanih slovenskih pesmi v Prešernovi ostalini.¹⁾ Poslej pa nam je brez sledú izginil iz zbirke Prešernov rokopis, kolikor do danes znano, — edini. Kedaj? Neznano. Kam? Ni ga sledú. Le toliko veino, da ob Levstikovi smrti (16./XI. 1887) že ni bilo več rokopisa v zbirki, dasi pač še l. 1875, — ker ga Bleiweis tega leta še našteva v svoji objavi!

In tako je nam dandanes za to Prešernovo pesem vir edinole Levstikov natisek iz l. 1866: nekritična oblika z Levstikovimi t. zv. „izboljški“! In tako je dandanes ta oblika — brez kontrole, ko nimamo več ne izvornika ne vernega prepisa. In kakšno je to današnje lice Prešernove pesmi?

Venetianer-Triaß.

(Wm. Grün, Gedichte: 1837/144.)

Ich wollt', wenn nur das Wänschen häßl',
Drei Dinge wären mein:
Ein Mägdelein weiß, ein Pfäfflein schwarz,
Und eine Gondel fein!

„Ei sprich, wozu das Mägdelein weiß?“
Ich wäre gern zu Iwein!
Zum Seufzen nicht, zum Beten nicht,
Daß trüß' ich fast allein.

„Ei sprich, wozu das Pfäfflein schwarz?“
Daß ich von Sünden rein!
Man weiß nicht was geschehen kann,
Wenn man zu oft zu Iwein.

„Ei sprich, wozu die Gondel feint?“
Zu rubern lustig drein,
Dem Mägdelein zu dem Pfäfflein gleich,
Und wieder zum Mägdelein!

Tri želje

(Anastazija Zelénca.)

Ko želje bi veljate kaj,
Tri želje bi reči:
Deklič bel, črni pop, konjič,
Željé bi bile tri.

„Čemu, povej, bi bil deklíč?“
Par mene veselí;
Ne da bi molil, zdihoval,
Dveh temu treba ní.

„Čemu, povej, bi bil ti pop?“
Zavolj lehké vesti:
Če večkrat sta po dva samá,
Lehkó se kaj zgodí.

„Čemu, povej, bi bil konjič?“
Da jahal bi vse dní
Od deklíce do popa tje,
Od tam pred nje očí.

Razpravljal je o tej pesmi Prešernovi dodanes pri nas le eden: Levstik sam. V svoji kritiki Kleinmayrove „Zgodovine slovenskega slovstva“ je l. 1881 razkladal „pl. Juliju“ nekoliko prezadirno, da je ta pesem prevod, in pa vsled ene predrugačbe Prešernove še nekaj več ko to.

„Namesto besede: čolnič (Gondel) ima naš pesnik besedo: konjič. Zakaj? Zató, ker je znal, da večina Slovencev ne vé, kakšne so Benetke. Jasno se nam iz tega kaže, da Prešeren nikakor ni mogel posebno čislati svojega nekdanjega učenca, kateremu je vzdél zbudljivo ime Anastazij Zelénec (grüne Eidechse); a kaže se nam i druga stvar, namreč, da g. Julij pl. Kleinmayr ni samo v zgodovini slovenskega slovstva brez posebne vednosti, nego da so mu tudi pismeni umotvori nemški zelo skopo znani. Ali nista uže Jurčič in Stritar v svojej izdaji Prešernovih poezij na glas rekla, da so „Tri želje“ proizvod Anastazija Zelénca (Grüna)? Izvestno je, da sta rekla; a g. Julij pl. Kleinmayr je zopet ali napak čital, ali mogel ni razuméti, kar se mu često pripetí, kakor smo videli.*²⁾

Enega pa nam tudi tu ni povedal Levstik, dasi nekam renomistično omenja svoje izdaje Poezij Prešernovih (iz l. 1866): odkod mu je namreč dospela ta pesem Prešernova za njegov „Dostavek“!

Vendar pa ni o tem druge razrešitve izven ene, — po vsem, kar do danes vemo o tej pesmi Prešernovi! Namreč? Da jo je Levstik res dobil iz literarne zapuščine Prešernove,

¹⁾ Letopis M. Sl. 1875/155: 5. „Tri želje“ (Benečanska trojka).

²⁾ Lj. Zv. 1881, št. 6. (I./VI.) na str. 384/5. = Levstikovi zbr. spisi V./126-7. Levstikova logika je tu zelo poskočna, in vsa vegasta!

dasi je bila ta vse do 1. junija 1876 pod oblastjo Bleiweisovo.¹⁾ A mu jo je li morda dal Bleiweis sam na poljubno uporabo? Od ustanavljanja „Triglava“ l. 1864 si nista bila z Levstikom prav nič, in tudi prej nikoli ne posebna prijatelja! Zató ni da bi kaj takega domnevali. A kako naj bi si sicer in s čigavo pomočjo dobil Levstik poštene poti do skritih „zakladov“ Prešernove zapuščine?

3. Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori.

Bolj naravnost kakor ob dosežanjih dveh nam je ob tej pesmi mogoče do cilja! Levstikovo „Gradivo“ nam tu nudi pozitiven dokument, ki nam brez ugibanja po ovinkih kaže direktno pot do pozitivnega odgovora v stalno doslednem vprašanju pričujočega poglavja naše razprave. Podati pa moram dokument ves, kakor ga meni podaja Levstikovo „Gradivo“ v rokopisu, tu v vernem ponatisku, z vsemi pogrški in pomotami vred, ki jih pa — vkolikor jih prisojam nekritičnemu, očitno da posebej bohoričice nevajenemu prepisovalcu samemu, — označam s kurzivno črko.

Pesem

od zidanja cerkve na Šmarni gori.

I

Dekliza.

Sahlá lim in ítefé ne véem,
Napréj ne véem nasáj ne ímém.
Pufhaviúk! vaí íam Bog naprot'
Pokáfat' poíhle pravo pot,
Pokáfat' pot na ítermi grad,
Na ítermi grad, gradník kjer mlad,
Kjer mlad gradník bolan leshi,
De ga tak dolgo k' meni ní,
Ki 'svóilil ísmed všíh deklét,
Obljubil me je v sakon v'et'. —

Pufhaviúk.

O lepa hzhér! o lepa hzhér!
Pozhi per meni en vezhér,
Lej blísha íe íhe tamna nozh,
In peíhat' vidim tvojo mozh.

Dekliza.

O ne mudíte me níkar,
Nozhí in truda mi ní mar,
Pozhívat' ípati ne puíté,
Mi ne puíté íkerbí grenké!

Pufhaviúk.

O pojdi s' mano na moj dom!
Raílega po goráh se grom,
Poglej oblakov zhudní pléf,
Kakó vihár buzhi íkof léf.

Dekliza.

O ne mudíte me níkar,
Naj íreíka grom, buzhi vihár,
Vihár, oh hujíhni bolj ííraíhán,
Po íerzu rjove nozhí in ían! —

¹⁾ Ernestina Jelovšek, Spomini na očeta: str. 134.

Pufhaviúk.

Póllufhaj deklíza svét moj,
Óítani tukaj íaj nezój,
Lej íreden írideva do vrat,
Odfíel zhuváj bo nama ípat.

Dekliza.

O ne mudíte me níkar,
Zhe ílíhal me ne bo vratar,
Kí mu odperla toíkokrat,
Póllal odpíeti bo enkrat. —

Pufhaviúk.

Óítani ízher, tvoj mlad gradník,
On ní bolník, ampak íashník,
On í[h]líshal terkanja ne bo,
Kír íladko ípí s' mlado gospó.

Dekliza.

„Grom naj te vbíje d'vííhtva íat!
She íedem íeízov íodím íat'.
Bog tí, gradník, íaní ímíád!
Ód tebe nílím greha íad!'
Kí te íefede ígovorí,
Po íleh se íverne, ímedlí
'Svíjé se en íantízh od nje;
Al ona íe vézh na íave. —

II

Na íajhni írati v' íredi íofh
Grob íjutraj íopíje írumní íofh,
Gré íemo mlad gradník na íov,
Ótrozhnízo, írob íleda íov;
Pusíavníkovó kúpít véít,
Zekínov v'íame íolno peít:
Kár ííam íabo* íraví „ná!
In íolzhí, de ne íve íolpá.*||

Pufhaviúk.

Níkar, níkar íshlahtní Gospod!
De greha vaíh ne ílazha íod,
Sa ívete íalíhe íajte ínar,
Íírotam íajte bóíat íar.
Sa ívete íalíhe íajte ínar }*)
Íírotam íajte bóíat íar. }*)
De íulhí kí je v vízah ídaj
Pomagajo v' íebefhki íaj.
In ííníka, kí je na ívét,
Írííhel, íedíva íedem lét,
Kó ípolní íeta íe íe s' níjm
Se s' níjm íodal íom v' íhole v íím.

III

Gorjé, gorje gradník neívéít!
Kako íe íezhe íuda véít!
Kvíz íalíh'vavíz vezhní Bog,
Óbílnó íohlíje tí íadlóg:

*) NB! — da ni ta ponovitev istih dveh verzov Arkov (= prepisovalčev) lapsus calami, ampak original Prešernov! Prim. Grafenauer, Iz Kastelčeve zapuščine (opombo pod črto) na str. 41: „V. 55.—56. ZR. ima ta dva verza po pomoti dvakrat zaporedoma.“

Saperto shene je telo,¹⁾
Skerbi te staroft bres otrók
Grajhino dati ptujzam s' rok.

Ko je preteklo dvajset lét,
Puhavnik pride 's Rima spót
Is Rima pride mafhnik mlad,
Ki bil je star'ga greha fad.
Doma lefhi gradnik bolán,
Puhavnik rezhe mu en dan:
Skerbi val grad, blagó Gospod!
Kir s' vami vgañnil bo valh ród;
Mariji grad valh dajte v' laft,
Sidajte zerkvo nji na zhast,
De bo mafhval v' nji fin sa val,
Sem hodil romar v'laki zhať.

Mariji dal je grad fvoj v' laft,
Je sidal zerkvo nji na zhast,
V' nji fin je sanjga mafho bral,
In mater fvojo 's viz jemat.
Kir²⁾ bil je ftermi grad nekday
Je zerkev Shmarne gore sdaj.
Amen.

Dr Prešhért [z m. p.]

Ta pefem se je dobila v' fuknji fvetnika, ki fo ga unidan na
Shmarni gori najdli, kateri ni bil nihzhe drugi, ko mladi
mafhnik, od kateriga je v' ti pefmi govorjeno.

prepisal Albin Arko [m. p.]

Taka je torej prišla ta dotlej še nenatisnena pesem
Prešernova Levstiku v roke: v prepisu, ne — v originalu. A
odkod? Pripomba nam na koncu priča, da je Levstiku pesem
„prepisal Albin Arko“, toda ne: odkod! Kar nas pa uči
zgodovina pesmi, je bila ta do l. 1866 znana le iz enega
samega vira: iz literarne zapuščine Prešernove, ki jo je —
kakor že vemo — tiste čase hranil pod svojim ključem
Bleiweis. V Letopisu M. Sl. 1875 našteva (na str. 155) v
izkazu ostaline Bleiweis „Pesem od zidanja cerkve na Šmarni
gori“ na prvem mestu med onimi, ki so „z bohoričico pisane“. Če l. 1875, bila je pesem torej tudi l. 1866 v zbirki. Toda kakó naj bi bil prišel do nje Albin Arko? Ali sta si bila z Bleiweisom tolika prijatelja, ter z Levstikom tolika zaupnika? Zadoščaj nam tu: da je Levstik l. 1866 imel torej nekoga, ki je zanj posredoval pri tistih vratih, ki so bila njemu osebno zaprta, ter mu iz nedostopnega vira izposloval pesem v lastnoročnem prepisu — za prvi nje natisek v „Dostavku“ izdaje Prešernovih poezij v „Klasju z domačega polja“ l. 1866.

4. Parizina:

poleg poprejšnje še druga pesem, ki se je ohranila v Levstikovem „Gradivu“ — z enako opombo na koncu rokopisa: „prepisal Albin Arko“. Kakor pri poprejšnji, je posredoval torej isti posrednik Levstiku tudi pri tej pesmi, ter mu prekrbel tudi to v lastnoročnem prepisu. Odkod? Istost osebe tu kakor pri poprejšnji bi že sama dala slutiti, da iz istega

¹⁾ Za tem verzom je tu izpuščen verz z isto rimo: Skerbi te kam boh djal blagó, ... (Prim. Grafenauer Iv., Iz Kastelčeve zapuščine. 1911. Str. 42).

²⁾ Prvotno takó; a potem je iz i izpisan je; torej: Kjer ...

vira kakor poprejšnjo: iz Prešernove zapuščine, ki je bila v Bleiweisovi faktični, dasi tiste čase pravno povsem nepravilni posesti, — ter dala domnevati vsaj da je takó, če bi tudi ne imeli sicer prav nobenih dokumentov razen tega. A dandanes nam je stvar tu že lažja: ugotoviti je mogoče dandanes nam dejstvo do trdne neizpodbitnosti, ko nam je javno dostopen tisti nekdanji zakleti zaklad Bleiweisov, ki je delal nekoč l. 1866 še Levstiku toliko preglavice, — in ko se nam je srečno ohranil (pod številko 6 in 7) v treh kosih rokopis tistih 13 poglavij „Parizine“, ohranil torej ves fragment, kar ga ima Levstik v svojem „Dostavku“ (na str. 242/251), in kar mi vemo da ga je sploh kedaj bilo na svetu: dasi izguba kakega morebitnega nadaljevanja ni izključena!¹⁾ Originalni rokopis, ki je dandanes že ves poraztrgan in poškodovan ter kaže vse polno popravkov tujih rok s peresom in svinčnikom, se skonča namreč s koncem pole — na sredi, ne s koncem poglavja. Da ni tej poli nikoli sledil še kak četrti kos manuskripta, o tem nam je edina priča Bleiweis, ki je l. 1851 dal v l. letniku svojega „Koledarčka za l. 1852“ (na straneh 25 in 26) na svetlo fragment fragmenta, poglavja 9 do 12 in še kar ga je pričetka 13., s tremi pripombami na čelu: da je to „poslednja pesem Prešernova“²⁾, da je Parizino „po angleškim Byrona do 14. oddelka poslovenil dr. Fr. Prešerin“, ter da je pesem „iz njegove še nikjer natisnjene zapuščine“.

Levstik je l. 1866 del ob „Parizini“ pod črto opombo, ki omenja te Bleiweisove objave „od 9. oddelka dalje — v Koledarčku za 1852. l.“¹⁾ Vedel je torej za ta tisk našega slovtva, ter bral tu na lastne oči pač tudi gorenje lastne besede Bleiweisove, in pa tudi še naslednjo avtentično izjavo njegovo pod črto, kje je nenatisnjeni original Prešernov:

„V zapuščini slavniga rajniga pesnika smo našli prevod Parizine do 14. oddelka, iz katerih poslednje in nikdar natisnjene, „koledarčku“ uverstimo. Nadjamo se, da bojo častiti bravci in bravke poslednjo pesem našiga prezgodaj umerliga pesnika z veliko radostjo sprejeli. Izdajatelj.“

Če prej ne, izvedel je torej Levstik tu, da je na svetu nekaj rokopisne ostaline Prešernove, — in sicer v Bleiweisovi posesti; ter nadalje izvedel tudi še, da je v tej ostalini nekaj še nikjer ne natisnjene blaga, — če drugega ne, pa vsaj prvih osem poglavij Byronove „Parizine“. Kaj bi ga potem kakem ne mikalo, ter čudo, če bi ga ne zanimalo že od nekday, posebno pa sedaj l. 1866 ob „Klasju“, da si dobi poti do tiste literarne „zapuščine slavniga rajniga pesnika“, — če že ne direktno, pa vsaj po zanesljivem prijatelju-posredniku: posebej, ko je Levstik vendar zatrdno vedel, da bi ta trud ne bil brez vspeha.

In posrečilo se mu je! In kaj veljá, da je tu Levstik doživel veselo presenečenje ter dobil nepričakovano več kruha iz tega mlina kakor si ga je sam obetal!²⁾ Poleg „Parizine“

¹⁾ Prvih pet in pa še šesto poglavje do verza: „v jasnino Berga valí se kje kromèzh,“ je objavil l. 1903 po originalu Zbornik M. Slov. V. (na str. 128/131), s pripombo urednika L. Pintarja pod črto na koncu strani 131. — Vso „Parizino“ je objavil do tega verza po Arkovem prepisu v Levstikovem „Gradivu“, od tod do sklepa pa po izvirniku v Prešernovi ostalini L. Pintar je prej: že l. 1900 in 1901 v svojih dveh prireditvah „Poezij“ Prešernovih za Bambergovu jubilejno in pa t. zv. ljudsko izdajo.

²⁾ Saj javnega poročila o tem, kar je bilo pravzaprav v Prešernovi zapuščini, ni imel ne on ne mi — tja do l. 1875. (Letopis M. Slov. t. I., str. 158/175).

mu je Arko namreč, kakor kaže ohranjeni, nam že znani prepis, odkril in prispeval iz zakritega vira tudi še „Pešem od sidanja zerkve na Shmarni gori“. A hkratu pa slednjič še eno: tudi prevod „Tri shelje“. Vsega vkup torej — troje novih!¹⁾

Prej ko Bleiweis je sicer pri nas še nekdo drugi izdal javnosti kos „Parizine“, — prva tri poglavja njena, l. 1849: France Malavašič, tajnik gospodov pri Novicah, v svojem „Pravem Slovencu“ (dné 17. sept., na str. 217²⁾) z dostavkom pod črto: „Iz že vlni obljubljeniga „Slovenskiga Kolednika“, ki se ravno za natis pripravlja, za poskušnjo.“³⁾ Izkupil je mož za to nekaj prav neprijetnih uric, — ker polemiko z Blasnikom in Bleiweisom. „Kolednik“ ni namreč izšel nikoli, dasi je bil že ves v rokopisu; zgodilo se je, kakor mu opo- naša Malavašič 5./XI. istega leta, da „bo tudi letos in mende vselej samo v obljubi ostal“.⁴⁾ A nam je ta epizoda tu pravzaprav le postranske važnosti, vredna opombe tu le mimogredé; bolj nam je pa pomembno, da Levstik dotične Malavašičeve objave v svojem „Dostavku“ (ter tudi drugod nikjer) ne omenja, — kar nam pač priča, da je vsaj l. 1866 ni poznal ne uporabljal, česar mu slednjič tudi ni bilo treba, ker je imel dotična poglavja „Parizine“ za svoje namene na razpolago v Arkovem prepisu.

Arkov prepis pa je prepis po tistem originalu, ki je še danes v t. zv. literarni zapuščini Prešernovi, in ki sta ga uporabljala za svoji objavi Malavašič in Bleiweis, — kakor pričajo sledovi njunega dela v tem originalu samem: opombe in pa popravki, ki sta jih napravila in zapustila v Prešernovem izvirniku. In Arko je Levstiku posnel v svoj prepis, kakor je razvideti in dognati iz primerjanja prepisa z ohranjenim originalom, vse avtentične korekture Prešernove, a poleg teh pa tudi še nekaj tujih, — dokaz, da je Levstik

¹⁾ In čudno, kaj da ni izsledil Arko takrat tudi še tiste četrte v tem zborniku, ki je bila poleg teh treh v njem še edina, kar nam znano, slovenska dotlej neobjavljena Prešernova: namreč pesem „Vso sréčo ti želím“, ki jo l. 1875 našteva Bleiweis pod šte. 6. „z gajico pisanih“ (na str. 155 Letopisa M. Sl.), ki jo je odtam objavil prvič šele l. 1900 L. Pintar na str. 199 znane ilustrirane izdaje Bambergovce, ter jo imamo tam še danes pod številko 12.

²⁾ Parizina. Po Angležkim Byrona, poslovenil Dr. Prešern.

³⁾ Prim. tu Zbornik M. Sl. V./128: opombo pod črto. Tam še nisem vedel za Malavašičevo objavo, zato tudi ne, kam bi s tisto opazko tuje mi roke ob robu Prešernovega originala. natisnjeno pa že dobesedno tu v „Pravem Slovencu“ pod črto, — kar dokazuje, da je Malavašičeva, ter da jo je on pripisal v originalni rokopis Prešernov, — (imel ga je torej tačas v svojih rokah Malavašič!) — ko je l. 1849 prva tri poglavja Parizine dajal v tiskarno. (Priponim naj še: Fr. Malavašič † 28./I. 1863 v Lj.; Kosmačev nekrolog glej: Triglav 1863, Nr. 38/39).

⁴⁾ Pravi Slovenec 1849, na str. 277 v noti. In ta opazka je zadela Blasnika v Živec, da je v 90 listu tistoletne „Slovenije“ (dné 9./XI. 1849, na str. 360) prijel Malavašiča javno, da je zamude sam kriv, ker ni priredil pravočasno rokopisa in ker objavlja sestavke, ki so bili namenjeni za „Kolednika“, v svojem listu. Že 12./XI. se nató brani Malavašič v „Pravem Slovencu“ (na str. 288) zoper očitek — „nepoštenega ravnjanja“ ob „Parizini“. Poravnala sta se slednjič z Blasnikom zlepa; a očetu „Novic“ se je zadrželo prav, da prilije zadevi še on „nekoliko kapljic črnila“ (14./XI., na str. 201/2 svojega glasila), — kar je Malavašiču izvabilo (19./XI.) „še en odgovor“. (Pravi Slovenec 1859, str. 296). Primerjaj tudi predgovor k l. letniku Bleiweisovega „Koledarčka Slovenskega za l. 1852“, ki je vse to bilo priprava zanj, in ki je potem prinesel „poslednje odstavke“ Prešernove Parizine. —

„Parizino“ dobil res iz zapuščine Prešernove, naj je prav da ne direktno, ampak le v prepisu Arkovem. Ker pa more sicer v teh takih vprašanih govoriti jasno besedo le konkreten dokument pred lastnimi očmi, naj sledi tu sam, kakor ga imam pred sabo v „Gradivu“ Levstikovem, le da v natisku s kurzivno črko zaznamujem kakor v poprejšnji pesmi tudi tu Arkove lastne pogrške, (ki ob prepisovanju posebej bohoriški *f* in *s* — nevajen bohoričice — brez vsake kritičnosti zamenjuje ter tudi naglase in ločila prezira), a pojasnim poleg tega pa še pod črto v posebnih notah, kar kaže Arkov prepis razlik in enakosti z originalom.

Parisina.

1.

Je zhař, ko flavz is véj gostih
V visokih shvergoli glaséh;
Je zhař perféğ saljubljenih,
Ko v vřih beřédah méđ in iméh;
Samakjeno uho je v řáp
Prijetnih řhum, in v blisni řláp.
Blisři is roř se řóře řvit,
Svesd řmeja le obras odkrit,
Vode viřhnellři zhes in zhes,
Erjavři listje je drevél,
Tamnòta zřiřta polni srak,
Svitloba mrazhna, řvillı mrak,
Obřhari ki vezherno stran,
Kadar se vmika luni řivi dan.

2.

Vunder ne de bi řlřkala řhum valov
Prag Parisina supusti domov,
† [Ne] In de bi gledala néba řvittloba okróğ
Po řenzi ponožhni ne móžhi ři nóğ,
V řltove řenzhñize savetje,
Ne pelje is roř jo kipezhe zvetje,
Tam řluřta, al ni peřem řlavzhovih
Ji mar, glařov le nadja tak řladkih,
Stopnje řkof gořhe tamo¹⁾ řařhumé,
Liza ji vpadejo, bije řerzé. —
In glař řařheptá, kir²⁾ řlřtje řhumı,
Ji vsdignejo perři, se verne ji krı,
In sdaj, — sdaj řrezha ga okó,
In na kolénah sdaj řeshı pred nřó.||

3.

Kaj mar je njima vře sunaj nři?
Mar zhařa, njega řař-dartij?³⁾
Vře nizh, je řfirmament řařpét,
Je njima nizh pod řonzam řvét.
In brez řkerbí, ko je merlřzh,
Kar je okróğ ne zřiřlata,
Ko blo bi řgmilo vře v nizh,
Le řðpe vřak sa řdrugiga.

† Ne je bilo najpred potem je popravljen In. (Opomba Arkova ob robu njegovega prepisa.)

¹⁾ V Arkovem prepisu je *a* v tej besedi prečrtan s svinčnikom, nad njim stoji *e*; očitno da Levstikov popravek v tekstu prepisa. Prešernov original ima: *tamò*. (Opomnil jaz.)

²⁾ Popravek s svinčnikom v prepisu: *kjer*; pač Levstikov. Original Prešernov ima res *kjer*!

³⁾ Prešeren ima: *rasdartij*?

V njih sdihlejih je taka flast,
 Tak fo globoki, de ferzé
 Bi nji rasdjala njih obláft,
 Zhe v taki mðzhi dalj terpé.
 Al dolg, nevarnoft njima mar,
 Dokler ni prezh fladáak vihár?
 Kdor fe ljubesni v laft je dal,
 Kdaj fe je v taki uri bal?
 Al nje kratkòte fpomnil fè?
 Vunder — te ure fo prefhlà! —
 O! de fo pred te fanje prèzh,
 Ko svemo, de ne bo jih vèzh!

4.

Kak dolgo jemljejo flovó ozhi,
 Pushoje⁴⁾ krive flasti kraj;
 V obetih, v up' oko rofi,
 Ko deb' rasfhlá fe sadnizh sdaj.
 Objémi dolgi, sdihlej mnóg —
 Ne morjo [shnabla] [serca]*) fe lozhiti —
 Nebó v nje lizah — sdí fe vbog',
 De vezh ne bo ga mozh fprofiti,
 Pogled svesd, dalnih tihih prízih
 Slabosti nje, v ferze jo pízh' —
 Objemi dolgi, sdihlej mnóg
 Is mefta ne pufti nji nog.
 Al more bit', ni zhafta vèzh —
 V ftrahni britkofti gréfta prèzh: ||
 Sdaj kef***) je veft buditi jél,
 Mafhvavko hitro krivih déf.

5.

V samótno poft'ljo Hugo grè,
 Sheleč***) tam sheno drugiga⁵⁾,
 Dolg v miflih ona vleshe fe,
 Na stran ferzá [z]saupliv'ga.
 Od fanj fe shari nje obras;
 Ko de bi bil vrozhine zhaft,
 Nemirno fpí, Ji ujide imé,
 Ki 's uft ne fmé dokler je dan,
 Mofhá sdaj ftišne na ferzé,
 [Mu vdano, ki je fpat fhel ftran.]****)

⁴⁾ V prepisu tu s svinčnikom korektura (Levstikova): s izpremenjen v f, o v á; torej: Pulháje. Original Prešernov ima *Pufháje*, toda a nejasen, res skoraj kakor da bi bil o.

^{*} NB: bilo je najpreje žnablja in popravljeno je srca. (Arkova opomba s črnilom ob robu prepisa). Pod to pa je Levstik (roka Levstikova se jasno loči!) dodal s svinčnikom: „[Bl.] Bleiweis poprav(i)l“ — a hkratu pa je beseda *serca* nad besedo *shnabla* v tekstu Arkovega prepisa s svinčnikom, torej z Levstikovo roko črtana. Stvar pa je v Prešernovem originalu res taka: Prešeren ima *shnabla*, kar pa je z drugačnim črnilom črtano ter nad besedo z drugo (res Bleiweisovo) roko in istim črnilom zapisano *serca* v gajici.

^{**}) *Kef bilo prije kof*. (Opomba Arkovega peresa ob robu prepisa). Poleg pa je s svinčnikom popravil Levstik *kef* — kar pa je potem spet zakril z obliko *kaf*. In s tem poslednjim je Levstik pogodil pravo! V originalu Prešernovem stoji res *káf* z nekoliko nejasnim, o podobnim a; kar je pa neko potem s svinčnikom preuredil v *é* (kðf).

^{***)} *Sheleč bilo prije shelet* (Arko ob desnem robu svojega prepisa). Pod to opazko stoji z Levstikovo roko: „Želeč popr. Bleiweis“ — kar je uganil Levstik povsem po resnici.

⁵⁾ Prešernov original ima tu: drugiga.

^{****)} mesto te verste: *Ki bije sanj, ki f[c]hel je ftran*. — (Opomba z Arkovo roko na desni ob gorenjem

V gorezh[i]’mu objemu fe sbudi,
 Vef frezhen, kjer mu v miflih ní,
 De⁶⁾ fi shelí ga sdihlej fanj,
 Ki blagodar fam klizhe nanj.
 Vefel isjoka fe nad njo,
 Ki v fpanju ljubi ga tako!

6.

Spijozho ferzhno je objél,
 Skerbno befede 's uft nje píł.
 Kaj ostermfih, bofh bled in bel,
 Ko fodni gláf bi fhfhah bil?⁷⁾
 Je fhfhah ga, — gláf bolj ftrahán,
 Ne bo gromél mu v grob ta dan,
 Ko bo sbujen, de nizh vezh fpal,
 Pred boshjim stolam bode ftal.
 Je fhfhah ga, — ta gláf mu umréł'
 Obfodi mir na temu fvet'.
 Nje dolg, gláf, ki ji v fpanju vshél,
 Sramoto njega je odkril.
 Zhigá je imé, ki zhes blafíne
 [Koj Schumí, kot⁸⁾ val morja v jesnino
 Bregá valí fe kje gromèzh,||⁹⁾
 Stromaka v fkalo trefhne snak,
 Vtopí ga, de ne vstane vèzh? —
 Sadene duško grom enák.
 Zhiga imé je? — Húgeta;
 Saréf nanj miflih n'. — njegá,
 Ki je njegová krí, fin nje,
 Sad mladih preprefhernih lét,
 Ki Bjanko je golfal sa zvét,
 Ki verje, de s njo pred altár
 Bo shel, kar fpolnil ni nikdár.

7.

Perjel je v nošnizah sa mèzh,
 Pred, ko ga snel, na[z]saj sagnal,
 Def ní fhiveti vredna vèzh,
 Kak bi tak lépo rezh konzhal,
 Smejozho v fpanju jo saklál!
 Shè vezh, on ne sbudi jo [c]złó,
 Al gleda, de zhe fe sbudi
 Is njé samaknjenja, ji krí
 Bo smersnila, safpala bó. — —

verzu, ki je v prepisu črtan ter zato tu v natisku v manjših črkah in voglato obklenjen.) V originalu je ta popravek res Prešernov; zapisal je najprej črtanega, a potem ob robu poleg njega napravil novi verz Prešeren sam, prav takó kakor je to posnel Arko v svojem prepisu.

⁶⁾ Arko ima najprej *Da*; toda prečrtal je spet a ter pripisal nadnj e: torej *De*, — kakor je tudi brati v Prešernovem izvorniku to, ne *Da*.

⁷⁾ Ta dva poslednja verza ima Prešernov original med navodnicami, ki so pa tako drobne in že zalizane od starosti, da jih je Arko prezrl ob svojem prepisovanju; saj jih res ni opaziti kar na prvi, posebej ne če nagli pogled! (Prim. Zbornik Mat. Sl. IV./1903, 131).

⁸⁾ Ta verz je v Prešernovem izvorniku prav brez vsega popravka: *Shumí, ko val morjá v jesnino* — toda nekdo je pritaknil potem s svinčnikom za *ko še t*, kar je Arko vsprejel brez opombe v svoj prepis. Levstik pa je t na koncu spet prečrtal, podčrtal si tudi besedo *jesnino*, ter občrtal si potem ta verz še ob robu (pač kot sumljiv); — vse to s svinčnikom.

⁹⁾ Do tu prim. objavo Prešernovega originala v Zborniku M. Sl. IV./1903, str. 128/131. — V izvorniku Prešernovem je v prvi besedi tega verza zapisano: *Berga*, — kar je Arko prezrl.

Tamno berlí tam lampa v kot,¹⁰⁾
V saparen débel zhéla pot.
Molzhe sdaj ona Ipí, al reví
So v njega mílih íhteti dnevi.

8.

In íshe, najde drugi dan,¹¹⁾
Nak¹²⁾ je povedati volján,
Kar ílísthat rani mu serzé,
Dolg njen¹³⁾ in Azovo gorjé.¹⁴⁾
In íhíhne, pred potuhlivke,
Veí dolg, framoto, íodbo vfo
Na njo samó ísvrazhajo;
Odkríjejo na tanko vfe
Refnizo kar temú fturí,¹⁵⁾||
Povdò kar vlaka govorí
Dokler jim smanka, kar uhó
Mu sbada in íerze bolnó.

9.

Odlahov[c]z Azo ni¹⁶⁾ vkup sbran
Bo v dvoríki hram obóji ípol,
Veí v Eíti pervi, shlahítni ítan.
On vfeđe se na íodni stol¹⁷⁾
Svetvavzi, ítra/he ío okróg,
Sta greíhniku mu bliso nóg.
Mladá obá, — on bres oístróg,
Bres mezha, ípóne na rokáh —
Kak lép! de mora¹⁸⁾ ítati, óh!¹⁹⁾

¹⁰⁾ Preš. ima v svojem rokopisu: v kot' z apostrofo, ki ga je Arko izpustil.

¹¹⁾ Ta verz je v Arkovem prepisu podčrtan s svinčnikom. Pač z Levstikovo roko.

¹²⁾ N je prečrtan s svinčnikom; na koncu verza je ob desni črta, za njo popravek *Vfak* — tudi s svinčnikom; a ni ločiti, če z Levstikovo pisavo. In v originalu Prešernovem stoji res *Vfak*, toda Arko je potezo *Vf* bral in pomotno prepisal za *N*. Popravek je torej pravičen.

¹³⁾ Prešernov originalni rokopis kaže, da je bilo na tem mestu prvotno besedilo: *Dolg nji* (t. j. = njiju), kar pa je druga roka s temnejšim črnilom (morda Malavašičeva roka) izpremenila v: *njen'* (t. j. = njeni), dodavši *en'* na mesto prvotnega *i*. Arko je prepisal popravek, a prezrl apostrof.

¹⁴⁾ Prešern ima tu na koncu piko, ne — vejice.

¹⁵⁾ Ta verz in vsi naslednji trije do konca tega odstavka so v Arkovem prepisu podčrtani s svinčnikom; pač znamenje, da se je Levstiku zdelo to mesto šibko, posebne pozornosti potrebo. In res je te verze Levstik v svoji izdaji (l. 1866, na str. 247) tako temeljito „izpopolnil“, da jih je vredno primerjati:

Kar mu resnico razjasní,
Kar tu in tam se govori:
Vse kar vedó, in kar uhó
Mu zbada in srcé bolnó.

¹⁶⁾ Prešeren res nima tu nobenega ločila. Njegov verz se glasi res kakor v Arkovem prepisu: *Odlahovz Azo ni vkup sbran*... Pač pa sta dve drugi roki to mesto popravljali v originalu samem: najprej ena (menda Bleiweisova) s svinčnikom tako, da je postavila za *ni* vejico in pomišljaj, kar je potem druga (menda Malavašičeva) prečrtala s črnilom, napravila za *ni* piko, ter izpremenila začetnico naslednje besede iz male v veliko začetnico: *Vkup*...

¹⁷⁾ Prešeren ima tu vejico; druga roka je s svinčnikom to vejico v izvornem rokopisu predrugčila v večji odmor s piko.

¹⁸⁾ Original Prešernov: *more* — kar je potem tuja roka popravila tako, da je *e* s tinto prečrtala ter nadnj zapisala *a*. Arko je torej prepisal Levstiku sekundarni popravek.

¹⁹⁾ Original Prešernov ima: *áh!* kot rimo k obliki „na rokáh —“; toda *a* je res o podoben (vsled nagle pisave), kar je Arko ob naglem prepisovanju bral in pisal za *óh!*

Pred ozhem²⁰⁾ íin takó.
Ko tam je mogel Hugo ítat'
In jese íodbo políuhat'
Ozhetovo, oíftro! —
V obrasu obupa ni íledú²¹⁾
Deíravno ni ís íft glafú.

10.

Molzhe tam bleđa zhaka prèd
Sodnikam ona íklep zheí greh²²⁾
[Tam kjer veíelje (b) po íjal pogléd]*
Kjer pred veíelje je [bo] íjal pogléd
Nje govorezhi po versteh
Íi ítrezhi hrepenezhíh mo/h,
Kjer /hen, deklét²³⁾ zvetezhíh rosh,
Bla íkerb pólnemaí íladké**)
Beíede, hojo, íhego nófh,
Vfo (f) íjubesnívost nje;
Kjer ís íkerbí v ozheh nje jok
Bí v/dígníl bíl íi íavshent rok,
Snel 's íavshent nóshníz mezhe koj
Perpravljene vfe sanjo v boj.||
[Kaj ona, oní sdaj tam ía zhaí?]***)
Ob mozh pokoríhíhíja njíh, njeh óka²⁴⁾
Molzhe, nje brambe [n]íi ní íim íkerb,
Ozhí v íléh, zhelo polno gerb,
Roké na kí/h, v obraíu léí,
Na íhnablah íaíramvanja íléí,
Sedí gólpé²⁵⁾ shlahítníkov red.
In on ísvoljéni nje ívest,
Kí bí íufhízo vsel [bíí] ísdaj í pest,****)

²⁰⁾ Prešeren: *ozham*; *a* pa je tuje pero prečrtalo s črnilom ter delo nadnj popravek *e*, kar je Arko vsprejel v svoj prepis.

²¹⁾ Original ima tu vejico, ki jo je Arko izpustil.

²²⁾ Original: *gréh*, — z vejico in akcentom.

^{*}) = *tudi v originalu tako* (Arkova opomba vštric ob desni poleg tega verza.) Prešeren je namreč res tu zapisal najprej verz (brez vsakega popravka): *Tam kjer veíelje po íjal pogléd* — a prečrtal ga spet takoj z debelo črto sam ter pripisal podnj nov verz: *Kjer íeí prèd veíel je íjal pogléd* — brez vsakega ločila na koncu. Arko pa je čital veíel + je za eno besedo, ter dodal še iz svojega *je*, — potvoril torej in zmedel pomotoma izvornik.

²³⁾ Original ima tu vejico, ki jo je Arko prezrl.

^{**}) Prešeren ima: *posnemaí íladké*.

^{***}) = *mesto tega* = *Kako íe íe ípremeníl zhaí!* (Arkova opomba v prepisu na desni poleg prečrtanega verza.) Prepis zvesto po izvorniku, kjer je Prešeren ta prvotni svoj verz prečrtal in poleg njega pripisal kakor Arko v prepisu: *Kakó íe íe ípremeníl zhaí!*

²⁴⁾ Arko je prepisal tu: *njeh óka*; Levstik je s svinčnikom prečrtal *h* na koncu prve besede, drugo besedo pa célo dvakrat, ob rob pa pripisal *vkáz*. Pogodil je s tem izvornik Prešernov, ki ima na tem mestu res besedilo *nje vkas*, le da je v resnično o podoben v rokopisu, *s* na koncu pa vsled pregiba tako pretrgan, da ga ni več spoznati. Otdot Arkova površnost v prepisu!

²⁵⁾ Prešeren ima tu vejico; Arko jo je izpustil.

^{****}) NB. *mesto bíl íe ípopravljeno sdaj*. (Opomnil Arko na desni ob tem verzu.) Original Prešernov ima najprej zapisano *bíl*, potem to besedo pa prečrtano ter nadnj o z lastno roko poetovo popravek *sdaj* — kar je Arko v svojem prepisu vestno posnel za Levstika, prav takó kakor sem gori v natisku označil.

In²⁶⁾ ki bi vmerl, al jo otél,
 Ak bil bi proft en smiglej zél,
 On²⁷⁾ ki ga mazhahe poglèd
 Je unèl, — ²⁸⁾ v verígah s njo je vred.
 Ne vid obupa [in] solf tolkanj,*
 Ki fafe²⁹⁾ manj tekó, ko fanj,
 Trepavnize, nad katerim /hil
 Se madeshik vihnél je víl
 Skof belhi³⁰⁾ ko fnegà belóft
 Sa shnable kakoľhna fladkóst!
 So sdaj ble viditi saréf
 Le te/ha,³¹⁾ lenza ne ozhéf
 Megljèn, te/hak³¹⁾ poglèd nje blag',
 Ozhí, ftudenzen debelih frag.

11.

Mu fols fe sanjo vlil b[il] tok,**)
 Al vsih poglèd je vanj osèrt,
 Zhe zhutí skerb, satíne jok,
 Stojí po konzú nepotèrt,
 In kar ferzé skrívaj terpí³²⁾
 Pred mnoshizo ne oltermí.
 Vunder ne íme pogledat je,³³⁾
 Dni pretezhenih ípomnit' fe
 Dolgá ljubesni, sdajnih sves,
 Sovrashtva dobrih, ozha v je/,'³⁴⁾
 Sodbe ívetá, fodbe nebél.³⁵⁾
 In nje, ah nje! — Pogledat' jih
 Ne ímè nje líz, kot³⁶⁾ ímert bledih,

²⁶⁾ Tako Arko. A s svinčnikom je kesneje preko *I* v prepisu kot popravek zapisano *O*, kar dá besedico *On*, — kakor je res brati v originalu Prešernovem. In je bila torej Arkova pomota.

²⁷⁾ Izvirnik ima tu vejico pred *ki*...

²⁸⁾ Prešeren ima v svojem originalu: *Je vnel* — brez vsakega ločila za tem besedilom; vejica in pomišljaj zanjo sta dodana šele kesneje s svinčnikom, kar pa je Arko vsprejel Levstiku v svoj prepis.

* *prečrtan v originalu* (Arkova opazka ob tem verzú, nanašajoča se na prečrtani *in*). Prešeren je namreč najprej zapisal: *Ne vid' obup in fols tolkanj*, — dostavil pa potem k besedi *obup* še genitivni *a*, ter *in* prečrtal. Arkov prepis je torej točen, le za *vid* je izpuščen apostrof.

²⁹⁾ V Arkovem prepisu je prvi *f* te besede s svinčnikom črtan ter obenj pripisan *s*, kakor ima to povsem pravilno tudi Prešeren v svojem originalu: *safe*...

³⁰⁾ Prešeren ima tu vejico, ki pa jo je Arko izpustil.

³¹⁾ *f* je s svinčnikom črtan v Arkovem prepisu, ter obenj pripisan popravek *s*. Pomota je Arkova, ki je vseskozi mešal in brez vsake pozornosti zamenjaval bohoriški *f* in *s*.

** *mesto bil = bi* (Arkova opomba na desni ob robu češ, da je ta popravek že v Prešernovem originalu). Prešeren je res tu najprej zapisal *vlil bil* — pa je poslednji *l* koj prečrtal s črnilom, češ, da je brati *bi* —

³²⁾ Original: *terpí*.

³³⁾ Prešernov original: *Vundèr ne ímè pogledat' je*,

³⁴⁾ *f* je s svinčnikom prečrtan ter popravljen v *s* — kakor to stoji res v originalu: *v jes'*.

³⁵⁾ Prešeren ima tu vejico, ki jo je druga roka — ločiti je jasno bolj temno tinto! — izpremenila v piko; Arko pa je ta tuji, nepravilni popravek vsprejel v svoj prepis.

³⁶⁾ Original Prešernov je imel tu prvotno *ko* — a tuje pero je s temnejšim črnilom dostavilo še *t* na konec; Arko je prepisal tudi popravek, a s svinčnikom je v prepisu *t* potem zopet črtan z dvema črtama.

Skipélo bi ferzé, in vèl

Na dan pers/el b' obup in kef. — ³⁷⁾ Konec.³⁸⁾

prepisal Albin Arko (m./p.)

Do tu torej, le do konca 11. poglavja, je dal Levstiku fragment Prešernove „Parizíne“ Arko, dasi gre prevod še dalje do 12. verza 13. odstavka, da potemtakem manjka v prevodu še malodane ves XIII., in pa XIV. do XX. Byronovega originala.¹⁾ Arko je prispeval Levstiku pač vse, kar je imel sam pred sabo: prva dva kosa Prešernovega originala, ki obsežata prevod natančno do tja, dokoder seza Arkov prepis, — do konca 11. odstavka. In tako je Arko, ki ni videl nobenega nadaljevanja, pripomnil naivno, češ: „Konec.“ Iz tega sledi, da Arko tretjega kosa, ki obseza še dvanajsto in pa prvih 11 verzov trinajstega poglavja, ni imel v rokah; ali bi pričalo to, da ga takrat ni bilo v zapeščini?²⁾

Za Levstika in njegovo delo pa je posneti iz tega, da je zadnja dva odstavka Prešernovega fragmenta „Parizíne“ privzél v svoj „Dostavek“ — od drugod, ter si dopolnil Arkov vir iz Bleiweisove objave, ki jo sam citira v svoji opombi pod črto. In tako ostane tudi tu spet le Bleiweis edina nam priča, — da ni bilo nikoli nič več prevoda Prešernovega kot le toliko, kar ga je na tistih treh kosih rokopisa — dandanes v zapeščini, in pa v fragmentu Bleiweisove objave iz l. 1851. Za svojo izdajo v „Klasju“ l. 1866 pa si je Levstik zložil to, v Bleiweisovi objavi (kakor v dandanašnji Prešernovi ostalini) do 11. verza 13. poglavja sezajóčo celoto Prešernovega fragmenta — iz dveh virov: iz Arkovega prepisa ter iz prvega tiska v „Koledarčku Slovenskem za l. 1852.“

In kaj je na podlagi vsega tega tu naš končni rezultat?

Spoznanje dejstva, da Levstik ni do l. 1866 videl sam Prešernove literarne zapeščine, da je torej ni poznal dotedaj iz lastnega upogleda, — dasi ima v „Dostavku“ svoje izdaje tri dotlej še nenatisnjene pesmi Prešernove iz tega vira: namreč „Tri shelje“, „Pešem od sidanja zerkve na Shmarni

³⁷⁾ V originalu se glasi ta verz: Na dan perihel b' obup in kál. — Toda *á* je nejasno, zalito pisan, da se ne loči na prvi pogled, ali kál ali kèl; Arko je bral in prepisal pač radi rime vèl — kèl.

³⁸⁾ Arkova pripomba, ki je original Prešernov nima; velja torej le za Arkov prepis, a za original le toliko, da nam pove, koliko ga je imel ob svojem prepisovanju Arko pred sabo!

¹⁾ Byronovo „Parisina“ šteje namreč vsa 20 poglavij: vsega vkup 566 verzov, in sicer: I./14, II./14, III./20, IV./16, V./16, VI./26, VII./13, VIII./12, IX./15, X./36, XI./15, XII./25, — XIII./95, — XIV./68, XV./21, XVI./23, XVII./47, XVIII./25, XIX./28, XX./57. Od tega je poslovenil Prešeren le prvih 127 verzov; t. j.: da nam je vsaj znanih in ohranjenih le toliko. V 13. poglavju sledi še 84 verzov v originalu za Prešernovimi enajstimi: ves tisti govor Hugov, trdó očitánje sinovo očetu, kolika je njegova krivda do njega! Eno pa naj naglasim posebej: Štej v prvih 12 poglavjih prevoda verze, in vsako jih ima práv toliko kakor original. —

²⁾ Danes je. A ni pa danes tam več prve pole, ki je l. 1849 bila, kakor priča Malavašičev tisk, ter l. 1866 tudi, kakor dokazuje Arkov prepis; in še l. 1875 tudi, kakor je povzeti iz Letopisa M. Sl. 1875/155. Prišel je namreč ta kos šele l. 1887 ob Levstikovi smrti v drugo zbirko, v t. zv. Kastelčev zbornik, ki nam ga je E. Guttmann ohranil in kjer sem ga dobil l. 1903 v Gorici, a potem objavil v Zborniku M. Slov. V., na str. 128/131. Iz tega sledi, da je ta kos en del t. zv. Prešernove zapeščine, da izvira od tam ter tiče spet tja!

gori* in pa trinajst odstavkov „Parisine“. Pretihotapil mu jih marveč odtam v lastnoročnem prepisu znani „šviga-švaga čez dva praga“ takratne slovenske žurnalistike, Albin Arko.

In sicer vse tri.

Za poslednji dve imamo neposredna dokazila še ohranjena v ostalini Levstikovi, v „Gradivu“ njegovem. Za prvo pa se dá to striktno sklepati iz celotne situacije. Ni ga namreč kakega drugega vira za to pesem izven Prešernove zapuščine. In če je tako, kdo naj bi jo bil sicer drugi odtam tiste čase prinesel Levstiku kot isti Arko, ki mu je prepisal ostali dve! Le da se nam žal prepis te pesmi ni ohranil več, ko sta se nam prepisa ostalih dveh srečno vse do današnjega dne.

Da pa je Levstik za svojo izdajo l. 1866 res uporabljal edino te Arkove prepise, ne da bi bil videl dotične originale, — z drugo besedo: da so bili res ti prepisi njemu prvotni in edini vir, ne pa originali sami, o tem priča že dovolj jasno „Parisina“ sama, jasneje pa še „Pefem od sidanja zerkve na Shmarni gori“. Imamo namreč dandanes v dragocenem zborniku „Iz Kastelčeve zapuščine“¹⁾ drugo, nekoliko drugačno varianto te nekoč zasežene pesmi po pristnem lastnoročnem originalu Prešernovcem iz prvega manuskripta „Krajnfke Zhbelize“ IV. In ta varianta, ki je Levstik ni poznal in ni vedel zanjo, nam izpričuje dejstvo, da je Arko v svojem prepisu „Pefmi od sidanja“ en verz preskočil in izpustil, — ter zagrešil s tem zelo trdovratno pomoto, ki jo imajo prav do današnjega dne dosledno vse naše izdaje Prešernovih poezij.²⁾ A niti pa morda že original sam imel tistega pogreška, — kakor n. pr. enakega Prešernova „Turjaška Rozamunda“ v „Poezijah“ l. 1847? Ali ne dolžimo Arka tu po krivem? Ne! Prav Grafenauerjeva objava nam priča, da — ne! Pod črto objavlja namreč Grafenauer še drug Prešernov original iste pesmi, dasi le naštevaje variante tistega rokopisa, ki ga hrani g. prof. msgr. T. Zupan na Okroglem. In kaj se nam razodeva iz tistih variant tam pod črto? Da se strinjajo docela z Arkovim prepisom! Da imamo tudi tam šaljivi pripis poetov na koncu speva; da imamo tudi tam verza „Sa Ivete malhe dajte dnar, Sirotam dajte bogat dar“ — po pomoti dvakrat zaporedoma; da se nadalje v Arkovem prepisu strinjajo verzi 3—10 natanko z varianto Zupanovega rokopisa; da pa verz „Skerbi te kam bofh djat blagó“ tam, v originalu, ne manjka. Če manjka torej v Levstikovi izdaji l. 1866, — kaj sledi iz tega? Dokaz je — to, da je njemu bil edina matica Arko, Arkov prepis pesmi.

Toda še nekaj drugega izpričujejo tiste variante pod črto Grafenauerjeve objave. „Pefem od sidanja zerkve na Shmarni gori“ je bila svoje dni v zbirki literarne zapuščine Prešernove prva, ker pod številko 1., — kakor jo ima tudi Bleiweis v svojem pregledu l. 1875.³⁾ Ni je pa več dandanes tam: številka 1. je prazna! In ni je bilo tudi že takrat ne, ko je dobil Levstik to zbirko v roke, — radi česar ni zapazil gorenje Arkove pomote. Ernestina Jelovškova mi je rekla

¹⁾ Obj. Iv. Grafenauer: Čas 1910; ponatis: Lj. 1911. (l. c.)

²⁾ Levstik sam l. 1866: na str. 239; Pintar l. 1900 v ilustrirani izdaji, na str. 212; ter 1901 v takozvani „Ljudski izdaji“, na str. 179 (in pa v obeh naslednjih ponatiskih: II./1908, na str. 179; III./1914, na isti strani); Aškerc l. 1902 (na str. 80, in v II. natisku — po Aškercovi smrti in po Grafenauerjevi objavi! — na str. 78). Upajmo, da bodo bodoči ponatiski vsprejeli ta popravek, in pa še marsikaterega drugega ž njim vred!

³⁾ Letopis M. Sl. 1875, str. 155.

nekoč sama, da jo je darovala svojemu dobrotniku drju. Razlagu za spomin. A glej, iz Grafenauerjeve objave in pa iz Arkovega prepisa, ki radi te točke zadobi tu nepričakovan pomen, sledi, da imamo tisti original, ki ga je l. 1866 Levstiku prepisal iz zapuščine poctove Arko, dandanes še, a vse kje drugje: da se nam je ohranil v monsignorovi lasti na Okroglem pri Kranju!

To so torej do tu naši rezultati.

In ž njimi je dokončano spet eno poglavje Levstikovega dela za Prešerna: posebno poglavje zase. Poglavje o tistem trudu Levstikovem, da izvije Bleiweisu, kar je tiščal v zaporu in ljubosumno skrival možak še slovstvu nepoznanega v Prešernovi zapuščini, pa da podá ta kos Prešerna javni knjigi naši. In da se je Levstiku ta trud posrečil — vsaj za tri pesmi, če že ne tudi za tisto četrto „Vso srččo ti želím“: to je važna zasluga njegova za Prešerna in našo knjigo. Bil pa je to triumf gotove smeri, — mladostovski vspeli, ki ga še l. 1872 z zakrito ostjé oponaša Bleiweisu Jurčičev „Slov. Narod“, ko poroča (v štev. 140) o njegovem predavanju o Prešernovi zapuščini (v ljublj. čitalnici dne 2. decembra 1872) in pa posebej o tisti trditvi njegovi, da ni bilo nič požganega, ampak da je vsa ostalina, „ki obstoji iz rokopisov nekaterih slovenskih (zdaj že tiskanih) in nemških pesnij ter iz korespondencij, v njegovih rokah.“ Zapisati je torej izvojevani vspeli Levstiku tako, kakor ga je cenila njegova doba, v literarni zgodovini naši na pozitivno stran, — ter priznati mu znatno zaslugo kakor mu to po zgodovinski resnici tiče!

Verski problem pri Aškercu, Macharju in Kranjčeviču. (Konec.) Po Harnacku Jezusov nauk ni vera, kakor so druge, ampak religija kateksohen. Jezus je hotel ljudem pokazati „pot k Očetu“, privedi jih k temu, da bi v svoji notranjosti „doživeli Boga“, da bi se zavedli in vedno in povsod zavedali, da so otroci Očeta v nebesih, brez katerega volje „ne pade niti vrabec s strehe“, da bi se torej popolnoma udali in zaupali v voljo tega Očeta. Ta Jezusov nauk najbolje izraža njegova molitev „Oče naš“.

Bistvo Jezusovega nauka je torej: Bog je naš Oče, ki v svoji neskončni previdnosti in ljubezni bedi nad nami, ki smo njegovi otroci. V tem otroškem zaupanju v nebeškega Očeta, v tej trdni veri vanj je bistvo Jezusovega nauka.

Goethe pravi, da se mu je porodil prvi dvom o božji pravičnosti ob strašni potresni katastrofi v Lisboni. Posledica je prepričanje, da je svetovni red — po naših človeških pojmih — „krivičen“, in iz tega prepričanja izvira pri revolucionarnih naturah titanski upor proti temu svetovnemu redu (Byron, mladi Goethe). Iz deističnega, dualističnega svetovnega naziranja pa vodi to spoznanje k monističnemu panteizmu (starejši Goethe, Aškerc).

„Ni usmiljenja pri Bogi“ to osnovno misel izraža pesem „Prometheus“ mladega 25-letnega Goetheja (1774):

„Da ich ein Kind war,
nicht wusste, wo aus noch ein,
kehr' ich mein verirrtes Auge
zur Sonne, als wenn drüber wär
ein Ohr, zu hören meine Klage,
ein Herz, wie meins,
sich des Bedrängten zu erbarmen.
— — — — —
— — — — —

Ich dich ehren? Wofür?

Hast du die Schmerzen gelindert
je des Beladenen?
Hast du die Tränen gestillet
je des Geängsteten?

Čez eno desetletje približno (1783) govori Goethe vse drugače, mirno o istem: o brezčutnosti prirode; mlado vino, ki je tako vrelo, se je umirilo in izčistilo. Mislim namreč pesem „Das Göttliche“.

Človek je med vsemi bitji, ki jih poznamo, edini plemenit, usmiljen, dober. Ta svojstva je dal svojim bogovom, ki jih „slutimo“:

„Und wir verehren
die Unsterblichen,
als wären sie Menschen,
täten im grossen,
was der Beste im kleinen
tut oder möchte.“

Ustvarili smo si božanstva po svoji podobi. Priroda je pa brezčutna:

„Denn unführend
ist die Natur:
es leuchtet die Sonne
über Bö's und Gute,
und dem Verbrecher
glänzen, wie dem Besten,
der Mond und die Sterne.
Wind und Ströme,
Donner und Hagel
rauschen ihren Weg
und ergreifen
vorübereilend
einen um den andern. —
Auch so das Glück
tappt unter die Menge:
fasst bald des Knaben
lockige Unschuld,
bald auch den kahlen
schuldigen Scheitel.
Nach ewigen, ehrnen,
grossen Gesetzen
müssen wir alle
unseres Daseins
Kreise vollenden.“

Prav tako kakor mladega 25-letnega Goetheja v njegovem „Sturm und Drangu“, tako je tudi Aškercu že v mladostni dobi razjedala skepsa o dobrotljivem Očetu v nebesih, dvom torej, ki mu je izpodjedel jedro, bistvo krščanstva — ob pogledu na brezčutni svetovni red, ki ga vodijo le „ewige, eherne, grosse Gesetze“. Tej svoji skepsi — in skepsa je mati vse filozofije, vsega premišljevanja o smislu sveta in življenja sploh — je dal Aškerc izraza že v svoji pesmi „Balada o potresu“, ki je izšla že l. 1890 v prvi njegovi zbirki: „Balade in romance“.

Isto misel o brezčutni prirodi nadaljuje potem v drugi zbirki: „Lirske in epske poezije“ (1896) pesem „Jaz“, ki pa umetniško daleč zaostaja za „Balado o potresu“, ki je pravo remek-delo v konceptiji in v jedrnatih konciznosti izraza:

„Prapóri vilhrajó,
procesija dolga se vije,
peváje, moléč litanije.

In peva in moli in prosi tako:
O čuj nas, Bog, v sveta nebesa,
obvárúj nas potresa!“

Ljudjé molijo:

„Oče v nebesih, obvaruj nas potresa, ne radi nas grešnikov, ampak zavoljo naših nedolžnih otrok.“

Pridejo v cerkev, kjer mašuje duhovnik v ornatu in

„goreče zdihuje v nebesa:
Obvaruj nas potresa!“

V tem trenutku priboljšni potres in cerkev in mesto se zrušijo v podrtine:

„Glasno mrličí vpíjó do Boga,
tisóči kričijo v nebesa:
Obvaruj nas potresa!“

„Protest, vržen v obraz brezčutni prirodi“ — tako imenuje Pierre Loti krik vola, predno ga usmrte. Prav tak protest so mrličí ob potresu. Protest, titanski upor je tudi v Aškercu mladostni „Baladi o potresu“.

Kakor Goethe tako se je pa tudi Aškerc pozneje pomiril s to „inévitabile réalité“ brez nebeškega Očeta in to fazo pomirjenja kaže že njegova filozofična pesem „Jaz“.

Prvič je izšla „Balada o potresu“ v „Zvonu“ l. 1885, a ne pod takratnim njegovim psevdonimom „Gorazd“, temveč pod imenom „Juan de Granada“. Aškerc se je tudi pozneje, ko se je podpisoval s svojim pravim imenom, pri posebno „drznih“ pesmih skril pod različne podobne psevdonime. „Balada o potresu“ je seveda bila za naše malenkostne razmere nekaj zelo drznega in novega. L. 1885, ko je izšla, je bil Aškerc star 29 let. Kdaj je pesem nastala, seveda ne vemo, sodimo pa lahko, da pač istega ali prejšnjega leta. Psihološki razvoj je bil pač pri njem isti kakor pri mladem Goetheju.

Ne zdi se mi umestno, izgovarjati in opravičevati Aškercu na ta način, kakor to dela Bazala: „Poezija njegova osobito ranijeg doba nije bila u opreci s krščanskom naukom, o kojoj je govorio s poštovanjem“.

Že v prvi dobi nam kaže to nasprotje popolnoma jasno „Balada o potresu“.

V pesmi „Jaz“ govori poseobljena priroda človeku: Človek, ti črvič, ti si nič; jaz se igram s teboj, ki misliš, da si polbog, da si me ukrotil: potres ti razruši v trenutku tvoja mesta, domove, palače in božje hrame. — Spet izhaja torej Aškerc od iste misli kakor v „Baladi“, od potresa in brezčutnosti prirode, ki se kaže v taki katastrofi. Dvom o nebeškem Očetu je tu že popolna nevera vanj, to kažejo zunanosti: piše ga z malo začetnico in dene ga v narekovaje:

„O ne preklinjaj mi „očeta“,
o ne preklinjaj mi — Boga!
Ne „oče“, — ta ni brez srca,
brez krivd ne tepe on deteta.

— — — — —
— — — — —
Ne „oče“, — jaz sem brez srca,
jaz moč vsemirna, moč prirodna
in tebi, človek, moč usodna ...“

Ne boj se me, ne sovraži me, govori priroda dalje, zdaj se ti zdim ustvarjajoči Brahma, zdaj uničujoči Niva. A jaz sem vedno le ena in ista živa prirodna moč, ki

„le gibljem se brez prenehanja,
od vekov večno brez prestanja...
Neznana sta mi srd in črt,
a tudi ne poznam ljubezni;
ne vem, kaj je dobrot in zlost,
ne vem, kaj greh je, kaj svetost,
poznam le — zakon svoj železni;
nepremakljiv, strog večen je
in trd, neoporečen je!“

Priroda stoji „onstran dobrega in hudega“ in je = Bogu. Popolnoma jasno to sicer v tej pesmi še ni izraženo. Pač se pa v poznejših pesnitvah kaže čisto jasno končni pozitivni rezultat Aškerčevega premišljevanja o svetu in življenju: panteizem ali monizem, svetovno naziranje, do katerega je prišel tudi Goethe.

Isto misel: „brezčutna je priroda in nebeškega Očeta ni“ izraža na grandiozen način moderni češki realist Machar v svoji pesmi „Na Golgati“, o kateri brez vsakega pretiravanja lahko trdim, da nima vrstnice v svetovni literaturi.

Machar je podoben Aškercu v tem, da je realist in da mu je misel prvo; oblike ne goji, njegov verz se nalašč v svoji preprostosti in neiskanosti izraza bliža vsakdanji prozi, ne da bi bil vsled tega „verzificirana proza“, to brani umetniška ustvarjajoča moč avtorjeva. Vendar je Machar veliko bolj komplicirana duša od Aškercu, bolj moderna, bolj senzitivna, v izrazu pa bolj lapidarna, brez vsake odveč besede.

Jezusove zadnje besede na križu: „Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil“ (Mat. XXVII. 46) nam kažejo, da se je

njega samega, ki je oznanjal vero in zaupanje v nebeškega Očeta, ob smrtni uri polastil strašni dvom, da je bilo vse njegovo življenje in trpljenje zaman in da „nebeški Oče“, ki je toliko vanj zaupal, noče ali ne more pomagati. Ta Jezusov dvom je Machar personificiral v osebi Satana, ki pride ob zadnji uri k njemu:

„Trpeti mora On, da Satan seda
na križ Njegov in h glavi se mu sklanja;
boriti duh se več ne more slabi.“

Satan govori Jezusu: Na križu se torej vidiva zopet. In zadnjič. Najin boj je dobojevan. Ali se spominjaš, kako sem ti pred tremi leti ponudil vso slavo sveta, a ti si me odbil? Šel si oznanjevat prihod nebeškega kraljevstva ubogim in slabim. Preprostim srcem si hotel pokazati pot k slavi Očeta. — In s tiho udanostjo si šel na smrt kakor jagnje, ki ne odpre po poti svojih ust. — —

Dr. Vinko Zupan.

Umrla sta gg. **Luka Pintar**, varuh licejske knjižnice v Ljubljani, in prof. **Anton Bezenšek** v Sofiji. „Slovan“ se jih bo spominjal v prihodnjem letniku.

Oton Župančič: Ciciban in še kaj. Pod tem naslovom je izšla v založbi „Omladine“ zbirka mladinskih pesmi, ki za zdaj nanjo opozarjamo in jo toplo priporočamo.

Glasbena Matica. Glasbena Matica je priredila 7. in 8. dec. dva koncerta, na katerih je izvajala Mozartov „Requiem“ v spomin padlih. Oba koncerta sta mogočno uspela in nudila umetniškega užitka v obilici.

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17

Kolesa

iz prvih tovarn
Avstrije:
Dürkopp, Styria, Waffenrad

Šivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletenje

(Strickmaschine)
izborna konstrukcija in elegantna izvršitev iz tovarne v Lincu. Ustanovljena leta 1867.

Vezenje poučujemo brezplač.

I Adlerjevi pisalni stroji. I
Ceniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v zalogi, se izdelujejo po meri točno in ceno na Dunaju.

Jernej Bahovčev naslednik

IVAN GAJŠEK

LJUBLJANA

SV. PETRA CESTA ŠTEV. 2

Založna trgovina papirja, zvezkov, vseh šolskih in pisarniških potrebščin, zaloga šolskih knjig in molitvenikov, slike in slikarske potrebščine.

Najnovejše razglednice v veliki izbiri.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice: Trst, Celovec, Split, Sarajevo, Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000.000.
Delniški kapital K 8,000.000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem, prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarovanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; denarne in hranilne vloge na tek. račun ali na vložno knjižico.

Opravilišče c. kr. razredne loterije.

Vložen denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4 $\frac{1}{2}$ % čistih

Do K 10,000.— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno premoženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron. Zamenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Prodaja in kupuje devize in valute. Daje predujme na vrednostne listine pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje menice. Borzna naročila za dunajsko in inozemske borze izvede točno in ceno. Nakaznice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem. Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana.** :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
miljonov

Ljubljanske okolice

r. z. z. n. z. v Ljubljani — obrestuje hranilne vloge po

4³/₄ 0/100

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

je imela koncem leta 1914 740 milijonov kron denarnega prometa, 44 milijonov kron vlog in 1 milijon 330 tisoč kron rezervnega zaklada. Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂ 0/100

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo o. kr. deželne vlade. - Hranilnica posoja na zemljišča in poslopa proti 5¹/₄ 0/100 obrestim in najmanj 3/4 0/100 amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike. - Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3.

Največja slovenska hranilnica!

